

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A. S. o. u.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936:39
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS
B E T Ä N K A N D E

MED FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR ATT BEREDA ÖKADE
MÖJLIGHETER FÖR DEN MINDRE BEMEDLADE BEFOLK-
NINGEN PÅ LANDSBYGDEN ATT FÖRENA SMÅBRUK
MED HEMINDUSTRI, HANTVERK, HEMSLÖJD,
PÄLSDJURUPPFÖDNING M. M.

Avgivet den 12 december 1935

S T O C K H O L M

1 9 3 6

Statens offentliga utredningar 1936

Kronologisk förteckning

1. Betänkanden 1 rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. Hægström. 187 s. E.
2. Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. Norstedt. 55 s. U.
3. Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. Marcus. 68 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. Marcus. 56 s. Ju.
5. Betänkande med förslag angående revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maldrycker. Marcus. 397 s. Fi.
6. Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till ånkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. Beckman. 93 s. S.
7. Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. Tiden. viij, 99 s. Fi.
8. Ur socialiserings »européiska» idékrets. Tiden. viij, 210 s. Fi.
9. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. Tiden. iv, 206 s. Fi.
10. Statligt kaffemonopol. Marcus. 192 s. Fi.
11. Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 58*, 319 s. E.
12. Betänkande angående förlossningsvården och barnmorskeväsendet samt förebyggande mödra- och barnavård. Norstedt. 120 s. S.
13. Betänkande angående familjebeskattningen. Marcus. 147 s. Fi.
14. Betänkande angående dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. Norstedt. 55 s. S.
15. Betänkande angående moderskapspenning och mödrahjälp. Norstedt. 78 s. S.
16. Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. Hægström. 183 s. K.
17. Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. Norstedt. viij, 418 s. Ju.
18. Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. Marcus. viij, 308 s. Fi.
19. Betänkande med förslag till lagstiftning angående skyddsskogar m. m. Marcus. 172 s. 1 karta. Jo.
20. Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning angående allmän automobiltrafik. Hægström. 54 s. K.
21. Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. Marcus. 274 s. 1 karta. S.
22. Den svenska sjöfartsnäringen. Statistisk-ekonomisk undersökning. Norstedt. 111 s. H.
23. Betänkande angående åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader som därav kunde föräntas m. m. Luleå, Länstryckeriet. 318 s. 1 bilaga. S.
24. Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och bo-utredning m. m. Norstedt. 62 s. Ju.
25. Betänkande med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m. Marcus. 163 s. Fi.
26. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till revision av lagstiftningen angående avstyckning m. m. Marcus. 79 s. Jo.
27. Angående kontrollen över elektriska starkströmsanläggningar. Hægström. 185 s. H.
28. Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid. Marcus. xxxj, 405 s. E.
29. Betänkande om socialstyrelsens organisation. Beckman. 151 s. S.
30. Betänkande med förslag till lagstiftning angående skogar å städer och enskilda tillhöriga flygsandsfält i Hallands län. Marcus. 108 s. Jo.
31. Betänkande med utredning och förslag angående åtgärder för särskild undervisning och utbildning av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren. Hægström. 164 s. E.
32. Svensk arbetslöshetspolitik åren 1914—1935. Norstedt. 122 s. S.
33. Förslag till vissa ändringar i kungl. byggnadsstyrelsens normalföreslag till gatukostnadsbestämmelser enligt 49 § stadsplanlagen. Marcus. 7 s. K.
34. Utredning rörande de svenska universitets- och högskolestudenternas sociala och ekonomiska förhållanden. Av S. Wicksell och T. Larsson. Bilaga till betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena. Lund, Ohlsson. ij, 381 s. E.
35. Promemoria angående ändring av bestämmelserna rörande kommunernas underställningsfria lånerätt. Marcus. 38 s. Fi.
36. Psalmbok för svenska kyrkan. Förslag avgivet den 29 febr. 1936, överarbetat av inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga. Uppsala, Almqvist & Wiksell. xxiv, 98 s. E.
37. Utredning angående revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten. Norstedt. 53 s. Ju.
38. Betänkande med förslag rörande jaktlagstiftningsfrågor. 1. Förslag till lag om rätt till jakt samt jaktstadga ävensom andra därmed sammanhängande författningar. Marcus. 202 s. Jo.
39. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till åtgärder för att bereda ökade möjligheter för den mindre bemedlade befolkningen på landsbygden att förena småbruk med hemindustri, hantverk, hemslöjd, pålsdjuruppfödning m. m. Marcus. 97 s. Jo.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelse- bokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivna utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936:39

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR ATT BEREDA ÖKADE
MÖJLIGHETER FÖR DEN MINDRE BEMEDLADE BEFOLK-
NINGEN PÅ LANDSBYGDEN ATT FÖRENA SMÅBRUK
MED HEMINDUSTRI, HANTVERK, HEMSLÖJD,
PÄLSDJURUPPFÖDNING M. M.

Avgivet den 12 december 1935

STOCKHOLM 1936
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR
BUREAU OF LAND MANAGEMENT

SOCIETY OF THE UNITED STATES BETTER K. K. K.

THE SOCIETY OF THE UNITED STATES
IS A SOCIETY FOR THE PURPOSE OF
IMPROVING THE MORALITY AND
CHARACTER OF THE PEOPLE
AND OF THE COUNTRY
AND OF THE WORLD
AND OF THE HUMANITY
AND OF THE UNIVERSE

THE SOCIETY OF THE UNITED STATES
IS A SOCIETY FOR THE PURPOSE OF

THE SOCIETY OF THE UNITED STATES
IS A SOCIETY FOR THE PURPOSE OF

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	3
I. Nuvarande statliga åtgärder för undervisning i och understödjande av hantverk och hemslöjd.	
A. Nuvarande anslag för undervisning och befrämjande av yrkesskicklighet i hantverk och hemslöjd.....	9
B. Redogörelse för den nuvarande organisationen för undervisning och utbildning i hantverk och hemslöjd	11
C. Nuvarande statliga utlåningsfonder m. m. för främjande av hemindustri, hantverk och hemslöjd.....	14
II. Redogörelse för vissa tidigare verkställda utredningar.	
A. Socialstyrelsens år 1917 offentliggjorda utredning angående svensk hemindustri	20
B. Förslag år 1935 till åtgärder för minskande av arbetslöshetens verkningar i Bohuslän	21
C. Kommittén för främjande av inhemsk produktion.....	26
III. Sociala Jordutredningens inhämtade upplysningar	27
IV. Sociala Jordutredningens yttrande.	
A. Inledning	78
B. Ökad effektivitet för organisationerna	81
C. Ökad undervisningsverksamhet	85
D. Förlagslån för materialanskaffning och för försäljningsverksamheten	89
E. Utställningslokaler för hantverks- och hemslöjdsalster	94
F. Jordanskaffningsfrågan.....	95

Introduction

Stavros M. Stavrou

I. Introduction and the importance of the study

1.1. The importance of the study

1.2. The importance of the study

1.3. The importance of the study

1.4. The importance of the study

1.5. The importance of the study

1.6. The importance of the study

1.7. The importance of the study

1.8. The importance of the study

1.9. The importance of the study

1.10. The importance of the study

1.11. The importance of the study

1.12. The importance of the study

1.13. The importance of the study

1.14. The importance of the study

1.15. The importance of the study

1.16. The importance of the study

1.17. The importance of the study

1.18. The importance of the study

1.19. The importance of the study

1.20. The importance of the study

1.21. The importance of the study

1.22. The importance of the study

1.23. The importance of the study

1.24. The importance of the study

1.25. The importance of the study

1.26. The importance of the study

1.27. The importance of the study

1.28. The importance of the study

Till KONUNGEN.

I det uppdrag, som lämnades Sociala Jordutredningen vid kommitténs tillsättande den 3 december 1930, ingick bland annat att verkställa utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna för bärighet av mindre jordbruk och rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Den 3 maj 1935 erhöll Sociala Jordutredningen uppdrag att i enlighet med vissa av statsrådet och chefen för Jordbruksdepartementet angivna riktlinjer verkställa utredning av frågan om åtgärder för beredande av försörjningsmöjligheter på landsbygden för vissa till städer och samhällen inflyttade yrkeskunniga personer. Enligt det offentliggjorda statsrådsprotokollet för den 3 maj 1935 har jordbruksministern vid föredragningen av sistnämnda ärende anfört:

»Vid de överbäganden, som tid efter annan skett av åtgärder, syftande att motverka den arbetslöshet i landet, vilken kan betraktas såsom mera bestående, hava möjligheterna att överföra arbetslösa till jordbruket intagit ett stort rum. Ur rent principiella synpunkter lärar visserligen mot en sådan utväg kunna resas vissa invändningar. Omöjligt är nämligen icke att ett efter förhållandena i vårt land anpassat jordbruk i framtiden kan komma att bedrivas utan anlitan av ens den arbetskraft, som för närvarande är behöfvlig för ändamålet. Skäl kunna sålunda anföras för att arbetslöshetens nedbringande snarare bör sökas i en utveckling av industri och stadsmannanäringar. Alltjämt torde också en tillströmning av folk ske till dessa näringar från jordbruket.

De åtgärder på jordpolitikens område, som av statsmakterna hittills vidtagits, avse ej heller att befordra en övergång från industri- till jordbruks-

arbete utan syfta i främsta rummet att främja en gynnsam social utveckling inom den del av befolkningen, som redan är sysselsatt inom jordbruket och dess binärningar, samt att medverka till arbetslöshetens bekämpande inom dessa befolkningsgrupper. Detta gäller i fråga om både egnahems-, arbetarsmåbruks- och arrendeegnahemsverksamheten, även om personer tillhörande andra folklager icke äro uteslutna från möjlighet att komma i åtnjutan- de av de förmåner, som härigenom erbjudas.

Om sålunda det i stort sett icke bör räknas med en överflyttning av arbetslösa från industri och stadsmannanärningar till jordbruket utan en motsatt utveckling snarare synes vara att vänta, betyder emellertid ej detta, att icke en överflyttning, som nyss nämnts, i vissa fall kan vara önskvärd. Erfarenheten visar, att understundom personer, vilka inflyttat från landsbygden till städer och samhällen, ej lyckats att anpassa sig efter därstädes rådande förhållanden och på grund härav hava svårt att draga försorg om sig och de sina. Ej sällan kunna dylika människor det oaktat vara i besittning av både arbetslust och ambition. En återflyttning till landsbygden skulle kanske giva dem nya möjligheter att komma tillrätta med sina försörjningsproblem. Men utan medel, som de äro, våga de sig icke på en sådan omflyttning, så mycket mera som landsbygdens anordningar till bistånd åt ofrivilligt arbetslösa ofta äro långt mindre utvecklade än städernas och samhällenas.

Enligt min mening förtjänar det därför övervägas, om från statens sida anstalter kunna träffas för möjliggörande av dylika utflyttningar, i syfte att därigenom befrämja en sund anpassning av arbetskraften. De personer, varom här är fråga, äro ofta mer eller mindre yrkeskunniga. De hava exempelvis haft anställning inom byggnads- eller metallindustri eller liknande företag; i sådana fall torde alltid någon användning för deras arbetskraft kunna stå till buds på landsbygden, om blott placeringen sker med omsorg. Beträffande andra kan gälla, att de under t. ex. tillkomsten av villastäder varit anställda hos trädgårdsanläggare och på sådant sätt skaffat sig en viss inblick i trädgårdsyrket. Det lär ej heller vara ovanligt, att arbetslösa personer i städerna sökt att genom kaninavel bereda sig någon inkomst och därvid förvärvat sig kännedom om dylik smådjursuppfödning, ehuru resultatet av en sådan verksamhet ej torde kunna bliva särdeles gott, då allt foder måste inköpas. Under förutsättning att vederbörande haft sin uppväxttid vid jordbruket eller eljest förskaffat sig kännedom om jordbruk, borde vissa förutsättningar kunna föreligga för sådana personer, som nu nämnts, att försörja sig, om de finge tillgång till ett mindre ställe av t. ex. ett arbetarsmåbruks storlek, vilket kunde utgöra ett stöd för dem vid sidan av det arbete de i övrigt kunde förskaffa sig i orten.

Jag vill därför förorda, att en utredning kommer till stånd för övervägande av åtgärder i antytt syfte. Möjlighet att erhålla hjälp till förvärv av ett mindre ställe, ägnat att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet, förefinnes redan genom den statsunderstödda arbetarsmåbruksverksamheten. Förslagsvis kan tänkas, att åt-

gärder i det syfte, varom nu är fråga, komma att ansluta sig till vad som gäller beträffande nämnda verksamhet. För här avsedda ändamål lära dock vissa jämkningar i de för arbetarsmåbruksrörelsen gällande bestämmelserna vara behövliga. Särskilda lån för anskaffande av inventarier såväl för jordbruksdriften som för annan verksamhet kunna finnas erforderliga. Måhända kan det även vara lämpligt att bereda tillfälle till förvärv av redan iordningställda lägenheter. Ehuru det synes angeläget, att nya organisationsformer i görligaste mån undvikas och att alltså den ifrågasatta hjälpverksamheten anknytes till någon redan befintlig organisation, bör detta icke utesluta att även andra möjligheter till organisationsfrågans lösning undersökas i avsikt att nå fram till ett förslag, som på bästa sätt tillgodoser syftet med verksamheten. Överhuvud torde utredningsarbetet icke böra alltför strängt bindas vid direktiv. Hinder bör sålunda icke möta att, för vinnande av det eftersträfvade målet, även andra utvägar prövas än de av mig här antydda.

Utredningen synes lämpligen böra uppdragas åt de jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 av chefen för Jordbruksdepartementet tillkallade utredningsmännen för vissa sociala jordfrågor, den s. k. Sociala Jordutredningen. Utredningen bör så bedrivas, att förslag föreligger inom sådan tid, att detsamma kan underställas 1936 års riksdag.»

Sedan utredningsarbetet numera slutförts, får Sociala Jordutredningen härmed i underdånighet överlämna ett betänkande med förslag till åtgärder för att bereda ökade möjligheter för den mindre bemedlade befolkningen på landsbygden att förena småbruk med hemindustri, hantverk, hemslöjd, pälsdjuruppfödning m. m.

Sociala Jordutredningen har hos Utrikesdepartementet begärt att genom beskickningarna i våra grannländer Danmark, Norge och Finland erhålla upplysningar om de statliga åtgärder, som vidtagits för att stödja och befrämja småindustri, hantverk och hemslöjd. Uppgifterna härom hava emellertid ännu icke inkommit. I den mån uppgifterna komma Sociala Jordutredningen tillhanda, skola de överlämnas till Jordbruksdepartementet.

Stockholm den 12 december 1935.

Underdånigst

K. G. WESTMAN.

ELOF B. ANDERSSON.

HELMER MOLANDER.

HEMMING STEN.

GUSTAF TAMM.

/ Sture Centerwall.

I. Nuvarande statliga åtgärder för undervisning i och understödjande av hantverk och hemslöjd.

Sociala Jordutredningen vill till en början lämna en kortfattad redogörelse för vissa åtgärder, som vidtagits för undervisning i och befrämjande av yrkesskicklighet i hantverk och hemslöjd samt för understödjande av dessa näringsgrenar.

A. Nuvarande anslag för undervisning och befrämjande av yrkesskicklighet i hantverk och hemslöjd.

I fråga om *hantverket* har staten vidtagit ett flertal åtgärder i undervisningshänseende och för befrämjande av yrkesskicklighet inom detsamma. Främst bör därvid framhållas den statliga understödsverksamheten till förmån för den lägre yrkesundervisningen sådan densamma utövas i de av kommuner inrättade verkstads-, lärlings- och yrkesskolorna. Till understöd av kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning hava sedan många år tillbaka upptagits anslag å riksstatens åttonde huvudtitel — för budgetåret 1935/1936 uppgående till 1 700 000 kronor — men dessa anslag täcka endast en del av kostnaden för undervisningen. Enligt 1921 års kungörelse angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning får statsunderstödet till avlöning åt rektor och övriga lärare ej överstiga två tredjedelar av deras avlöningsförmåner och statsunderstödet till undervisningsmateriel må enligt samma kungörelse utgå med belopp, motsvarande en tredjedel eller i vissa undantagsfall hälften av kostnaden för densamma.

En särskild plats i fråga om yrkesundervisningen intager det av Sveriges Hantverksorganisation år 1922 i Stockholm upprättade Hantverksinstitutet, vilket, bland annat, har till uppgift att för hantverksyrkenas höjande anordna mästarekurser och föreläsningar. Årliga bidrag av statsmedel — under de senaste åren av sparsamhetsskäl starkt beskurna — utgå till institutet dels från åttonde huvudtitelns anslag till enskilda anstalter för yrkesutbildning (för budgetåret 1934/1935 cirka 28 000 kronor) dels ock från manufakturförlagslånefondens räntemedel till belopp av för närvarande 15 000 kronor.

För befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare utgår vidare sedan ett flertal år ett anslag å riksstatens tionde huvudtitel — för budgetåret 1935/1936 38 200 kronor — vilket anslag utbetalas och disponeras av Kommerskollegium. Därigenom har möjlighet beretts hantverksmästare, som genom kontrakt överenskommit med en lärling och hans målsman eller, om han själv är lärlingens målsman, skriftligen förbundit sig att giva lärlingen en sådan utbildning i yrket, att lärlingen därefter kan anses »utlärdd», att av Kommerskollegium tilldelas statsunderstöd för lärlingens utbildande. Understödet uppgår till 300 kronor för varje lärling och utbetalas med 100 kronor efter första läroårets utgång, 75 kronor efter andra och 50 kronor efter tredje läroårets utgång, varjämte återstående 75 kronor utbetalas så snart det blivit styrkt, att lärlingen kan anses utlärdd i yrket. Beträffande understöd tilldelat mästare, som själv är lärlingens målsman, gälla för utbetalande därav särskilda bestämmelser. Lärotiden är 3 år. Enär kontrakt angående omyndig upphör att vara bindande, så snart myndighetsåldern inträtt, måste den kontrakterade lärotiden för dylik lärling börja före den dag, då han fyller 18 år. Lärlingen är skyldig att besöka för hans teoretiska yrkesutbildning lämplig skola, om sådan med understöd av allmänna medel finnes å orten anordnad. Mästaren är förpliktad att så ordna lärlingens yrkesarbete, att hinder ej därav må uppstå för lärlingen att fullgöra nyssnämnda skyldighet. Av statsmedel utdelas vidare belöningar åt lärlingar. Varje lärling, för vars utbildande mästaren tilldelats statsunderstöd, erhåller av statsmedel en utlärlingspenning av 20 kronor, om han efter avlagt prov undfår Sveriges Hantverksorganisations utlärlingsbevis. Årligen utdelar Kommerskollegium efter hantverksorganisationens hörande statspremier till ett belopp av högst 100 kronor till de mest förtjänta av dem bland ovannämnda lärlingar, som i utlärlingsbeviset tillerkänts högsta vitsord för skicklighet i yrket.

Slutligen må erinras om, att staten genom anslag till resestipendier — under senare år av sparsamhetsskäl indragna — skapat möjligheter för hantverkare att erhålla stipendier till fortsatt utbildning i yrket.

Till befrämjande av *hemslöjden* har å riksstatens tionde huvudtitel under en lång följd av år upptagits anslag, för budgetåret 1934/1935 uppgående till 20 000 kronor. I samband med den för budgetåret 1935/1936 verkställda omläggningen av riksstaten har å densamma det belopp av 3 000 kronor, utgörande arvode åt den av staten anställda extra instruktören för hemslöjd, vilket tidigare plägat utgå ur det allmänna hemslöjdsanslaget, upptagits under särskild titel, varvid samtidigt det förra anslaget sänkts med ett motsvarande belopp eller till 17 000 kronor. Detta anslag har, sedan för framtida disposition reserverats ett belopp av 1 000 kronor, av Kungl. Maj:t disponerats sålunda, att understöd beviljats Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund med 4 000 kronor, Föreningen för Svensk Hemslöjd med 3 000 kronor, Svenska Slöjdföreningen med 5 000 kronor, Ångermanlads hemslöjdsförening med 500 kronor och Medelpads hemslöjdsförening u. p. a. med 500 kronor, varefter återstoden av anslaget på visst sätt fördelats mellan hus-

hållningssällskapen i Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Det må även nämnas, att Föreningen för Svensk Hemslöjd, utöver å riksstaten beviljade statsunderstöd, av Kungl. Maj:t årligen av manufaktur-förlagslånefondens räntemedel tilldelats ytterligare understöd med 4 000 kronor.

B. Redogörelse för den nuvarande organisationen för undervisning och utbildning i hantverk och hemslöjd.

Såsom ovan nämnts har sedan ett flertal år tillbaka å riksstatens tionde huvudtitel upptagits ett anslag för befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare. Förutsättningen för att mästare, som i och för utbildning anställer en lärling, skall kunna tilldelas statsunderstöd, är dels att mästare styrker att han äger sådan yrkesskicklighet och i övrigt sådana egenskaper, att han anses kunna bedriva lärlingars utbildande med sådan framgång, att statsunderstöd därför bör kunna ifrågakomma, dels att anställningen ordnas genom lagligen upprättat kontrakt. Lärotiden är tre år. Lärlingen är skyldig att besöka för hans teoretiska yrkesutbildning lämplig skola, om sådan med understöd av allmänna medel finnes å orten ordnad. Mästaren är förpliktad att så ordna lärlingens yrkesarbete, att hinder ej därav må uppstå för lärlingen att fullgöra nyssnämnda skyldighet. Tillsynen över utbildningen utövas av Kommerskollegium med biträde av ombud för Sveriges Hantverksorganisation.

Vidare är att märka den undervisning, som sker i de med statsunderstöd inrättade kommunala och enskilda anstalterna för yrkesundervisning. För den kommunala yrkesundervisningen finnas bestämmelser i 1921 års stadga. De särskilda skolformer av intresse för den ifrågavarande utredningen, som enligt denna stadga kunna av kommunerna inrättas, äro lärlingsskolor, lärlingskurser, yrkesskolor och hantverksskolor. *Lärlingsskola* har till ändamål att bereda ungdom, som avslutat fortsättningsskolans kurs, tillfälle att samtidigt med att den förvärvar den praktiska yrkesfärdigheten genom arbete i hantverk, industri, handel eller husligt arbete, inhämta de för ett framgångsrikt arbete inom vederbörande arbetsområde grundläggande teoretiska kunskaper och, i särskilda fall, praktiska färdigheter, som icke kunna förvärvas genom deltagande i arbetet utanför skolan. — *Lärlingskurserna* hava lärlingsskolans ändamål och arbetssätt, men deras omfattning avpassas efter ortens möjligheter och utbildningsbehov utan att kurserna därvid behöva bindas av de för lärlingsskolan givna detaljföreskrifterna. Lärlingskurserna avse att, när förhållandena icke möjliggöra anordnande och upprätthållande av lärlingsskolor, bereda såväl minderåriga som äldre tillfälle att inhämta kunskaper i huvudsak motsvarande undervisningen i lärlingsskolan. Varje kurs skall omfatta minst ett fackligt huvudämne — yrkesritning, yrkesteknologi, yrkesarbete, yrkesräkning, yrkesekonomi, handelslära, bokförings- och annat kontorsarbete, ekonomisk geografi med varukännedom, hushålls-

göromål, sömnad, hälsovård eller därmed jämförliga läroämnen — och i anslutning därtill de biämnena av mera allmän natur, som äro erforderliga för att lärjungarna skola tillgodogöra sig undervisningen i huvudämnet. — *Yrkesskola* har till ändamål att bereda inom hantverk, industri, handel eller husligt arbete sysselsätta personer med god praktisk yrkeserfarenhet tillfälle att vidga och fördjupa den utbildning, vartill grunden lagts i lärlingsskolan, och att såmedelst förvärva de grundligare fackkunskaper och den större skicklighet i deras yrke, som fordras för att höja deras arbets- och förvärvsförmåga eller att åstadkomma nödiga förutsättningar för vissa mera ansvarsfulla befattningar inom de nämnda arbetsområdena. Yrkesskola kan anordnas antingen såsom mera enhetlig läroanstalt, avsedd för visst yrke, eller ock såsom anstalt omfattande ett flertal kurser för olika yrken. Vare sig yrkesskola anordnas på det ena eller andra av nu nämnda sätt, kan den antingen erhålla en mera självständig ställning eller också anslutas till andra läroanstalter för yrkesutbildning. — *Verkstadsskola* har till ändamål att bereda den ungdom, som efter avslutad folkskolkurs eller däremot svarande utbildning vill ägna sig åt hantverk eller industriellt yrkesarbete, tillfälle att förvärva ett visst mått av praktisk yrkesfärdighet och därigenom bliva i stånd att lättare erhålla anställning och vidare utbildning i yrket. För att undvika de kostnader, som stå i samband med anordnande av egen verkstad för skolan, ha i några fall vederbörande skolstyrelser överenskommit med enskilda företag, som haft lokaler med utrustning att ställa till skolans förfogande, om förläggande till det enskilda företaget av skolans verksamhet. En särskild typ av den till enskilt företag förlagda verkstadsskolan är den s. k. partiella verkstadsskolan, som i princip skiljer sig från den nyss berörda, till enskilt företag förlagda verkstadsskolan endast så tillvida, att antalet elever är så ringa, att elevgruppen ej ger full sysselsättning åt den lärare, som har undervisningen om hand. Finnes endast ett fåtal elever kunna dessa hänvisas till olika enskilda företagare, i vilket fall uppkommer en ny verkstadsskoltyp, som fått namnet decentraliserad verkstadsskola. Populärt betecknas den ofta »Varbergssystemet», av den anledningen att denna skoltyp först praktiserades i Varberg. Ytligt sett giver en decentraliserad verkstadsskola ungefär samma intryck som en vanlig lärling i arbete hos en arbetsgivare, men givet är att det lärararvode, som i förra fallet utgår till mästaren eller den, som eljest är antagen såsom lärare för eleven, bör berättiga till krav på större utbildningsintensitet än i senare fallet. — För enskilda anstalter för yrkesundervisning finnas bestämmelser utfärdade i 1921 års kungörelse med bestämmelser angående statsunderstödda enskilda anstalter för yrkesundervisning. Dessa bestämmelser innehålla till största delen föreskrifter om vilka av den kommunala yrkesskolstadgans bestämmelser som skola vara gällande för de enskilda anstalterna. Såväl de kommunala som de enskilda anstalterna stå under Skolöverstyrelsens tillsyn och ledning.

Bland de enskilda anstalterna intager, såsom ovan nämnts, Hantverksinstitutet i Stockholm en särskild plats. Detta institut är en praktiskt lagd un-

dervisningsanstalt, där förut utbildade yrkesmän på hantverkets och småindustriens område kunna erhålla ökade och fördjupade yrkeskunskaper genom kurser, informationer, publikationer, utställningar och instruktionsföreläsningar. De vid Hantverksinstitutet anordnade kurserna äro i allmänhet s. k. mästarekurser i skilda yrken. Jämsides med mästarekurserna har ett system med kortare ämneskurser, även kallade instruktionskurser, utvecklat sig. Hantverksinstitutets verksamhet är huvudsakligen förlagd till Stockholm, men förekommer det även att kurser givas i landsorten, om än i begränsad omfattning. Dessa landsortskurser äro dels s. k. allmänna mästarekurser, vars huvudämnen äro bokföring, kalkylation, kredit- och lagstiftningsfrågor, dels mästarekurser i vissa specialämnena, dels ock kortare ämneskurser, omfattande olika detaljområden inom skilda yrken, exempelvis svetsning, härdning, maskinsnickeri och ytbehandling m. m.

Bland övriga större enskilda läroanstalter kunna omnämnas Backmanska stiftelsens slöjd- och hantverksskola i Hedemora, Bergslagens praktiska ungdomsskolor i Borlänge, Karlskoga praktiska läroverks yrkesavdelning, Slöjdföreningens i Göteborg skola och John Lemmings vävskola i Norrköping.

I fråga om undervisningen i *hemslöjd* bör särskilt framhållas den verksamhet, som Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund utövat alltifrån dess bildande. Genom inventeringar inom länen av mönster och modeller har grunden lagts till studiematerial för undervisningen. På grundval av detta studiematerial hava de till förbundet anslutna hemslöjdsföreningarna anordnat kurser i olika delar av landet. Dessa kurser hava i hög grad väckt intresset bland landsbygdens folk för återupptagande av hemslöjden ej blott för att fylla det egna behovet utan även till avsalu. Handaskickligheten har genom dessa praktiska kurser utvecklats och därmed även förståelsen för kvalitetsvaran. Riksförbundet uppehåller fasta slöjdskolor (yrkesskolor) i Malmö, Uppsala, Hudiksvall, Örebro, Linköping, Karlstad och Östersund. Utom dessa skolor anordnas genom hemslöjdsföreningarna kurser av stationär natur i de städer, där föreningarna hava sitt säte, ävensom av ambulatorisk natur. Under de senaste åren hava cirka 150 kurser anordnats med ett sammanlagt elevantal av omkring 2 000 per år. Kurserna hava omfattat följande ämnen: linberedning, ullberedning, växtfärgning, spånad, vävning, sömnad, skånsk hålsöm, schattersöm, knyppling, spetsarbeten, fransflätning, träslöjd, metallslöjd, korgarbeten och halmarbeten. Förutom dessa kurser hava under de senaste åren inom ett antal föreningar anordnats spånadstävlingar, vilka omfattats med stort intresse. I samband med kursernas avslutning hava föreningarna anordnat utställningar. Dessa hava omfattat såväl elevarbeten som en särskild studieutställning, varvid de mest typiska förebildliga föremålen ur inventariematerialet exponerats och sakligt demonstrerats. Vid Hemslöjdsförbundets årsmöten hava anordnats speciella studieutställningar, behandlande en viss teknik eller en viss grupp inom hemslöjdsalstren.

C. Nuvarande statliga utlåningsfonder m. m. för främjande av hemindustri, hantverk och hemslöjd.

Bland de statliga utlåningsfonderna, som i detta sammanhang torde kunna vara av intresse, böra omnämnas industrilånefonden, hantverkslånefonden, lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare, hemslöjdslånefonden samt anslaget för lån och subventioner för främjande av enskild företagsamhet. Man torde i detta sammanhang kunna bortse från manufaktur-förlagslånefonden, då av ålder för erhållande av lån från denna fond undantagits jordbrukets binäringar.

Industrilånefonden.

Industrilånefonden leder sitt ursprung från den genom beslut av 1902 års riksdag inrättade torvindustrilånefonden, vilken enligt beslut vid 1927 års riksdag därefter skulle benämnas industrilånefonden.

Lån från industrilånefonden må utlämnas för

- 1) industriella anläggningar, som avse tillgodogörande av landets torvtillgångar för tillverkning av torvbränsle eller torvströ (torvlån),
- 2) andra industriella anläggningar än de under 1) angivna, varvid sådana tillverkningar, som hava betydelse för lantbruket, särskilt böra vinna beaktande (industrilån).

Beträffande torvlånen beviljas sådant lån till högst så stort belopp, som svarar mot hälften av den å fullbordad anläggning nedlagda kostnaden eller av beräknad anläggningskostnad för företag, som vid tiden för låneansökningens ingivande ännu icke fullbordats. Undantagsvis må dock beträffande nytt företag, när särskilda omständigheter prövas därtill föranleda, lån beviljas intill två tredjedelar av förenämnda kostnader. För samma företag beviljas lån i varje fall icke till större belopp än 300 000 kronor för brännortfabrik och 100 000 kronor för torvströfabrik.

Vidkommande industrilånen tillämpas vid uppgörande av förslag till fördelning bland lånesökande av sådana lån i huvudsak följande grundsatser:

Fabriker, vilka med anledning av alltför höga tillverkningskostnader eller andra orsaker icke varit eller kunna förväntas genom modernisering bli räntabla affärer, anses ej böra tilldelas lån av statsmedel. I regel beviljas ej heller lån åt nybildade företag. Företråde lämnas åt sökande, som avser att genom nyanläggning eller inköp av maskiner och inventarier utvidga sin rörelse, framför sökande, som endast avser att erhålla för befintlig rörelses bedrivande nödigt kapital till låg ränta. Lån beviljas i främsta rummet åt företag, som ämna förädla inhemsk råvara eller eljest igångsätta sådana för landet nya tillverkningar, för vilkas bedrivande särskilda förutsättningar synas föreligga.

Lånetiden är högst tio år. Sedan lån innehafts under två år från första lyftningsdagen, skall det under därpå följande högst åtta år återbetalas med lika kapitalbelopp årligen, låntagaren dock obetaget att före lånetidens ut-

gång på en gång inbetala ogulden del av lånet. Å lyftat lånebelopp skall erläggas ränta från lyftningsdagen med fyra och en halv procent; dock vare låntagaren skyldig att å lånet eller vad därav återstår oguldet erlägga ränta med det högre procenttal, som under lånetiden kan varda bestämt. Samma räntebestämmelser gälla för torvlånen.

Den 30 juni 1935 voro utestående 39 torvlån och 36 industrilån. Fondens kapitaltillgångar voro nämnda dag c:a 4 $\frac{1}{2}$ milj. kronor. Den kontanta behållningen utgjorde c:a 1 $\frac{1}{2}$ milj. kronor.

Hantverkslånefonden.

Hantverkslånefonden tillkom genom beslut av 1910 års riksdag. Den avser främjande av hantverk och därmed jämförlig industri genom bisträckande av lån till hantverkare och mindre industriidkare för anskaffande av arbetsmaskiner, motorer och andra dyrbarare arbetsredskap.

Ansökning om lån skall med angivande av lånebeloppet ställas till Kommerskollegium och vara åtföljd av uppgift om de maskiner och redskap, som sökanden avser att med hjälp av det sökta lånet betala, samt, i det fall att de redan äro anskaffade, bestyrkt uppgift om tiden för anskaffandet. Därjämte böra vid ansökningen fogas vissa uppgifter i enlighet med särskilt frågeformulär, som tillhandahålles av Kollegium.

Särskild tid för ansökningens ingivande är icke fastställd, utan kunna ansökningar när som helst till Kollegium ingivas eller dit med allmänna posten insändas.

Lånebeloppet bestämmes av Kommerskollegium, som härvid fastställer de särskilda villkor för lånebeloppets lyftande och åtnjutande, som må finnas påkallade i syfte att trygga beloppets användande till avsett ändamål.

Lån skall för en och samma låntagare utgöra minst 300 kronor och högst 10 000 kronor samt må under inga förhållanden uppgå till mer än nio tiondelar av värdet å det eller de för inköp avsedda eller redan inköpta föremål, för vilkas betalande lån sökes.

Beviljat lånebelopp utlämnas av Kommerskollegium, sedan låntagaren dit avlämnat skuldförbindelse jämte borgen av två personer, vilkas vederhäftighet blivt av behörig myndighet styrkt, eller annan säkerhet, som av Kollegium kan godkännas.

Därest för beviljat lån icke inom två månader efter därom från Kommerskollegium erhållet föreläggande avlämnats säkerhet, som kan av Kollegium godkännas, äger Kollegium att förklara rätten till lånets utbekommande förverkad.

Sedan lån innehafts under ett år från lyftningsdagen, skall under de därpå följande fem åren årligen återbetalas en femtedel av det ursprungliga lånebeloppet, så att hela lånet varder inom utgången av det sjätte året till fullo guldet. Låneinnehavare äge dock att, därest han så önskar, även före lånetidens utgång på en gång inbetala ogulden del av lånebeloppet.

Å lyftat lånebelopp skall erläggas årlig ränta från lyftningsdagen med 4 $\frac{1}{2}$ procent, dock med skyldighet för låneinnehavaren att, därest förfallet kapi-

talbelopp icke inom åtta dagar efter förfallodagen inbetalas, å det förfallna beloppet erlägga 6 procent årlig ränta från förfallodagen, till dess betalning sker.

Därest Kommerskollegium under lånetiden skulle finna den ställda säkerheten icke vidare vara nöjaktig, skall låneinnehavaren inom två månader efter därom erhållet föreläggande avlämna nya säkerhetshandlingar, som av Kollegium godkännas.

Kommerskollegium äger förelägga låneinnehavaren att genom intyg, som kan av Kollegium godkännas, styrka, att det eller de i lånevillkoren till inköp angivna föremål inom föreskriven tid inköpts, varjämte låneinnehavaren skall i den omfattning, sådant kan komma att påfordras, bereda av Kollegium utsänt ombud tillfälle att taga del av sättet för rörelsens bedrivande.

Kommerskollegium äger att förklara lånet eller vad därav återstår oguldet vara till återbetalning genast förfallet, om

a) låneinnehavaren ej fullgör, vad i lånevillkoren föreskrivits i fråga om anskaffande av viss arbetsmaskin, motor eller annat arbetsredskap,

b) låneinnehavaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande,

c) låneinnehavaren icke erlägger likvid inom åtta dagar från förfallodagen eller eljest försummar att fullgöra något för lånets åtnjutande uppställt villkor,

d) sådana förhållanden inträffa, att låneinnehavaren, med hänsyn till det med lånet avsedda ändamål, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Den 30 juni 1935 voro utestående 126 lån. Fondens kapitaltillgångar nämnda dag voro 350 000 kronor. Den kontanta behållningen utgjorde c:a 69 000 kronor.

Lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare.

Beslut om inrättande av förenämnda lånefond fattades av 1933 års riksdag. Fondens syfte är att genom lån bistå hantverkare och med denna yrkesgrupp jämförliga mindre industriidkare, vilka på grund av rådande kris inom näringslivet kommit i ekonomiska svårigheter och äro i trängande behov av ekonomiskt bistånd. Lån ur fonden kan därför icke beviljas för att avhjälpa ekonomiska svårigheter, som föranletts av andra orsaker än den nuvarande depressionen. För rationalisering eller utvidgning av rörelse äro lånen icke avsedda.

Lån må beviljas dels för underlättande av genomförande av ackord (ackordslån), dels ock för betalning av gäld annorledes än vid ackord eller för anskaffande av kapital, som för rörelsens fortsatta bedrivande oundgängligen erfordras (förlagslån).

Följande allmänna förutsättningar utöver de först angivna gälla för båda slagen av lån:

Anledning skall föreligga att antaga, att sökanden själv gjort vad på honom skäligen ankommit för övervinnande av svårigheterna. Sökanden skall i övrigt i egenskap av duglig, skötsam och redbar yrkesman befinnas vara för-

tjänt av bistånd. Yrkeskunskapen bör styrkas antingen genom intyg av hantverks- eller yrkesförening eller på annat sätt.

Beträffande ackordslån gäller, att sådant lån må beviljas allenast där, å ena sidan gäldenärens ställning på grund av krisen blivit så försämrad, att skulderna överstiga värdet av tillgångarna, och, å andra sidan, det med hänsyn till ackordets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt synes sannolikt, att han efter ackordets genomförande skall kunna fortsätta sin rörelse och därvid göra rätt för sig. Såsom grund för värderingen av gäldenärens tillgångar skall läggas saluvärdet enligt opartisk, sakkunnig värdering.

Ackordslån må ej överstiga ett belopp av 3 000 kronor, dock att, där rörelsens omfattning eller andra särskilda omständigheter det föranleda, ackordslån må utgå med högre belopp, dock högst 5 000 kronor.

Vid bestämmande av lånebeloppets storlek skall i övrigt iakttagas, att de i ackordet deltagande borgenärerna icke genom ackordslånet erhålla, utöver vad med hänsyn till gäldenärens tillgångar och skulder kan anses belöpa å deras fordringar mer än 5 % av fordringsbeloppet.

Rörande förlagslån gäller, att sådant lån allenast må beviljas, där grundad anledning är att antaga, att sökanden, om dylikt lån erhålles, skall kunna i fortsättningen bedriva rörelsen utan ökad skuldsättning. Lån må således icke beviljas, om det finnes anledning att befara, att eventuellt lån endast skulle uppskjuta tidpunkten för ett ekonomiskt sammanbrott eller att lånet eljest icke skulle bliva av någon betydelse för sökandens möjligheter att fortsätta sin rörelse.

Storleken av förlagslån skall anpassas efter förhållandena inom den yrkesgren, rörelsen avser, men må ej uppgå till högre belopp än som motsvarar en fjärdedel av sökandens genomsnittliga årliga omsättning under de senaste tre åren eller, där rörelsen icke bedrivits under sagda tid, under den tid, rörelsen bedrivits.

Förlagslån må ej överstiga ett belopp av 3 000 kronor, dock att, där rörelsens omfattning eller andra särskilda omständigheter det föranleda, förlagslån må utgå med högre belopp, dock högst 5 000 kronor.

Gemensamt för nu angivna lån — ackords- såväl som förlagslån — gäller bland andra bestämmelser följande: Å lyftat lånebelopp skall erläggas årlig ränta från lyftningsdagen efter fyra och en halv procent. Av låntagare utbetokmet lån skall, sedan det innehafts under två år från första lyftningsdagen, enligt fastställd amorteringsplan återbetalas med en femtedel årligen, så att lånet blir inom utgången av sjunde året tillfullo guld. Låntagaren äger dock att före lånetidens utgång på en gång inbetala ogulden del av lånebeloppet.

Den 30 juni 1935 voro utestående 560 lån. Fondens kapitaltillgångar nämnda dag voro 1 298 800 kronor. Den kontanta behållningen utgjorde 829 100 kronor.

Hemslöjdslånefonden.

Denna fond leder sitt ursprung från den genom beslut av 1919 års riksdag inrättade linberedningsfonden. Enligt beslut vid 1928 års riksdag skulle statslån från sistnämnda fond — under den förändrade benämningen hemslöjdslånefonden — tilldelas hushållningssällskap för utlämnande av ej blott lån för anläggande av mindre linberedningsanstalter utan jämväl förlagslån, avsedda för anskaffande av för textil tillverkning avsett svenskt material, företrädesvis av lin och ull.

Statslån från hemslöjdslånefonden må sålunda utgå till hushållningssällskap för utlämnande av

1) lån för anläggande av mindre linberedningsanstalter med inredning och utrustning (linberedningslån), eller

2) förlagslån för anskaffande av för textil tillverkning avsett svenskt material, företrädesvis av lin och ull (hemslöjdslån).

Å lyftat, oguldet belopp av statslån skall, intill dess lånet innehafts under två år från första lyftningsdagen, hushållningssällskap erlagga fyra och en halv procent årlig ränta från lyftningsdagen. Sådant statslån skall, sedan det innehafts under två år från första lyftningsdagen, återbetalas under vart och ett av därpå följande femton år med lika annuitet, därav såsom ränta räknas fyra och en halv procent å det oguldna kapitalbeloppet. Sådant inbetalning skall ske vid årets utgång.

Hushållningssällskap skall vara skyldigt att vidkännas den höjning av räntan, som Kungl. Maj:t med hänsyn till den effektiva medelräntan för statens upplåning kan finna gott bestämma, ävensom den ändring av annuiteten, som därav kan föranledas.

Linberedningslån må icke till något linberedningsföretag beviljas till högre belopp än 25 000 kronor och icke uppgå till mera än halva den uppskattade kostnaden för anläggande av beredningsanstalten med inredning och utrustning. Hemslöjdslån må icke beviljas till högre belopp än 10 000 kronor.

Fondens kapitaltillgångar voro den 30 juni 1935 c:a 110 500 kronor. Den kontanta behållningen utgjorde c:a 34 500 kronor.

Lån och subventioner för främjande av enskild företagsamhet.

1933 års riksdag anslag 10 milj. kronor till lån för främjande av enskild företagsamhet och uppmuntran av industriell verksamhet, samt 3½ milj. kronor såsom subventioner för samma ändamål.

I de direktiv, som av riksdagen lämnades för ifrågavarande stödverksamhet, framhölls angelägenheten därav, att endast sådana företag komme i åtnjutande av stöd, vilka på grund av konjunkturerna tvingats eller, såvitt kunde bedömas, inom en icke avlägsen framtid bleve tvungna, därest hjälp i någon form icke erhöles, att nedlägga sin verksamhet. Vidare framhölls såsom en förutsättning för åtnjutande av lån, att företagen icke på annan väg kunde erhålla hjälp till sin verksamhet. Ytterligare betonades slutligen, att företagen borde hava en verklig betydelse ur arbetslöshetssynpunkt.

I proposition till 1934 års riksdag begärdes ett nytt anslag av 5 milj. kronor att användas till lån. I sammanhang därmed framhölls, att subventioner förekommit i så liten utsträckning, att något nytt anslag icke behövdes, vadan hinder icke borde möta att från subventionsanslaget lämna bidrag i form av lån. Vidare anfördes i propositionen, att de av 1933 års riksdag lämnade direktiven av Kungl. Maj:t tolkats så, att stöd finge beredas endast åt redan existerande företag i och för uppehållande av deras drift i förutvarande omfattning. Enär med denna tolkning stöd icke kunnat lämnas varken för utvidgning av eller startande av nytt företag — icke ens när det gällde en fullkomligt ny produktionsgren — begärde Kungl. Maj:t direktivens uppmjukande på denna punkt. — Riksdagen biföll i sina nya direktiv de i propositionen uttalade önskemålen rörande subventionsanslagets användande och direktiven. Det begärda beloppet nedsattes emellertid till 3 milj. kronor, därav högst 500 000 kronor på anförda skäl finge tagas i anspråk för understöd till utvidgningar eller startande av företag.

Intill februari månads utgång 1935 förelågo över 1 000 framställningar om lån eller subvention. 243 ansökningar berörande 9 258 arbetare och avseende lån å i runt tal 17·4 milj. kronor samt subventioner å i runt tal 1·3 milj. kronor hade i så måtto bifallits, att lån beviljats till ett belopp av i runt tal 13 milj. kronor och subventioner till ett belopp av 355 300 kronor. Full räntefrihet hade beviljats endast i tre fall, eljest hade räntan utgått med 5 %. Amorteringstiden för lånen hade i regel bestämts till 10 år. Utredningen av låneärendena hade i ett flertal fall föranlett, att som villkor för lånet uppställts en mer eller mindre genomgripande rekonstruktion av det låntagande företaget.

För budgetåret 1935/1936 begärde Kungl. Maj:t inga anslag till lån eller subventioner; däremot begärdes utsträckning av medgivandet att disponera medel för understödjande av utvidgning eller startande av företag. I detta avseende anfördes: »Den under år 1934 fortgående konjunkturförbättringen har medfört en väsentlig förändring i låneklimatelet. Allt färre lånesökande företag äro sådana, som av konjunkturerna tvingats eller befaras bliva tvungade att nedlägga eller avsevärt inskränka sin verksamhet. I stället framträda påfallande två andra grupper av hjälpsökande. Den ena gruppen omfattar regressiva eller nedlagda företag, vilkas svårigheter väsentligen bero på andra omständigheter än konjunkturerna, i allmänhet antingen brister i ledningen eller strukturella förändringar av marknadsförhållandena. Till den andra gruppen höra progressiva företag, som anse sig icke kunna med egna medel eller till buds stående bankkredit tillräckligt effektivt utnyttja konjunkturförbättringen, samt vidare uppfinnare och andra grundare av nya företag. Givet är att starka skäl ur arbetslöshetssynpunkt tala för att möjlighet beredes att, där så befinnes lämpligt, från statens sida lämna stöd till livskraftiga företag, hänförliga till nyssnämnda andra grupp. Det kan härvid erinras om de pågående utredningarna i syfte att inom de av depressionen svårast drabbade landsdelarna bereda nya sysselsättningsmöjligheter åt befolkningen. Åtgärder av innebörd att i dylika landsdelar skapa nya an-

läggningar kunna förutses i jämförelsevis stor utsträckning påkalla ekonomisk medverkan från statens sida. Uppenbarligen är det under dessa omständigheter av vikt, att Kungl. Maj:t disponerar medel för att kunna lämna erforderligt bistånd. Självfallet bör dock tillses, att sådana företag icke startas, som kunna befaras konkurrera ut eller medföra menliga verkningar för redan bestående företag. Kungl. Maj:t torde emellertid komma att förfara med tillbörlig försiktighet.»

Kungl. Maj:t begärde att detta medgivande skulle omfatta högst 2½ milj. kronor. Riksdagen, som godkände Kungl. Maj:ts motivering, nedsatte dock summan till 1½ milj. kronor och uttalade, »att statens bistånd i förevarande hänseende måste lämnas under sådana former, att statsmakterna varken formellt eller reellt bliva bundna för ytterligare stödåtgärder gentemot de företag, som bispringas».

II. Redogörelse för vissa tidigare verkställda utredningar.

A. Socialstyrelsens år 1927 offentliggjorda utredning angående svensk hemindustri.

Socialstyrelsen avgav i maj 1917 ett betänkande innefattande resultatet av en sedan 1912 pågående undersökning rörande förekomsten och omfattningen av hemindustriellt arbete i Sverige ävensom angående de ekonomiska och sociala förhållandena, varunder sådant arbete bedrivs i vårt land. Antalet företag med hemindustriell produktion samt antalet hemarbetare hava i betänkandet sammanförts i en tabell. I fråga om landsbygden innehåller denna tabell följande siffror:

		Antal företag	Antal hemarbetare		
			män	kvinnor	summa
Stockholms	län	26	12	216	228
Uppsala	»	5	1	6	7
Södermanlands	»	36	157	366	523
Östergötlands	»	51	109	317	426
Jönköpings	»	87	143	758	901
Kronobergs	»	33	69	78	147
Kalmar	»	24	31	31	62
Gotlands	»	3	93	—	93
Blekinge	»	1	—	6	6

	Antal företag	Antal hemarbetare		
		män	kvinnor	summa
Kristianstads län	74	164	230	394
Malmöhus »	80	50	220	270
Hallands »	15	70	146	216
Göteborgs och Bohus län	18	17	37	54
Älvsborgs län	132	647	3 985	4 632
Skaraborgs »	22	44	26	70
Värmlands »	28	27	48	75
Örebro »	67	255	84	339
Västmanlands »	19	55	22	77
Kopparbergs »	74	149	220	369
Gävleborgs »	27	15	47	62
Västernorrlands »	17	11	22	33
Jämtlands »	9	5	12	17
Västerbottens »	12	45	8	53
Norrbottnens »	19	16	22	38
Summa för hela landsbygden	879	2 185	6 907	9 092
För rikets städer voro motsvarande siffror	2 373	4 554	15 307	19 861

B. Förslag år 1935 till åtgärder för minskande av arbetslöshetens verkningar i Bohuslän.

Av intresse för lösningen av det föreliggande spørsmålet är i viss mån det förslag, som särskilt tillkallade sakkunniga avgivit den 16 augusti 1935, angående åtgärder för minskande av arbetslöshetens verkningar i Bohuslän.

I sitt betänkande hava de sakkunniga bland åtgärder för att bereda ökade arbetstillfällen inom jordbruket upptagit *utvidgning av fåraveln*. Här- om hava de sakkunniga anført:

»Vi ha undersökt vilka möjligheter det förefinnes för en ökad fåravel inom länet och att på denna få byggt en hemindustri. Det har synt oss, som om det inom Bohuslän skulle vara ganska goda förutsättningar härför. Vi vilja i sådant hänseende erinra om att de saltängar, som finnas längs kusten, äro mycket lämpliga för fårabete, samt att en del öar i skärgården lämna en vegetation, på vilken fåren med fördel kunna livnära sig.

Vid överläggningar, som de sakkunniga haft med hushållningssällskapets konsulenter, har det framkommit, att fårskötseln sedan 1890-talet gått väsentligt tillbaka, och att det numera icke finnes någon större fårfarm i Bohuslän. Det största intresset för fåravel inom länet uppgives finnas i Sörbygdens härad. Dessutom förekommer fårskötsel, fast i mindre omfattning, på öarna i skärgården och enstaka gårdar. Anledningen till att man numera

icke i någon större grad bedriver denna näringsgren är avsättningssvårigheterna och det låga pris, som erhålles för ullen och skinnet samt icke minst för köttet. Kunde bättre priser för dessa produkter erhållas, skulle givetvis en ökning av fårstammen snart komma till stånd. Statistiken visar också, att under krigsåren, då priserna å dessa varor voro höga, ökades antalet får avsevärt inom landet i sin helhet.

Av den utredning, som statskonsulenten i får- och getskötsel, herr Nils Insulander, verkställt, framgår sålunda, att år 1914 funnos inom landet 993 481 får, 1919 1 563 655 och 1932 468 248. Den kraftiga ökning av fårstammen, som skedde från 1914 till 1919, berodde otvivelaktigt på de höga ull- och köttpriserna under krigsåren. Den kraftiga reduceringen till år 1932 synes å andra sidan giva belägg för att denna näringsgren därefter ej visat sig lönande annat än under vissa gynnsamma betingelser och förutsättningar.

Av nämnda utredning framgår

1. att Sverige har underskott på ull, fårkött och skinn,
2. att inom landet finnes riklig plats och lämplig terräng för ett vida större fårantal än det nuvarande även med bibehållande av nuvarande antal nötkreatur och svin,
3. att en rätt ordnad fårskötsel är lönande.

Landets import av ull är avsevärd. Enligt importstatistiken för år 1933 infördes till landet 8 647 276 kg för ett värde av 19 642 377 kronor. Samma år infördes 668 555 kg färskt fårkött till ett värde av 619 797 kronor. Utførseln av såväl kött som ull är en obetydlighet.

I denna fråga ha de sakkunniga i första hand vänt sig till Hushållnings-sällskapets förvaltningsutskott med framställan, att utskottet måtte taga frågan om ökad fåravel under behandling och om möjligt medverka till en ökning av den samt i anslutning därtill verka för den kvinnliga hemslöjden inom länet. Att intresse för saken finnes synes därav, att på Svenska Mässan i år nämnda förvaltningsutskott och Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund haft utställning av varor av svensk ull.

Vi ha även samarbetat med Kommittén för främjande av inhemsk produktion i denna sak. Nämnda kommitté har med chefens för Handelsdepartementet medgivande hitkallat en av Englands främsta experter på fåravel, ullproduktion samt på denna baserad hemindustri, herr Fitz Patrick. Vid dennes besök i landet var han tvenne dagar i Göteborg, varvid de sakkunniga bereddes tillfälle få överlägga med honom om hithörande spörsmål. Samtidigt undersökte herr Fitz Patrick vegetationen på några saltängar samt öar i länet och dessutom vissa mossar för att härigenom kunna bilda sig ett omdöme, huruvida det skulle vara lämpligt till Bohuslän införa shetlandsfåret, vilket har utmärkt ull. Enligt hans uppfattning skulle förhållandena ligga gynnsamt till för importerande av nämnda fårras. Den bohuslänska naturen är i detta avseende mycket likartad den shetländska. Vidare ställde herr Fitz Patrick i utsikt att kunna till ett bolag här i landet överlämna patent och tillverkningsrätt för vissa av honom konstruerade

textilmaskiner för beredning av ull och framställning av vävnader i mindre partier. Undersökning för bildande av ett bolag för ändamålet pågår bland för frågan intresserade. Försäljningsrätten skulle gälla även andra länder och världsdelar.

De sakkunniga ha med detta velat fästa uppmärksamheten på att även inom denna näringsgren finnas möjligheter till ökad folkförsörjning, och att det är angeläget, att alla utvägar härför tillvaratagas. Det torde väl närmast få ankomma på hushållningssällskapet och dess förvaltningsutskott att driva propaganda för denna fråga och medverka till att de naturliga och givna förutsättningar, som finnas, bliva tillvaratagna.»

Beträffande *fruktodlingen* anföra de sakkunniga:

»De sakkunniga ha haft sammanträde dels med representanter för Bohusläns Fruktodlarförening, dels trädgårdskonsulenter inom länet och dels sekreteraren i länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott för att söka åstadkomma en bättre organisation med avseende på avsättning av trädgårdsprodukter inom länet.

Under de överläggningar, som på dessa sammanträden fördes, framkom bland annat, att i länet genom Fruktodlarföreningen finnas 39 st. trädgårdsskötare, som skola vara trädgårdsodlarna behjälpliga med beskärning och besprutning av trädgårdarna, att det finnes c:a 354 000 fruktträd, men att antalet fruktodlare jämfört med i andra län är ringa, samt att avsättningsfrågan icke är ordnad på ett tillfredsställande sätt. Sålunda utbjudes under september och oktober månader stora kvantiteter frukt på torgen i städer och industrisamhällen till i allmänhet ytterst låga priser, under det att senare på hösten praktiskt taget ingen frukt från länet säljes. Kunde man dels få vinterfrukt och dels få till stånd fruktkällare, där frukten kunde förvaras till längre fram på hösten och vintern, skulle ett betydligt högre pris kunna erhållas, än vad som nu är fallet. Vidare är önskvärt, att en bättre organisation för försäljning av frukt åstadkommes. En fruktodlare har framhållit, att man, om försäljningsfrågan ordnades, med stor fördel skulle kunna övergå till äppelsorterna Cox Orange och Baldwin, vilka voro mycket lämpliga för odling i Bohuslän, och att man genom odling av jordgubbar och hallon skulle få en ganska god inkomst på ett mindre jordbruk.

Erhållna upplysningar ha föranlett de sakkunniga att begära Bohusläns Fruktodlarförenings medverkan till att en försäljningsorganisation för frukt skapas inom länet, och att den inhemska frukten förpackas, lågras och skötes på sådant sätt, att den kan försäljas under senhösten och vintern.

Ävenså ha de sakkunniga gjort framställan till konserverfabrikanterna inom länet att medverka till ökad avsättning genom konservering av såväl frukt som jordgubbar, hallon, ärter och dylikt för att härigenom giva mindre jordbrukare ett ekonomiskt stöd.»

Beträffande *kaninaveln* yttra de sakkunniga:

»De sakkunniga, som beaktat de jämförelsevis goda priserna på kaninkött och den stora möjlighet till avsättning av sådant, som finnes i första hand i England, ha även sökt medverka till en ökad kaninavel inom länet.

Sålunda ha vi gjort framställan till hushållningssällskapet med begäran om att ett anslag skulle ställas till kaninavelsföreningens länsförenings förfogande för att möjliggöra för denna att anordna föreläsningsskurer om kaninskötsel i stenhuggeriområdet. Sedan sällskapet för detta ändamål anslagit 300 kronor, har, enligt vad vi inhämtat, länsföreningen anordnat åtta dylika kurser på olika platser inom området, vilka kurser varit väl besökta, och där råd och upplysningar lämnats dels om kaninens utfodrande och dels om slaktning och behandling av djurkropparna jämte övriga med kaninskötsel sammanhängande spörsmål. Försäljningen av kaninkött sker genom föreningen, och i medeltal utskeppas till England fem ton kaninkött per vecka. Kaninskötsel torde ha goda förutsättningar för sig hos mindre jordbrukare, och även där trädgård finnes, så att vederbörande uppfödare icke är tvingad köpa all utfodring av djuren.

Enligt vad vi inhämtat ha på flera håll inom stenhuggeriområdet hållna instruktionskurser medfört, att man gått in för kaninavel, som man räknar med kan tillföra vederbörande ett rätt gott ekonomiskt tillskott och härigenom i någon mån lätta det ekonomiska betryck, som här förefinnes.»

Ur ifrågavarande betänkande torde även lämpligen böra återgivas vad de sakkunniga anført rörande kurser för utbildning i olika yrken.

De sakkunniga yttra:

»1) Kurser i metallslöjd.

Omedelbart efter det de sakkunniga förordnats, gjorde vi framställning till arbetslöshetskommittéerna i Uddevalla, Lysekil och Strömstad, samtidigt som vi tillskrevo där befintliga verkstäder, med begäran om samarbete för anordnande av utbildningskurser i mekaniska verkstadsyrket. Emellertid har det visat sig, att vissa svårigheter föreligga att få dylika kurser anknutna till den enskilda företagsamheten. Det är därför möjligt, att man måste genom kommunerna eller på annat sätt genom det allmännas medverkan söka få dem till stånd, enär det inom detta område synes vara brist på yrkeskunnigt folk. Det mest ändamålsenliga sättet för utbildning i detta yrke liksom i andra sådana vore givetvis, att företagarna läto utbildningen ske i samband med pågående produktion. Utbildningen blir på sådant sätt mera värdefull än vid de kurser, som anordnas i skollokaler och dylikt, enär det där icke är fråga om någon tillverkning, som tager sikte på avsättning.

2) Hemslöjdskurser.

För överläggningar om hemslöjdsverksamheten inom länet ha de sakkunniga haft sammanträde med styrelsen för länets hemslöjdsförening och övriga intresserade. Därvid har framkommit, att hemslöjden inom vissa delar av länet är mycket starkt utvecklad och har nått en synnerligen hög standard. Inom andra områden ligger denna verksamhet i lägervall. Enligt vad vi inhämtat, torde detta vara förhållandet inom de specialundersökta områdena. I varje fall har icke stenhuggarbefolkningen på samma sätt som jordbruksbefolkningen ägnat sig åt denna sak. Vid de överläggningar, som förts, har

det ansetts lämpligast överlämna frågan om hemslöjdens utveckling, kursers anordnande m. m. till hushållningssällskapets förvaltningsutskott, som bättre än länets hemslöjdsförening torde hava förutsättningar att för närvarande handhava denna verksamhet. Förvaltningsutskottet har också beaktat den av oss i sådant hänseende gjorda hemställan och tillsatt en slöjdnämnd på fem personer. För frågans ordnande håller utskottet före, att om möjligt såväl en manlig som en kvinnlig hemslöjdskonsulent böra anställas med det snaraste. Dessa skulle ha till uppgift att anordna kurser i de olika kommunerna, vilka kurser skulle omfatta såväl manlig som kvinnlig slöjd. Den här ifrågasatta kursverksamheten avser sålunda att spänna över ett stort område, och till kurserna måste finnas kompetenta lärarekrafter. Ett realiserande av detta kursprogram kräver, efter vad vi beräknat, ett avsevärt belopp, och man torde icke kunna räkna med mindre än 30 000 kronor. Denna summa skulle sätta den av länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott valda slöjdnämnden i tillfälle upplägga och förverkliga ovan omskrivna kursers hållande.

Då det icke gärna kan vara möjligt att vare sig från hushållningssällskapet eller landstinget påräkna så stora bidrag, som äro erforderliga för realiserande av denna kursverksamhet, så torde bliva erforderligt med anslag från statens sida. Säkert är, att, därest icke här begärda bidrag beviljas, den valda slöjdnämndens arbete blir av mycket ringa betydelse. Det synes oss ändå målsenligt, att här ifrågasatta belopp ställes till länsstyrelsens förfogande, och att sedermera denna efter av förvaltningsutskottets slöjdnämnd uppgjorda plan får utlämna de anslag, som kunna vara erforderliga för realiserande av förslagen.

a) Kvinnlig slöjd.

Under de överläggningar, som de sakkunniga fört med grossister och köpmän inom textilfacket, har det framkommit, att rätt stora möjligheter för avsättning finnas inom vissa delar av konfektionsbranschen. Sålunda har det uppgivits, att med avseende på lättare konfektionsarbeten ävensom tillverkning av damklänningar, damkappor och andra därmed jämförliga arbeten, avsättningsmöjligheterna skulle vara rätt goda. Samma uppgives vara förhållandet beträffande varuslag, som höra hemma under stickningsarbeten. För att en viss yrkesskicklighet och färdighet i dessa olika tillverkningsgrenar, vilka särskilt lämpa sig för kvinnor, skall kunna vinnas och vederbörande få tillräcklig kunnsighet i förfärdigandet av de olika alstren, är det emellertid erforderligt, att särskild utbildning erhålles. Vi räkna härvid med kurser, varvid meddelas undervisning för kvinnor under erforderlig tid, dock högst sex månader. Samma förhållande torde även böra ifrågakomma, när det gäller utbildning för framställande av olika vävnader, vid tillverkning av mattor m. m.

Frågan sammanhänger i viss mån med vad de sakkunniga anfört om fårskötsel m. m.

b) Manlig slöjd.

Även med avseende på den manliga slöjden torde det vara erforderligt, att vissa kurser anordnas, dock icke i samma stora omfattning som man tänker sig med avseende på den kvinnliga. De för män ifrågasatta kurserna torde i vissa fall med fördel kunna förläggas till andra orter och avse i allmänhet den yngre manliga befolkning, som kan få utbilda sig i vissa färdigheter.

Vi ha rörande dylika kurser varit i samarbete med föreståndaren för Stegneby hemslöjdsförening i Dalsland, vilken visat det stora tillmötesgåendet att själv ställa sig till förfogande som kursledare. I anslutning till den utbildning, som nu meddelas vid nämnda hemslöjdsförenings verkstäder i Dals-Långed, Dalsland, skulle en del ynglingar från Bohuslän därstädes kunna under en kortare eller längre tid inhämta färdigheter för att efter slutad kurs upptaga olika tillverkningar i hemorten. Som nämnda hemslöjdsförening även har en god försäljningsorganisation, kunna genom denna de alster, som frambringas ute i orterna, försälas.

Men även på annat sätt torde en undervisning i manlig slöjd kunna åstadkommas, särskilt då med tanke på de tillverkningar, som nu med framgång inom vissa orter inom landet bedrivs under ett gemensamt namn »småindustrier». Det torde emellertid här få ankomma på förut omnämnda slöjdnämnd att inom olika grenar av manlig slöjd, hantverk och småindustri verka för att en god och ändamålsenlig kursverksamhet kommer till stånd. Nämnden bör härvid ha att tillse, att kurserna så läggas och utbildningen så bedrivs, att efter kursens avslutande möjligheter till försörjning finnas. Aktgivas måste alltså, att undervisning sker i tillverkning av sådana alster, som sedan avsättas i den öppna marknaden.

Med stöd av det anförda hemställes, att 30 000 kronor måtte ställas till länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län förfogande för anordnande av slöjdkurser enligt ovan angivet program, och att länsstyrelsen måtte be- myndigas att efter ansökan från den av hushållningssällskapets förvaltningsutskott valda slöjdnämnden från detta anslag utanordna erforderliga medel för kursers bedrivande.»

C. Kommittén för främjande av inhemsk produktion.

Sociala Jordutredningen har under sitt utredningsarbete haft tillgång till det betänkande, som den 13 juni 1935 avgivits av de sakkunniga, som den 28 augusti 1934 tillkallats inom Handelsdepartementet för att verkställa utredning rörande de tekniska, ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna för upptagande av tillverkning inom landet av vissa varor.

Då emellertid detta kommittébetänkande angivits vara konfidentiellt, kan någon redogörelse för de sakkunnigas förslag icke här lämnas.

III. Sociala Jordutredningens inhämtade upplysningar.

För ett bedömande av bästa sättet för lösningen av den fråga, som Sociala Jordutredningens uppdrag avser, ansåg Sociala Jordutredningen det erforderligt att överhuvud taget erhålla kännedom om möjligheten att åstadkomma ökade försörjningsmöjligheter på landsbygden för personer, som äga förutsättningar att vid sidan av ett mindre jordbruk skaffa sig inkomster genom handaslöjd, hemindustri, trädgårdsskötsel, djuruppfödning eller dylikt, vare sig dessa personer kvarbo på landsbygden eller avflyttat till städer eller samhällen. Med anledning härav avlät Sociala Jordutredningen skrivelser till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund, Föreningen Svensk Hemslöjd u. p. a., hushållningssällskapens förvaltningsutskott och Sveriges Hantverksorganisation.

I skrivelser den 6 september 1935 till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund och Föreningen Svensk Hemslöjd u. p. a. begärdes upplysning rörande:

1. de näringsgrenar, vilka redan drivas såsom handaslöjd eller hemindustri i förening med brukande av mindre jordbrukslägenhet, den omfattning, vari detta sker, livskraften hos dylik rörelse samt huruvida den bärgning, som på detta sätt ernås, kan anses skäligen;
2. de möjligheter, som finnas att genom stödåtgärder från statens sida utveckla dylik verksamhet samt framkalla sådan inom nya grenar;
3. den utformning av de statliga stödåtgärder, som eventuellt anses lämpliga, t. ex. för anskaffande av mindre jordbrukslägenhet (utöver vad som nu göres för att stödja egnahems- och arbetarsmåbruksrörelsen), för anskaffande av verktyg, maskiner och förlag, för organisation av upplysningsverksamhet, inköp av råvaror, redskap och maskiner samt för organisation av försäljningen;
4. lämpligheten att söka åstadkomma en viss specialisering, så att man söker åstadkomma att i vissa fall en och samma verksamhetsgren utövas av ett flertal personer inom samma bygd;
5. den medverkan, som från Hemslöjdsförbundets och de till detsamma anslutna föreningarnas (resp. Svensk Hemslöjds) sida kan vara att påräkna för att främja här ifrågasatta utveckling av försäljningsmöjligheterna på landsbygden och de villkor, under vilka denna medverkan kan erhållas;
6. upplysningar, som i övrigt kunna vara av värde för Sociala Jordutredningen vid uppgörande av förslag i ovan angivet syfte.

Styrelsen för Föreningen Svensk Hemslöjd u. p. a. avgav yttrande den 7 oktober 1935 och anförde däri:

»De näringsgrenar, vilka inom föreningens verksamhetsområde drivas såsom handaslöjd, äro huvudsakligen vävnad och i mindre utsträckning trä- och metallslöjd. På enstaka platser förekommer dessutom knyppling, stickning, korgtillverkning och träsnideri. I dessa grenar av hemslöjden sysselsätter föreningen helt eller delvis 350 à 400 personer. Den bärgning, som ernås, torde få anses vara skälig, ett kvinnligt dagsverke i t. ex. vävnad beräknas ge en inkomst av kr. 2: 75—kr. 4: — och ett manligt dagsverke en inkomst av kr. 4—kr. 6. Erfarenheten visar, att hemslöjden vunnit uppskattning i allt vidare kretsar, och möjligheter torde föreligga att ytterligare utveckla densamma och söka upptaga konkurrensen med industrien. En nödvändig förutsättning för att detta skall kunna äga rum är emellertid, att utövarna av hemslöjd sättas i stånd att anskaffa de för ett rationellt bedrivande av arbetet erforderliga redskapen, exempelvis för väverskor moderniserade vävredskap och för manliga slöjdare moderna trä- och metallbearbetningsmaskiner. Härför erforderligt kapital ävensom nödigt förlagskapital torde endast kunna anskaffas genom statens mellankomst, exempelvis genom uppläggning av en fond för ändamålet. Kostnaden för upplysningsverksamhet samt för organisation av tillverkning och försäljning bör likaledes bestridas av statsmedel. Det synes bland annat önskvärt, att även hemslöjdare beredas möjlighet att komma i åtnjutande av lån för närvarande av s. k. arbetarsmåbruk. Föreningen Svensk Hemslöjd är givetvis villig att i sin mån medverka till åtgärder, som syfta till att bereda personer, som kunna erhålla egna hem eller arbetarsmåbruk, inkomster genom hemslöjd eller hemindustri. Föreningen, som äger en försäljningsorganisation i Karlskrona, finner det lämpligt, att åtgärder, som Sociala Jordutredningen kan komma att föreslå, förbindas med de strävanden, som nu äro å bane för att skaffa arbete åt särskilt stenarbetarebefolkningen i Blekinge, vilken av allt att döma måste överföras till andra sysselsättningar. Vilka dessa sysselsättningar än bli synes det vara påtagligt, att hemslöjden såväl för den kvinnliga som den manliga delen av befolkningen kan bli en källa till en icke oväsentlig biinkomst. Föreningen vill i detta sammanhang meddela, att föreningen i Perstorp i Fridlevstads socken i Blekinge äger en fastighet med därå uppförda byggnader, som tidigare använts som snickarskola, men som nu är disponibel och skulle kunna utnyttjas som lokal för hantverk eller mindre industri.»

Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund avgav utlåtande i skrivelse den 30 november 1935. Vid Riksförbundets utlåtande hade fogats yttranden från de till förbundet anslutna hemslöjdsföreningarna. En sammanställning av dessa yttranden utvisar följande:

Nära nog samtliga hemslöjdsföreningar, från vilka yttranden inkommit, meddela, att hemslöjden inom respektive föreningars verksamhetsområden huvudsakligen bedrivs i anslutning till brukande av mindre jordbruk. Undantag utgöra dels Södra Dalarnas hemslöjdsförening, vilken uppger, att det arbete i vävning, som utlämnas från föreningen, vanligen utföres av inom

Hedemora boende personer, dels Föreningen för Helsingeslöjd, som meddelar, att inom föreningens verksamhetsområde för närvarande ej finnes någon verksamhet av den art, som remisskrivelsen omnämner.

Bollnäs hemslöjdsförening upplyser, att inom föreningens verksamhetsområde endast kvinnlig handaslöjd förekommer, dock ingalunda i den utsträckning, som skulle hava varit önskvärt.

Gotlands hemslöjdsförening framhåller, att föreningens verksamhet är koncentrerad på den kvinnliga slöjden. Föreningen sysselsätter 30 väverskor och 2 spinnerskor, alla med sitt arbete som bisyssla. För egen försäljning arbeta ett ej ringa antal kvinnliga slöjdare (vävning 50 à 70, därjämte stickning). — Manlig slöjd förekommer på sydligaste Gotland, där sedan gammalt stenhuggare (omkring 130 personer, därav 80 à 90 samtidigt jordbrukare och fiskare) arbeta med huggning av slipstenar.

Gästriklands hemslöjdsförening: Inom landskapet bedrives för närvarande mest textil slöjd av kvinnliga utöware. Denna omfattas med intresse icke blott i jordbruksbygderna utan även i de stora industrisamhällena, Hofors, Sandviken, Forsbacka, Jädraås, och drives både såsom husbehovsslöjd och som saluslöjd. Intresset har ökat tack vare av föreningen igångsatta kurser. De stora bruken ha själva ordnat med hemslöjdstillverkning, som särskilt åt de äldre utövarna givit försäljningsmöjligheter och inkomster. Skickligheten i all slags vävnadsutövning är stor inom landskapet, från praktfulla ryor, mattor, damastduktyger och prydnadsvävnader till alla behövlige vävnader av enklare slag för vardagsbruk. Vissa alster av prydnadssöm, näversöm, korssöm och kedjesöm äga tradition inom provinsen liksom spetsknyppling och det knutna och trädde spetsarbetet, den s. k. pinnspetsen. — Den manliga slöjden äger numera ringa omfattning, ehuru både metall- och träslöjd, korgarbete och halmslöjd av utmärkt slag åstadkommas.

I allmänhet betalas goda arbetslöner för hemslöjden, kanske högre än på många andra orter, beroende på de löner, som i allmänhet utbetalas inom industrien.

Göteborgs och Bohus läns hemslöjdsförening: Några orter, där handaslöjd eller hemindustri bedrives i någon större omfattning, finnas icke i detta län, möjligen med undantag för Landvetters och Härryda socknar, där tillverkning av laggkärl, lådor, åror m. m. övas såsom binäring, samt för några platser såsom Inland och ön Tjörn, där vävning rätt mycket förekommer.

Halländska hemslöjdsföreningen Bindslöjden: Hemindustri i förening med jordbruk förekommer ej i Halland. Hemslöjd i form av vävnad drives därstädes i ungefär samma omfattning som i de flesta övriga landskap. Många intresserade och ovanligt kunniga väverskor finnas. Arbetsinkomsten uppgår till 3 à 4 kronor per dag. I södra Halland har sedan mycket länge bedrivits en speciell hemslöjd, stickning eller bindning, vilken i huvudsak är koncentrerad till Voxtorps och Vallberga socknar och Laholms landsförsamling. Denna slöjdart är allttjämt av icke ringa betydelse. Export av alster därav förekommer.

Heimbygdas försäljningsförening Jämtslöjd: Den handaslöjd, som förmed-

las genom föreningen, består i vävning för föreningens räkning. Arbeten utgå till c:a 100 väverskor. I socknarna Kall, Undersåker, Tännäs och Storsjö finnas vidare kvinnliga slöjdare för handstickning av yllevoror, vantar, strumpor etc. För föreningen arbeta därjämte vissa hantverkare, som leverera konstsmiden i järn, koppar, mässing och tenn.

Jönköpings läns hemslöjdsförening: Inom länet förekommer såsom binäring vid mindre jordbruk huvudsakligen endast snickeri och vävnad. Å åtskilliga platser erhålla genom föreningen ganska många familjer regelbunden, icke obetydlig inkomst.

Konstfliten: I västra Sverige bedrives vid sidan av jordbruket en omfattande textil hemslöjd och hemindustri. Hemindustrien bedrives huvudsakligen i Marks härad av s. k. vävförläggare och bereder arbete åt ett ganska stort antal väverskor. Inkomsterna därav dock mycket dåliga, för en tränad och flitig väverska endast cirka 60 öre om dagen.

Kristianstads läns hemslöjdsförening: Svårigheter föreligga att utan ingående undersökning, vilken tiden ej medgivit, avgiva yttrande i saken. Vissa summariska upplysningar lämnas. Inom norra delen av länet, närmare bestämt Örkeneds, Lönsboda m. fl. socknar, existerar sedan gammalt en mycket livskraftig trä- och korgslöjd, vidare smidesslöjd, tillverkning av laggkärl, vartill på senare tid kommit leksakstillverkning. Av kvinnlig slöjd förekommer sparsamt ute i bygderna vävnad och knyppling. Föreningen sysselsätter 20—25 väverskor.

Kronobergs läns hemslöjdsförening: I södra delen av länet (Hallaryds, Markaryds och Hinneryds socknar) drives sedan gammalt såsom binäring till jordbruket tillverkning av vävskedar, liar m. m. Denna handaslöjd är alltjämt ganska livaktig. Avsättningen ombesörjes av tillverkarna själva. Gårdfarihandel med hemslöjdsalster förekommer. För föreningens räkning arbeta 30 à 40 väverskor jämte trä- och näverslöjdare i Diö, Urshult, Tingsryd och Algutsboda, varjämte tillverkning förekommer av hornarbeten i Växjöorten, järnarbeten i Nottebäck, keramik i Alvestaorten, vävskedar i Markaryd, tennarbeten i Vislanda och korgmakeriarbeten i Linneryd. Hemslöjden angives vara väl ägnad att förbättra lantbefolkningens utkomstmöjligheter.

Leksands hemslöjdsförening: Inom föreningens verksamhetsområde är vävningsarbete den handaslöjd, som för närvarande kan anses ha betydelse som inkomstkälla vid sidan av den mindre jordbruksnäringen. Föreningen utbetalar i arbetslöner årligen omkring 10 000 kronor. Inkomsten per väverska: 200—300 kronor årligen. I grannkommuner bedrives en omfattande bytesverksamhet med vävnader, i det att hos diverseaffärer väverskor mot vävnader tillbyta sig garn, hushållsförnödenheter och andra varor, utan att kontant likvid erhålles. Arbetslönerna bli därvid mycket obetydliga.

Malmöhus läns hemslöjdsförening uppgiver sig sysselsätta 275 personer, därav 158 med vävning, växtfärgning och tvinning, 87 med spetsknypppling och vitsömnad samt 30 med snickeri och metallarbete.

Medelpads hemslöjdsförening: Handaslöjd och hemindustri i förening med

jordbruk förekommer i Medelpad i ganska ringa utsträckning och omfattar företrädesvis textilvaror och träslöjd.

Mora hemslöjdsförening ger en utförlig redogörelse för förhållandena i Dalarna. Befolkningen har i stora delar av Övre Dalarna och vissa delar av Västerdalarna sedan urminnes tider varit hänvisad till att för sitt uppehålle använda från jordbruket ledig tid till biförtjänst, bl. a. genom hemslöjdsarbete, hantverk och hemindustri. Den kvinnliga slöjden omfattar vävning, spinning, stickning, skinnarbete och målning (av leksaker). Själv ger föreningen arbete åt 50 à 60 arbeterskor. I hela den slöjdiriktade delen av Kopparbergs län, mest i Ål, Leksand, Rättvik, vissa delar av Mora och Orsa socknar samt Floda väves i synnerligen stor omfattning dalabetonade textilier åt förläggare, mestadels diversehandlare och garnaffärer. Den största av dessa förläggare, Maria Bergman, Insjön, sysselsatte enligt år 1930 företedda böcker ej mindre än 1 000 väverskor. Produktionen huvudsakligen inriktad å framställning av duktyg och handdukar. Arbetsinkomsten i allmänhet låg.

Norra Kalmar läns hemslöjdsförening: Inom föreningens verksamhetsområde förekommer såsom hemslöjd vävning, hålsömsarbete och snickeri.

Inom Norrbottens län utövas, omnämnes i skrivelse från *Norrbottens läns hushållningssällskaps slöjdnämnd* sedan gammalt handaslöjd i ganska stor omfattning. De slöjdgrenar, som förekomma, äro snickeri, vävning, stickning, rotflätning och näverslöjd. Alltjämt förekomma enklare träslöjd, vävning och stickning i så gott som alla jordbrukarhem till husbehov. Saluslöjden är stadd i märkbar tillväxt.

Skaraborgs läns hemslöjdsförening: Föreningen utlämnar material för tillverkning av mattor, gardiner, draperier, kostymtyger, duktyger m. m. Årsomsättningen cirka 27 000 kronor. Avsättningssvårigheter lägga hinder i vägen för utveckling av verksamheten.

Steneby hemslöjdsförening: Inom föreningens område bedrives en omfattande träslöjd till avsalu, ävensom halmflätning (i Ärtemark).

Stockholms läns och stads hemslöjdsförening: Textil slöjd förekommer såväl i den egentliga jordbruksbygden som hos kustbefolkningen. Goda avsättningsmöjligheter finnas för enkla hel- och halvlinnevävar samt trasmatör. Brist föreligger för närvarande på kunniga väverskor.

Södermanlands hemslöjdsförening anlitar i den omfattning, försäljningen medgiver, i vävnad, broderi och träslöjd kunniga hemslöjdare ute i länet. Arbetsförtjänsten för slöjdarna skälig, per person mellan 50 à 100 kronor per månad.

Södra Kalmar läns hemslöjdsförening sysselsätter 138 personer, därav 109 kvinnliga för vävnad och 29 manliga för träslöjd, keramik och metallslöjd, de flesta från mindre jordbrukarefamiljer. Träslöjden inom föreningens område är koncentrerad i Torsås och Gullabo socknar, där i den senare i Hästmahults by en hel koloni delvis försörjer sig genom träslöjd till avsalu.

Uppsala läns hemslöjdsförening: Den ekonomiskt mest betydande delen av hemslöjden utgöres av kvinnlig slöjd, främst vävnad, dels för hemmens egna behov och dels för avsalu. Det årliga totalvärdet av inom länet till-

verkad kvinnlig slöjd är betydande. Enbart genom föreningens försäljningsmagasin försäljes för omkring 65 000 kronor årligen. Flertalet slöjdare äro kvinnliga medlemmar i mindre lantbruk, vilka genom sitt slöjdarbete erhålla en icke föraktlig biinkomst. Den manliga träslöjden är under utveckling tack vare av föreningen anordnade kurser.

Värmlands hemslöjd: Slöjdarter, som inom landskapet förekomma, äro vävning, växtfärgning och spånad samt möbeltillverkning och träslöjd, krukmakeri, snickeri och metallslöjd. Föreningen utbetalar årligen i arbetslöner cirka 30 000 kronor, därav inemot hälften för manlig slöjd. Dessutom erhålla många hemslöjdare arbete genom privata förläggare. Husbehovsslöjd är därjämte ganska vanligt förekommande, å senare år i allt större utsträckning.

Ängermanlands hemslöjdsförening erinrar, att den kvinnliga slöjden, vävning, är den avgjort dominerande inom landskapet med jämförelsevis stor betydelse för de mindre hemmens försörjning. Den manliga slöjden är mindre framträdande och torde ej heller lämna sina fåtaliga utövarer skälig bärgning. Ett undantag utgör skinn- och pälsberedningen i Själevads socken, vilken bedrivs såsom hemindustri.

Östergötlands läns hemslöjdsförening uppgiver, att den gren av hemslöjd, som bedrivs inom föreningens verksamhetsområde, är huvudsakligen vävning, varjämte, fastän i mindre utsträckning, förekomma sömnad och knyppling. Inemot 90 % av föreningens slöjdare äro direkt eller indirekt för sin försörjning beroende av den utkomst, de kunna erhålla av mindre jordbrukslägenheter. Förvärvsmässigt bedriven hemslöjd utan direkt anslutning till föreningens verksamhet förekommer även, dock endast i mindre omfattning, möjligen med undantag för de delar av länet, där knyppling bedrivs.

Nära nog samtliga hemslöjdsföreningar giva uttryck åt den åsikten att förbättrade ekonomiska resurser för föreningarna, vilkas utrustning i nämnda hänseende i allmänhet är synnerligen begränsad, skulle kunna åstadkomma en utveckling av hemslöjden inom respektive föreningars verksamhetsområde. Ekonomiskt stöd av staten åt föreningarna skulle sätta dessa i stånd att på ett helt annat och bättre sätt än hittills fylla sina uppgifter.

Gotlands hemslöjdsförening framhåller dock, att Gotland är ett intensivt jordbruksland och att befolkningen har sin bärgning av jorden och i allmänhet föga intresse för småindustri och hantverk, varför föga förutsättningar finnas för att stödåtgärder från statens sida skulle bli till nytta.

Göteborgs och Bohus läns hemslöjdsförening: Vävnadsslöjden skulle genom statliga åtgärder kunna nå ett uppsving och bli befolkningen till god hjälp. Även skulle den manliga slöjden, nu föga utövad, genom dylika åtgärder erhålla erforderlig uppräckning.

Jönköpings läns hemslöjdsförening: Genom statliga stödåtgärder skulle såväl nu utövade slöjdarter kunna höjas som nya sådana, t. ex. spånad, korgmakeri och laggning framskapas.

Norrbottnens läns hushållningssällskaps slöjdnämnd: Möjligheter finnas att genom statliga åtgärder vidare utveckla vissa slöjdgrenar, rotflätning och näverslöjd, vilka numera äro så gott som utdöda, samt upptaga nya grenar, t. ex. tillverkning av leksaker och husgeråd.

Stockholms läns och stads hemslöjdsförening ger uttryck åt åsikten, att inom länet goda utvecklingsmöjligheter finnas för manlig slöjd, trä-, metall- och korgslöjd.

Ångermanlands hemslöjdsförening anför såsom sin åsikt, att tiden icke är försutten för en renässans av den manliga slöjden. Nämnda hemslöjdsförening ävensom *Medelpads hemslöjdsförening*, *Stockholms läns och stads hemslöjdsförening* samt *Norra Kalmar läns hemslöjdsförening* understryka starkt vikten av linodlingens höjande.

Åtskilliga föreningar framhålla önskvärdheten av en utveckling av får- aveln och ullproduktionen.

Östergötlands läns hemslöjdsförening: Särskilt synes beträffande knypp- ling statliga stödåtgärder vara av behovet påkallade.

Samtliga föreningar synas anse, att statliga stödåtgärder till hemslöjdens främjande i främsta rummet böra avse lämnande av rikligare statsunder- stöd åt föreningarna. I fråga om de ändamål, för vilka understöden främst böra avses, framkomma olika förslag. Flertalet föreningar uttala sig dock för att understöden i första hand böra tillgodose föreningarnas undervisande och konsulterande verksamhet såväl för den kvinnliga som den manliga slöjden, under hänvisning till att de utgifter, som föreningarna måste vid- kännas för denna ideella sida av sin verksamhet, utgjorde en tung ekono- misk belastning å verksamheten i övrigt. Från åtskilliga håll påyrkas un- derstöd eller lån för anskaffande av förbättrade redskap och verktyg. Be- hovet av utvidgad och förbättrad försäljningsorganisation framhålles av flera föreningar. Betydelsen av försäljningens ordnande understrykes bl. a. av *Gästriklands hemslöjdsförening*, *Kronobergs läns hemslöjdsförening* och *Värmlands hemslöjd*. Önskvärdheten av möjligheter till bättre reklam och propaganda påpekas jämväl. Avsaknaden av erforderligt rörelsekapital för försäljningsverksamheten påvisas av åtskilliga föreningar. Av *Gästriklands hemslöjdsförening*, *Kronobergs läns hemslöjdsförening* och *Stockholms läns och stads hemslöjdsförening* framhålles behovet av bidrag eller lån av stats- medel för modeller, maskiner och verktyg. Av *Uppsala läns hemslöjdsföre- ning* framställes förslag om att av staten förbättrade möjligheter till lån till föreningarna borde ordnas, om möjligt i form av lån utan ränta. Åtskilliga förslag, avseende olikartade lokala behov, framläggas.

Göteborgs och Bohus läns hemslöjdsförening framhåller såsom oeftergiv- ligt villkor för utvecklingen av hemslöjden inom landskapet, att ett försälj- ningsmagasin, vilket nu saknas, inrättas.

Mora hemslöjdsförening framlägger ett utförligt program för hemslöjdens främjande genom stödåtgärder å olika områden. Beträffande den kvinnliga textila slöjden framhålles behovet av förbättrade arbetsredskap. Ett sådant

behov förefinnes såväl i fråga om *kardning* — anskaffande av moderna kardmaskiner påyrkas — *tygberedning* — inrättande av mindre verkstäder härför å olika platser i landet föreslås — *vävning* — inköp av modernare vävstolar med många skaft och stor bredd är ett önskemål. Vidkommande den manliga slöjden angives goda möjligheter förefinnas för utveckling av möbeltillverkningen. Lämpliga arbetsritningar erfordras. Utställningslokal för möbler behöves. — I likhet med flera andra föreningar understryker Mora hemslöjdsförening betydelsen av att försäljningsproblemet erhåller en tillfredsställande lösning. Såsom lämplig förebild framhålles »Husfliden» i Oslo. Krav framställs i detta sammanhang å sänkning av frakttaxan för transport av hemslöjdsalster. — Såsom huvudsakliga önskemål framföras slutligen ökat rörelsekapital för redskapsanskaffning, förbättrade metoder och förbättrad försäljning.

Norrbottens läns hushållningssällskaps slöjdnämnd understryker behovet av en utbyggnad och effektivisering av försäljningsorganisationen. För träslöjden är det ett önskemål, att anordningar kunde träffas för trätorkning. Lån härför borde lämnas.

Södra Kalmar läns hemslöjdsförening påvisar den betydelse, inrättandet av en inköpscentral för ortens träslöjd skulle kunna få.

Ångermanlands hemslöjdsförening framhåller önskvärdheten av statsunderstöd för linodlingen och lån eller statsbidrag för mindre linberedningsanstalter.

Östergötlands läns hemslöjdsförening påyrkar statsunderstöd för en knypelskola i länet.

Beträffande kursverksamhet framhåller *Uppsala läns hemslöjdsförening* önskvärdheten av att statsstipendier kunna ställas till förfogande för friplatser vid hemslöjdskurser. Önskvärdheten av stipendier för dylika ändamål påpekas även av *Bollnäs hemslöjdsförening*.

Efter redogörelse för hemslöjdens nuvarande omfattning samt ekonomiska och sociala betydelse ävensom för hemslöjdsföreningarnas arbete för att förverkliga sitt ändamål har *Riksförbundet* för egen del anfört följande:

»Beträffande frågan om hemslöjdens utvecklingsmöjligheter är Riksförbundet i likhet med övervägande flertalet av hemslöjdsföreningarna av den övertygelse, att genom stödåtgärder från statens sida en icke obetydlig utveckling av hemslöjden skulle kunna åvägabringas samt att därigenom ökade försörjningsmöjligheter skulle kunna skapas för landsbygdens befolkning i olika delar av vårt land. Sådana stödåtgärder borde enligt förbundets mening framför allt avse stödjande av de slöjdformer, som för närvarande förekomma inom hemslöjden och vilka ovan uppräknas.

Riksförbundet vill i detta sammanhang, i anslutning till vad av flera föreningar därom anföres, uttala, att enligt förbundets mening en betydelsefull insats skulle kunna göras å ifrågavarande område genom befrämjande av linodlingen, en för hemslöjdens råvaruförsörjning betydelsefull odling med gamla anor i åtskilliga landskap, framför allt Ångermanland och Hälsing-

land. Intresset för vidmakthållande och utvecklande av linodlingen finnes icke blott inom hemslöjden utan även inom textilindustrien å området. Svenska Linneväveriföreningen, en sammanslutning av fabrikanter i linnebranschen, har nyligen i skrivelse till Kungl. Kommerskollegium i ämnet livligt vitsordat betydelsen av en inhemsk linodling samt givit uttryck åt den åsikten att förutsättningar borde finnas för en ekonomiskt lönande linodling och linberedning inom landet. Även vill Riksförbundet fästa uppmärksamheten å de ökade försörjningsmöjligheter, som skulle yppas genom en utveckling av fåraveln och ullproduktionen. För hemslöjden utgör även ullen en viktig råvara.

Inom flertalet hemslöjdsföreningar har, icke minst de senaste åren, livligt intresse ägnats åt frågorna om en höjning av den egna bygdens råvaruproduktion å nu angivna båda områden.

Vidkommande spørsmålet om utformningen av de statliga stödåtgärder, som eventuellt kunna anses lämpliga för hemslöjdens främjande, får Riksförbundet erinra om det omfattande förslag, som av hemslöjdskommittén i dess betänkande framlades till statliga åtgärder till hemslöjdens främjande. Detta förslag har emellertid icke föranlett någon åtgärd från statsmakternas sida. Hemslöjdens egna sammanslutningar ha med sina små ekonomiska resurser och i bästa fall med begränsade bidrag från landsting och hushållningssällskap arbetat på att föra hemslöjden framåt och även på egen hand sökt lösa vissa uppgifter, för vilka hemslöjdskommittén ifrågasatte statens medverkan. Detta gäller framför allt inrättande av ett gemensamt centralt försäljningsmagasin för hemslöjdsalster i Stockholm, vilket — Hemslöjdsförbundet för Sverige, försäljningsförening u. p. a — tillkommit på initiativ av Riksförbundet och under medverkan av flertalet lokala hemslöjdsföreningar.

För belysande av hemslöjdsföreningarnas utgifter för deras ideella verksamhet och de bidrag till täckande av dessa, som erhållas från staten, landsting, kommuner, och hushållningssällskap, får Riksförbundet återropa en tabell för år 1934, upprättad på grundval av från föreningarna anskaffat siffermaterial. Tabellen torde icke lämna exakta uppgifter å föreningarnas verkliga utgifter för angivna ändamål, vilka torde ha varit icke obetydligt större än av de i tabellen upptagna sifferuppgifterna framgår. Sålunda ha däri icke inräknats kostnader för hyra för kurslokaler, där för kurserna disponeras föreningens egna lokaler, eller löner till hemslöjdsföreningarnas föreståndarinnor för ledning av kurser o. d. Ej heller ha däri inräknats kostnader för den tidskrävande konsulterande verksamhet, som utövas av hemslöjdsföreningarnas personal. De belopp, som av föreningarna årligen av inkomsterna från försäljningsverksamheten användas för den ideella verksamheten, uppgå till betydande belopp. Hänvisas må i detta sammanhang till den i yttrandet från Uppsala läns hemslöjdsförening lämnade uppgiften, att av nämnda förening sedan år 1916 för sistnämnda verksamhet anslagits tillhopa 17 546 kronor, influtna å försäljningsverksamheten.

För en utveckling av hemslöjdsnäringen såsom sådan torde ett kraftigare

stöd än hittills från statsmakternas sida vara en oundgänglig förutsättning. Om de former, i vilka ett dylikt statligt stöd åt hemslöjden lämpligen må givas, får Riksförbundet i huvudsak ansluta sig till hemslöjdskommitténs förslag, under erinran om de principer, efter vilka kommittén funne det statliga stödet böra lämnas. Principiellt borde enligt hemslöjdskommittén statshjälpen till hemslöjden icke utgöra någon premiering av hemslöjdens alster på andra produktionsformers bekostnad. Anslagen till hemslöjden borde i allmänhet allenast avse de ideella uppgifterna, d. v. s. undervisning, anskaffande av mönster och modeller, anordnande av utställningar o. dyl., medan däremot själva försäljningen av hemslöjdsalster borde understödjas endast i så måtto att densamma bereddes förlagskapital genom lån på billiga villkor.

I överensstämmelse med denna ståndpunkt torde statligt stöd åt hemslöjden böra lämnas i form av dels ökade statsanslag för hemslöjdens ideella verksamhet dels ock förlagslån till hemslöjdsföreningarna för tillgodoseende av behovet av rörelsekapital för den av dem bedrivna försäljningsverksamheten.

Ökade statsanslag för den ideella verksamheten böra användas i första hand för årliga statsunderstöd åt de lokala hemslöjdsföreningarna för dessas allmänna ideella verksamhet, i främsta rummet för den konsulterande och undervisande verksamheten. De statliga understöd, som för närvarande utgå för nämnda ändamål av det å riksstatens tionde huvudtitel upptagna anslaget till befrämjande av hemslöjden, komma blott ett fåtal föreningar till godo och äro dessutom synnerligen lågt tilltagna. Det för nu angivna ändamål avsedda årliga statsanslaget torde icke böra understiga det av hemslöjdskommittén föreslagna beloppet av 60 000 kronor.

Genom att tillräckliga statsunderstöd lämnades för den ideella verksamheten, skulle det icke blott bli möjligt för föreningarna att utvidga denna verksamhet, utan skulle föreningarna, vilka för närvarande nödgas låta den ideella verksamheten finansieras av den ekonomiska, till stor nackdel för den senare, även kunna använda eventuella vinster å försäljningsrörelsen till utvecklingen av försäljningen. Även skulle härigenom möjliggöras för föreningarna att anställa ökad arbetskraft, varigenom de skulle kunna i någon mån frigöra sin hårt anlitade ledande personal, vilken för närvarande å sina håll i alltför hög grad belastas med undervisningsgöromål, för andra uppgifter, organisatoriska och konsulterande.

Med hänsyn till önskvärdheten av att bereda föreningarna möjlighet att var och en i sin bygd i största möjliga omfattning utveckla hemslöjden därstädes föreligger även behov av statsunderstöd för föreningarnas organisatoriska arbete bland slöjdarna ute i bygderna. Riksförbundet tillåter sig ifrågasätta ett årligt statsanslag å 6 000 kronor för ändamålet att fördelas mellan olika föreningar.

Av hemslöjdskommittén understrykes starkt behovet av högre undervisning, lagd speciellt för hemslöjdens föreståndarinnor, lärare och butikspersonal. Riksförbundet har ock låtit sig angeläget vara att söka sörja för

fortbildning av hemslöjdens funktionärer i olika befattningar. I detta syfte anordnade Riksförbundet i samarbete med Hantverksinstitutet under hösten 1932 en textil instruktionskurs i Stockholm. Denna kurs omfattade 30 föreläsningar och demonstrationer i konstnärliga, konsthistoriska och teknisk-ekonomiska ämnen samt materialkännedom. Kursen, som bevistades av omkring 30 elever, stod öppen för hemslöjdsföreståndare och hemslöjds lärare (kvinnlige och manlige) inom hemslöjdsföreningar, folkhögskolor och lant-hushållsskolor. I samma syfte ha åtgärder vidtagits för att bereda tillfälle för personal från lokalföreningarna att hospitera vid Hemslöjdsförbundets affär i Stockholm med dess omfattande lager av hemslöjd från hela landet.

Planer föreligga på ett återupptagande av den sålunda inledda kursverksamheten för hemslöjdsrörelsens funktionärer med huvudvikten lagd å undervisning i modern försäljningsteknik, materialkännedom o. dyl. Önskvärt vore att statsstipendier kunde lämnas för deltagande i dylika kurser.

En verksamhet, som ock måst eftersättas i brist på medel, har varit utgivande av mönsterböcker, läroböcker, broschyrer o. dyl. Särskilda understöd erfordras härför ävensom för uppläggande av mönster och modeller, för tillvaratagande av äldre slöjd m. m.

I åtskilliga av yttrandena från hemslöjdsföreningarna understrykes behovet av ökat förlagskapital för rörelsen. Möjligheter förefinnas visserligen för föreningarna att under vissa förutsättningar erhålla förlagslån ur statens hemslöjdslånefond. På grund av de krav på säkerhet, som gällande bestämmelser uppställa för lån ur nämnda fond, kan emellertid för närvarande fonden endast i ringa mån utnyttjas. Detta framgår bl. a. därav att, trots det för hemslöjdsföreningarna trängande behovet av ökat rörelsekapital, å lånefonden, vilken uppgår till c:a 110 000 kronor, vid utgången av budgetåret 1934/1935 inestod en kontant behållning av 34 800 kronor. Den för lånen tillämpade räntefoten $4\frac{1}{2}$ procent torde ock vara alltför hög för att bereda föreningarna det bistånd, som med lånen är avsett.

Riksförbundet tillåter sig föreslå ändrade bestämmelser för hemslöjdslånefonden i syfte att bereda möjligheter för hemslöjdsföreningarna att erhålla förlagslån ur fonden mot förmånligare ränta och utan att behöva ställa säkerhet för lånets återbetalning. Då ändrade bestämmelser för fonden härutinnan givetvis skulle komma att framkalla ökad efterfrågan å hemslöjdslån, ifrågasätter Riksförbundet en höjning av fonden till 350 000 kronor.

En på angivet sätt ordnad låneverksamhet för hemslöjdsföreningarna skulle bli till stort gagn för föreningarna. Genom bättre tillgång till rörelsekapital skulle föreningarna sättas i stånd att utbygga sin försäljningsorganisation, rationalisera försäljningen och upplägga lager i rikligare sortering. Möjligheter skulle ock härigenom öppnas för föreningarna att genom mindre lån till för föreningen arbetande slöjdare bereda dessa tillfälle att anskaffa förbättrade arbetsredskap m. m., såsom vävstolar med många skaft och stor bredd samt verktygsuppsättningar för trä- och metallslöjd. Slutligen skulle föreningarna kunna tillgodose sådana inom föreningarna förefintliga lokala

behov i olika hänseenden, för vilka i åtskilliga av föreningarnas yttranden redogöres. Ävenledes skulle föreningarna få möjlighet att intensifiera de strävanden, som särskilt under de senaste åren varit för handen, att förbättra tillverkningen i olika hänseenden, att få fram kvalitativt bättre råvaror, att organisera sina råvaruinköp samt överhuvud höja kvaliteten å hemslöjdens alster.

För slöjdarna inom de föreningar, vilka för närvarande på grund av brist på rörelsekapital äro nödsakade att bedriva sin försäljning huvudsakligen såsom kommissionsaffär, skulle en förbättrad likviditet för respektive förening erbjuda stora fördelar. Föreningarna skulle få möjlighet att minska kommissionsförsäljningen och i stället köpa i fast räkning. Betydelsen för slöjdarna av att sålunda kunna omedelbart få kontant betalning för sina alster torde icke kunna sättas nog högt.

För utvecklingen av Riksförbundets egen verksamhet ha de begränsade ekonomiska resurserna utgjort en stark hämsko. Den utvidgning, förbundets verksamhet undergått de senaste åren, har föranlett, att arbetet till stor del kommit att åvila frivilliga krafter, till vilka ersättning härför icke utgått. Om Riksförbundet ej skall nödgas inskränka sin verksamhet, måste personal särskilt anställas för ändamålet. För Riksförbundet framstår det i anledning härav som synnerligen angeläget att en höjning kunde åvägbringas av det statsunderstöd, som de senaste åren utgått till förbundets allmänna verksamhet, från 4 000 till 10 000 kronor. För att Riksförbundet skall kunna bättre fullgöra sin uppgift att bringa de små producenterna i beröring med köparna, är det erforderligt att möjligheter beredas till anskaffande av förbättrade och rymliga utställnings- och försäljningslokaler i Stockholm för förbundets dotterorganisation, Hemslöjdsförbundet för Sverige, försäljningsförening u. p. a. Såsom en utmärkt förebild för ett dylikt centralt försäljningsmagasin för hemslöjdsalster må framhållas Norges största hemslöjdsaffär, »Husfliden» i Oslo, med en omsättning sistlidet år av mera än 1 milj. kronor. För nu angivna ändamål vore det önskvärt att ett årligt statsunderstöd å 10 000 kronor kunde ställas till förfogande.

Till frågan om lämpligheten av en specialisering på visst sätt inom hemslöjden vill Riksförbundet framhålla, att, såsom av hemslöjdsföreningarnas yttranden framgår, en dylik specialisering sedan gammalt förefinnes, betingad av de olika bygdernas skiftande förutsättningar och behov ävensom av egenarten hos de tillverkade alstren. Hemslöjdsföreningarna torde ock såväl själva var och en inom sitt område som inbördes ha verkat för en utvidgad specialisering. Genom en fortsatt utveckling i denna riktning torde kunna möjliggöras billigare tillverkningskostnader för hemslöjden och därmed ökad konkurrenskraft för densamma gentemot andra produktionsformer.

Riksförbundet vill slutligen betyga förbundets och de till förbundet anslutna föreningarnas beredvillighet att efter förmåga främja den ifrågasatta utvecklingen av försörjningsmöjligheterna på landsbygden. Riksförbundet vill här till foga den förhoppningen, att genom den nu företagna utredningen statsmakterna må komma att inse den betydelse, som hemslöjden har för

landsbygdens försörjningsmöjligheter, och de möjligheter till höjande av dessa som förefinnas.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund, att Sociala Jordutredningen måtte i samband med kommande förslag till Kungl. Maj:t om statliga åtgärder för beredande av ökade försörjningsmöjligheter för landsbygdens befolkning föreslå, att av statsmedel årligen för hemslöjdsändamål anvisas understöd med nedan angivna belopp:

dels till understöd åt hemslöjdsföreningarna för dessas organisationsarbete bland slöjdarna ute i bygderna	6 000,
dels till understöd åt hemslöjdsföreningarna för dessas undervisande och konsulterande verksamhet	60 000,
dels anslag till stipendier åt hemslöjdsföreningarnas personal för deltagande i särskilt anordnade fortbildningskurser i modern försäljningsteknik, materialkännedom m. m.	2 000,
dels anslag för utgivande av mönsterböcker, läroböcker och broschyrer ävensom för uppläggande av mönster och modeller m. m. . .	5 000,
dels understöd till Riksförbundets allmänna verksamhet	10 000,
dels ock understöd till Riksförbundet såsom bidrag för förhyrande av lämpliga utställningslokaler för hemslöjdsalster i Stockholm	10 000.

Därjämte hemställer Riksförbundet, att Sociala Jordutredningen måtte föreslå anvisande av medel för kapitalökning av hemslöjdsfonden, för närvarande uppgående till c:a 120 000 kronor för höjning av densamma till 350 000 kronor, ävensom att ändrade bestämmelser fastställas för nämnda lånefond i syfte att möjliggöra utlämnande av lån utan säkerhet och till lägre ränta än den för närvarande å sådana lån utgående.»

Av den vid Riksförbundets utlåtande fogade tabellen framgår, att för år 1934 i elevavgifter upptagits av fyra hemslöjdsföreningar tillhopa 5 510 kronor 50 öre och att det tillskott för den ideella verksamheten, som under nämnda år lämnats av 17 föreningar, uppgått till icke mindre än 17 805 kronor 90 öre.

I skrivelser den 20 september 1935 till *hushållningssällskapens förvaltningsutskott* anhöll Sociala Jordutredningen om upplysningar rörande:

1. de näringsgrenar, vilka redan drivas såsom handaslöjd, hemindustri eller dylika i förening med brukande av mindre jordbrukslägenhet, den omfattning, vari detta sker, livskraften hos dylik rörelse samt huruvida den bärgning, som på detta sätt ernås, kan anses skälig;

2. de möjligheter, som finnas att genom stödåtgärder från statens sida utveckla dylik verksamhet samt framkalla sådan inom nya grenar;

3. den utformning av de statliga stödåtgärder, som eventuellt anses lämpliga, t. ex. för anskaffande av mindre jordbrukslägenhet (utöver vad som nu

göres för att stödja egnahems- och arbetarsmåbruksrörelsen), för anskaffande av inventarier såväl för jordbruksdriften som för annan verksamhet, såsom husdjur, verktyg, maskiner och förlag, för organisation av upplysningsverksamhet, organisation för inköp av råvaror, redskap och maskiner samt för organisation av försäljningen;

4. lämpligheten att söka åstadkomma en viss specialisering så att man söker åstadkomma att i visst fall en och samma verksamhetsgren utövas av ett flertal personer inom samma bygd;

5. de särskilda åtgärder, som kunna anses lämpliga för att bereda möjlighet för personer, vilka från landsbygden avflyttat till städer och samhällen samt äga viss yrkeskunskap, att vid återflyttning till landsbygden erhålla försörjning genom förening av mindre jordbruk med handaslöjd, hemindustri, trädgårdsskötsel, djuruppfödning eller dylikt;

6. den medverkan, som från förvaltningsutskottens sida kan vara att påräkna för att främja här ifrågasatta utveckling av försörjningsmöjligheterna på landsbygden och de villkor, under vilka denna medverkan kan erhållas;

7. upplysningar, som i övrigt kunna vara av värde för Sociala Jordutredningen vid uppgörande av förslag i ovan angivet syfte.

I de yttranden från förvaltningsutskotten, som med anledning härav kommit Sociala Jordutredningen till handa, har anförts:

Stockholms län.

Beträffande den handaslöjd och hemindustri, som utövas av hantverkare, bosatta på landsbygden, torde behovet vara fyllt och konkurrensmöjligheterna ständigt minskas genom ökad industriell produktion av motsvarande produkter. Endast vid framställning av förstklassig kvalitetsvara kan handaslöjden konkurrera. Trädgårdsskötsel och smådjursuppfödning äro två näringsgrenar, som utövas av ett flertal småbrukare och egnahemslantagare. En utökning å dessa områden torde icke vara lämplig, då konkurrensen redan nu medför svårigheter för utövarna att få sin bärgning. Särskilt beträffande trädgårdsskötseln erfordras verkligt yrkesutbildat folk med långvarig praktik. Statliga åtgärder för att stimulera återflyttning till landsbygden böra icke vidtagas, då lantbefolkningen redan nu lever under ekonomiskt knappa förhållanden och åtgärder i nyssnämnda syfte komme att skärpa en redan kännbar konkurrens yrkesutövarna emellan.

Uppsala län.

Förvaltningsutskottet har såsom eget yttrande åberopat vad Uppsala läns hemslöjdsförening anför i skrivelse i oktober 1935 till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund.

Södermanlands län.

En del hantverkare såsom skomakare, skräddare, smeder m. fl. hava mindre lägenheter, där smådjur och ibland en à två kor kunna hållas. I närheten av vissa industriorter t. ex. Vingåker (konfektion) och Eskilstuna

(järnvaror) utlämnas vissa halvfabrikat till lägenhetsägare i trakten för vidare bearbetning. Tendensen tycks dock vara att detta sker i allt mindre omfattning. Länets hemslöjdsförening har på senare tid försålt rätt mycket vävnader o. dyl., som förfärdigats i hemmet. Det tillskott, som dylika arbeten ge i kontantinkomster, är givetvis av stort värde för familjens ekonomi. Ett socialt och ekonomiskt problem, som borde diskuteras, vore om vissa småindustrier kunde förläggas till landsbygden, exempelvis till stationssamhällen, landsvägsknutpunkter eller liknande. I första hand gäller det sådana industrier, som förarbeta landsbygdens råvaror, t. ex. trävaruindustrier. De vid dessa småindustrier anställda arbetarna borde beredas möjlighet att förvärva ett eget hem med så mycket jord, att trädgårdsskötsel till familjens behov kan bedrivas, samt smådjur jämte eventuellt en à två kor hållas. Arbetare med dylika jordbrukslägenheter äro avsevärt bättre rustade än andra för att motstå konjunkturväxlingar, varjämte de uppväxande barnen få innehållsrikare uppväxtår, samtidigt som deras verksamhetslust får en nyttig utlösning i trädgårds- och jordbruksarbete. Några särskilda åtgärder för att underlätta anskaffningen av jordbruksinventarier torde icke vara erforderliga. Däremot kan uppsättningen av viss maskinell utrustning för hantverk och småindustri bli så dyrbar, att billiga lånemöjligheter bli av stort värde. Organisationer för gemensamma inköp och försäljningar torde bli av stort värde. Genom jordbrukets specialisering föreligger ett ej ringa behov av olika yrkesmän på landsbygden, såsom byggnadsarbetare, snickare, målare, smeder, hovslagare, elektriker, fackmän för vatten och avlopp, skräddare, skomakare, sadelmakare m. fl.

Östergötlands län.

Bland näringsgrenar, som för närvarande drivas i förening med brukande av mindre jordbrukslägenhet, må nämnas trädgårds- och hönsskötsel, kanning- och pälsdjursavel, stickning, skomakeri, skrädderi, snickeri, smidesarbete och borstbinderi. Av dessa yrken bedrives skomakeri, skrädderi och borstbinderi endast i mindre omfattning. Den inkomst, som erhålles av trädgårdsskötsel och förutnämnd djuravel samt snickeri och smidesarbeten, torde i regel kunna anses tillfredsställande och medföra att härigenom och med stöd av jordbruket å lägenheten skälig bärgning ernås. Förutom ovan uppräknade näringsgrenar förekomma även hemslöjd, huvudsakligen vävning och i mindre skala sömnad, samt spinning och knyppling. Då länets hemslöjdsförening avgivit särskilt yttrande rörande hemslöjden, har förvaltningsutskottet icke ansett sig böra ingå på de förhållanden, som stå i samband med hemslöjdens bedrivande och utvecklingsmöjligheter m. m. I viss omfattning torde möjligheter förefinnas att genom stödåtgärder från statens sida utveckla förut omförmäld verksamhet och framkalla sådan inom nya grenar. Emellertid synas betydande svårigheter uppstå vid utformning av eventuellt ifrågakommande statliga stödåtgärder. Förvaltningsutskottet är av den åsikten, att statligt ingripande på hithörande områden bör nog avvägas och den hjälp, staten möjligen kan vara beredd att lämna,

ges karaktären av hjälp till självhjälp. Att med statligt understöd söka framkalla en mer eller mindre artificiell utveckling på ifrågavarande områden, anser utskottet förenat med risker, vartill kommer, att sådana åtgärder, som exempelvis utlämnande av statsbidrag utan återbetalningsskyldighet för anskaffande av inventarier, verktyg och dylikt, lätteligen synas kunna leda till att bidragstagarens ansvarskänsla att bedriva hanteringen så, att den i sig själv blir ekonomiskt bärkraftig, äventyras. Förvaltningsutskottet är av den åsikten att, utöver vad som nu göres för att stödja egnahems- och arbetarsmåbruksrörelsen, knappast något ytterligare synes påkallat såsom statlig stödåtgärd. Vidkommande vissa av förevarande näringsgrenar torde maskinell utrustning vara erforderlig och i varje fall ägnad att förbättra arbetsresultatet och därmed också företagarnas inkomster. Där denne saknar möjlighet att själv anskaffa sådan utrustning, synes staten lämpligen böra träda hjälpande emellan genom tillhandahållande, förslagsvis genom hushållningssällskapens förmedling, av fördelaktigt statslån med jämförelsevis lång återbetalningstid. Ett sannolikt betydelsefullt led i strävandena för vad det här gäller torde vara att söka åvägabringa en ändamålsenlig organisation av upplysningsverksamheten. Då det gäller vissa av ovanberörda näringsgrenar, såsom trädgårdsskötsel och hönsskötsel samt kaninavel, har hushållningssällskapet under en följd av år genom anordnande av kurser och på annat sätt sökt medverka till spridande av ökade kunskaper. Beträffande andra näringsgrenar åter, framför allt sådana, som hava hantverkskaraktär, torde förbättrad upplysningsverksamhet lämpligen kunna anordnas genom avhållande på landsbygden av kurser med anlitande av yrkes-skolans lärare. Vad angår organisation av försäljningen av de inom nämnda näringsgrenar framställda produkterna, förefaller det förvaltningsutskottet som det huvudsakligen bör vara företagarnas egen uppgift att genom sammanslutning i försäljningsorganisationer ordna denna angelägenhet. Möjligen kunde härför visst statligt understöd, exempelvis i form av organisationsanslag, tänkas böra utgå. Förvaltningsutskottet är av den uppfattningen, att det säkerligen vore lämpligt att söka åstadkomma en viss specialisering, så att i vissa fall en och samma verksamhetsgren utövades av ett flertal personer inom samma bygd. I vad mån detta emellertid kunde vara möjligt att åstadkomma genom statliga åtgärder undandrager sig utskottets bedömande. Att vidtaga särskilda åtgärder för att bereda möjlighet för personer, vilka från landsbygden inflyttat till städer och samhällen samt äga viss yrkeskunskap, att vid återflyttning till landsbygden erhålla försörjning genom utövande av handaslöjd, hemindustri eller dylikt i förening med drivande av mindre jordbruk, synes utskottet förenat med betydande svårigheter och troligen knappast ägnat att leda till åsyftat resultat. För flera av dessa näringsidkare torde nämligen återflyttning till landsbygden och drivande av mindre jordbruk såsom stöd för deras egentliga näringsfång icke innebära någon lockelse. Hushållningssällskapet är givetvis berett att skänka all den medverkan, som sällskapet kan lämna, för att främja här avhandlade utveckling av försörjningsmöjligheterna på landsbygden.

Jönköpings län.

Inom länet förekommer det här och där att vid sidan av jordbruk utövas vissa näringsgrenar. Det är sålunda icke ovanligt att snickare äga och bruka mindre jordbruk. En och annan kan hava förenat mindre sågverksrörelse med mindre jordbruk, och även förekommer det, att skomakare, sadelmakare, smeder och skräddare innehava småbrukslägenheter. Men även hemindustri förekommer. I vissa socknar av Västbo härad bedrivs sedan gammalt vid sidan av småbruk tillverkning av allehanda alster, vilken tillverkning numera sker i små verkstäder och fabriker. Sålunda tillverkas i betydande utsträckning skedar, slevar, kavlar och tråg. Vidare förekommer korgflätning, tillverkning av häkter, hakar och hyskor, metalltrådsduk, torkmattor, stängselnät, läderbörsar och portmonnäer, klädklämmor, trådrullar, råttfällor och klädhängare m. m. Livskraften hos denna rörelse är i allmänhet god och den bärning, som erhålles, är skälig. Möjligheterna att genom statliga åtgärder få fram bestående resultat synas begränsade. Verksamheten är i hög grad beroende på det personliga initiativet. Såsom ändamålsenlig åtgärd rekommenderas att genom understöd från det allmänna åvägabringa goda utbildningsmöjligheter för landsbygdens ungdom uti vissa lantbruket närliggande yrken, såsom smed-, snickare- och sadelmakareyrket m. fl.

Kronobergs län.

I södra delen av länet bedrivs sedan gammalt såsom binäring till mindre jordbruk tillverkning av vävskedar, liar m. m. Denna manliga handaslöjd synes alltjämt vara ganska livaktig och bidrager i icke ringa mån till utövarnas försörjning. Gårdfarihandel med hemslöjdsalster bedrivs sedan gammalt av jordbrukare. Såsom medel att främja utvecklingen av hantverk och handaslöjd förordas anordnande av utbildningskurser och anställande av instruktörer. Önskvärt vore också att staten lämnade dessa näringars utövare hjälp i form av billiga lån till inköp av erforderliga redskap och maskiner. Det vore även önskvärt, om staten genom anslag medverkade till organiserandet av råvaruinköp och produkternas avsättning. Beträffande hemslöjd torde inköp och försäljning lämpligen böra förmedlas av hemslöjdsföreningarna. Specialisering och koncentration av olika hemslöjds- och andra näringsgrenar till vissa bygder är tvivelsutan till fördel. Det har visat sig att skilda slag av handaslöjd och hemindustri lokaliserats till bestämda orter. Det vore tveksamt, om åtgärder till främjande av hemslöjd och andra jordbrukets binärningar skulle giva till städer och samhällen inflyttade personer möjlighet att åter vinna försörjning på landsbygden.

Kalmar läns norra del.

Utövande av handaslöjd, hemindustri eller dylikt i förening med brukande av mindre jordbrukslägenhet förekommer icke i nämnvärd omfattning. Hemindustrien har i allmänhet övergått till fabriksdrift, och därför saknas förutsättning för hemindustriens utveckling såsom näringsgren. Att under

angivna förhållanden genom statsåtgärder understödja utvecklingen av hemindustri synes förvaltningsutskottet vara meningslöst, då vad som göres inom sagda industri bättre kan utföras genom fabriksmässig tillverkning. Förenande av mindre jordbruk med trädgårdsskötsel och djuruppfödning synes i viss omfattning kunna bereda utkomstmöjligheter på landsbygden. Understödjandet härav inbegripes under arbetarsmåbruksrörelsen och egnahemsverksamheten. Ehuru förvaltningsutskottet anser, att utvecklingsmöjligheter i ovan berörda hänseende ej föreligga, vill utskottet, om stödåtgärder på området skola vidtagas, icke motsätta sig att lämna den medverkan till deras genomförande, som kan påkallas, såvida kostnaderna här för bestridas av statsmedel.

Kalmar läns södra del.

I förening med brukande av mindre jordbruk förekommer träslöjd väsentligast inom Torsås och Gullabo socknar av Södra Møre härad, varest även personer, som innehava bostadslägenheter, hus på ofri grund med blott en trädgårdstappa hörande till lägenheten, idka slöjd i betydande omfattning. Ifrågavarande träslöjd avser väsentligast husbehovsslöjd såsom skedar, slevar, smörspadar o. dyl. Inom Gullabo socken syssla c:a 300 personer med sådan slöjd. Spridda över hushållningssällskapets område förekomma idkare av träslöjd, textilslöjd, metallslöjd ävensom tillverkare av keramik, vilka alster huvudsakligen omsättas av Södra Kalmar läns hemslöjdsförening. Utövarna av ifrågavarande binärningar erhålla en nödtorftig bärgning tack vare sin förnöjsamhet. De leva dock på en standard, som arbetare i städer och samhällen i stort sett skulle underkänna. Möjligheten att utveckla slöjdverksamheten torde ej helt saknas, om en bättre organisation för alstrens avsättning kunde åvägbringas. Nu avsättes träslöjden väsentligast genom diversehandlare, som i stor utsträckning emottaga densamma i byte mot specierier m. m. Det är givetvis under dylika förhållanden ej möjligt för tillverkarna att erhålla de allra bästa priserna. En organisation för förbättrad avsättning av slöjdalstren ävensom för gemensamt inköp av råvaror skulle vara ägnad att gynnsamt påverka de redan befintliga slöjdarnas levnadsvillkor, ett önskemål, som borde vinna beaktande framför ifrågasatta åtgärder för återbördande till landsbygden av därifrån till städer och samhällen avflyttade arbetare. Sistnämnda kategori arbetare hade för övrigt krav på en högre levnadsstandard än vad slöjdverksamheten är i stånd att medgiva, varför förutsättningar i stort sett saknas för deras återbördande till landsbygden. För de redan befintliga slöjdarnas del vore det önskvärt, om statsbidrag för organisation av deras alsters avsättning kunde erhållas. Härutöver torde även statslån mot gynnsam ränta för anskaffande av förlagskapital vara erforderligt. Nuvarande egnahemslåneverksamhet synes kunna erbjuda möjligheter för anskaffande i förekommande fall av jordbrukslägenheter, varför särskilda åtgärder härför ej torde vara erforderliga. Slöjdverksamheten befrämjas bäst genom understödjande av den verksamhet, hemslöjdsföreningarna bedriva i upplysningssyfte.

Gotlands län.

Någon specialiserad handaslöjd för avsalu kan knappast sägas hava förekommit i nämnvärd utsträckning inom länet, möjligen med undantag för tillverkning i äldre tider av stickade yllevaror. Däremot kan sägas att vissa av de naturliga förhållandena betingade hemindustrier funnits, nämligen kalkbränning, tjärbränning och slipstenstillverkning. Numera har böndernas kalkbränning helt upphört och tjärbränningen är obetydlig. Däremot fortlever slipstenstillverkningen, ehuru densamma under senaste tiden visat en tendens till övergång från binäring till mera självständigt yrke. Det mest betydelsefulla binäringsyrket är fisket. Att söka tillföra dessa yrken ytterligare arbetskraft kan icke tillrådas dels enär desamma under nuvarande förhållanden ej kunna föda flera utövare, dels enär yrkena äro så hårda, att fostran och vana därvid alltifrån ungdomen torde vara erforderlig. Gjorda erfarenheter hava inom länet skapat stark misstro till lämpligheten av att arbetarna i större utsträckning skaffa sig jordbruk vid sidan av industrimässigt förvärvsarbete. Bättre torde det ligga till om jordbruket kan förenas med hantverk eller någon i hemmet driven binäring. Då förvärvsmöjligheterna äro begränsade, kan det ifrågasättas, om något vinnes därmed, att flera yrkesutövare tillkomma. Enda områden, där ännu vissa utvecklingsmöjligheter förefinnas, torde vara inom smådjursskötseln, höns, kaniner och pälsdjur, och specialiserad trädgårdsodling, men dessa små tillfällen behövas väl för landsbygdens folk. Det torde icke vara något att vinna genom återflyttning av städers och samhällens arbetslösa till landsbygden. Några åtgärder för specialisering av tillverkningar eller för ordnande av avsättningen torde icke påfordras. Däremot är upplysning och handledning god och behövlig för produktion av sådana kvalitetsvaror från det mindre jordbruket, som kunna vinna avsättning till bästa priser.

Blekinge län.

De näringsgrenar, som i Blekinge anlitas i förening med jordbruk, äro främst träslöjd, visp-, visk- och kvasttillverkning, korgmakeri, vävnads- och småslöjdindustri. Träslöjd och visptillverkning är en av östra Blekinge skogsbygds bästa inkomstkällor för dess småbrukare och backstugsittare. En sammanslutning av träskedmakare har gjort god nytta. Den industrialiserade träslöjden, småindustri i hemmen och några leksaksfabriker giva samma trakts folk en del arbete och relativt god inkomst. Korgmakeri har tidigare varit en god källa till biförtjänst inom stora delar av länets skogsbygd men har övergivits av ett anmärkningsvärt stort antal av dess utövare. Så gott som alla tillverkare av finare korgar av vide och granrot ha måst upphöra därmed, då deras alster i pris ej kunnat tävla med de utländska (i all synnerhet japanska) korgar, som översvämma marknaden och säljas för otroligt låga priser. Förfärdigandet av grövre korgar lönar sig bättre, och många sådana korgmakare finnas alltjämt. Vävnadsarbete är för småbrukarhustrun en av de mest lönande bisysslorna. Är väverskan kunnig och har ordentliga och tidsenliga redskap, ger detta ofta en tillfredsställande förtjänst.

De statliga åtgärder, som avse hjälp till anskaffande av egna hem på landet, äro till stor nytta. Med tämligen liten biförtjänst klarar småhantverkaren sig, om han har någon jord vid sidan. Stödåtgärder för anskaffande av redskap, maskiner och material äro önskvärda, liksom hjälp med organisation av försäljningen. Massuppköpare pressa ofta priserna på ett ovärdigt sätt. Länens hemslöjdsmagasin böra verksamt stödjas, då dessa i sin tur stödja och ej utsuga sina leverantörer. Införseltull å korgar och träslöjd torde vara behöfelig. Ett verksamt medel att hjälpa de här avsedda små yrkesutöfvarna är upplysningsverksamhet, exempelvis anordnande av vävkurser och dylikt, helst under medverkan av den av hushållningssällskapet stödda hemslöjdsorganisationen, då denna väl bäst känner ortsmöjligheter-na och kan bedöma vilka varor, som äro säljbara.

För Blekinges vidkommande är huvudspörsmålet icke frågan om överflyttning av arbetslösa från städerna till landsbygden, utan det är frågan, hur tillfredsställande försörjningsmöjligheter skola kunna beredas många av dem, som redan nu äro bosatta på landsbygden, såväl jordbrukskunniga som andra. Därvid träder särskilt i förgrunden spörsmålet, hur stenhuggeri-distriktens befolkning, främst de yngre generationerna bland denna, skall kunna få utkomstmöjligheter i det allmänna förvärvslivet, då stenhuggerirörelsen efter all sannolikhet icke kan i framtiden få på långt när samma omfattning som tillförne. Det har vid företagen undersökning visat sig, att brist råder på yrkeskunniga arbetare av olika slag. Det framstår därför som en mycket viktig angelägenhet, att utbildningskurser komma till stånd för olika yrkesgrenar. Den medverkan hushållningssällskapet kan lämna härvidlag inskränker sig till — förutom navigationskurser för fiskare — kortare undervisningskurser i jordbruket och dess binäringar. I den mån dylika kurser visa sig behöfliga, är sällskapet villigt att, så långt dess redan förut hårt ansträngda ekonomi tillåter, anordna sådana. För upphjälpande av näringslivet inom länet har nyligen tillsatts en statlig kommitté. Ett samarbete mellan sällskapet och denna kommitté i de stycken, som ligga inom sällskapets verksamhetsområde, torde vara lämplig.

Planer äro å bane att få till stånd en utvidgning av den inom länet ganska obetydliga verksamheten för konservering av fisk. Tillgången på denna vara är vid vissa tider på året mycket riklig med åtföljande starkt prisfall. Genom konserveringen skulle en viss stadga i priset ernås. Då denna verksamhet ej kan bedrivas året om, är det meningen kombinera densamma med konserveringen av sådana trädgårdsprodukter, som äro färdiga för inläggning på de tider, då fiskkonserveringen ligger nere. Bliva dessa planer verklighet, kommer ett visst stöd att skänkas såväl fisket som trädgårdsodlingen i länet. Genom odling av olika slags trädgårdsprodukter för leverans till konservfabrikerna skulle småbrukarna inom ett ganska vidsträckt område kring desamma få en ingalunda föraktlig biinkomst. Undersökningar ha igångsatts för utrönande av bland annat, huruvida ej en utvidgad sparrisodling skulle kunna bli ett gott stöd för en del mindre jordbrukare i vissa delar av länet. En utkomstmöjlighet, som bör bli föremål för närmare un-

dersökning, är ökad kaninavel inom länet. Enligt vad lantbruksrådet M. v. Wachenfelt i London uppgivit, lära stora avsättningsmöjligheter för kaninkött finnas i England, därest kvaliteten motsvarar de krav, som i England ställas på sådant kött. Även för ökad biskötsel torde vissa förutsättningar finnas inom länet.

Kristianstads län.

Inom stora delar av länet, främst i länets norra delar, bedriva småjordbrukare och lägenhetsägare en omfattande verksamhet med träslöjd och smide, som ibland utvecklas till små hemindustrier, där familjens alla medlemmar arbeta. Dessa jordbrukare-hantverkare hava visserligen ej stora penninginkomster av sitt arbete, då deras alster i allmänhet äro billiga, men de ha små anspråk på livet och anses reda sig ganska väl. Några stödåtgärder från statens sida äro ej behöfliga annat än möjligen för avsättning av deras produkter. Finnas köpare tillräckligt, kunna de driva upp en stor produktion med de enkla och primitiva resurser de besitta. Det går bra med redan bestående organisationer och resurser för duktigt folk att inom länet finna arbete. Genom anlitanade av egnahemsnämndens lånemöjligheter, hushållningssällskapens konsulenter och andra redan befintliga möjligheter för undervisning går det lätt att anskaffa och sköta jordbruk. Verktyg och maskiner för hantverk och hemindustri äro billiga och lätta att anskaffa, och råvaror för det hantverk, som dominerar, nämligen träslöjd, finns i allmänhet på platsen. Inom de olika hantverksgrenarna har man redan drivit specialiseringen ganska långt. Sålunda är det rätt vanligt, att befolkningen i en hel by ägnar sig åt tillverkningen av en enda artikel. Detta underlättar i viss mån försäljningen, enär man därigenom kan gemensamt sälja stora partier i ett fåtal poster. Inom länets städer är utkomsten för städernas invånare ganska god. Inflyttning från landsbygden till städerna har därjämte under de gångna åren icke skett i större utsträckning än normalt, varför åtgärder för återflyttning äro onödiga. En sådan återflyttning är ej heller aktuell. Hushållningssällskapet har under de gångna åren arbetat och arbetar fortfarande genom sin upplysnings-, låne- och hjälpverksamhet för att bereda den på landsbygden befintliga befolkningen en draglig utkomst.

Malmöhus län.

Någon nämnvärd hemindustri i förening med mindre jordbruk bedrives icke i Malmöhus län. Däremot förekommer det mycket ofta, att olika slags hantverkare såsom smeder, vagnmakare, byggmästare, skraddare, skomakare, toffelmakare etc. jämväl driva mindre jordbruk, varvid i somliga fall tyngdpunkten kan ligga på hantverket, i andra fall på jordbruket. I allmänhet torde denna kombination vara till gagn för vederbörandes ekonomi, åtminstone då det icke gäller yrke eller jordbruk, drivet i större omfattning.

Det bästa sättet att lämna stöd åt mindre bemedlade invånare å landsbygden är att tillse, att jordbruksnäringen blir bärig, då härigenom såväl hantverkare som arbetare erhålla en säkrare och bättre bärning.

Hallands län.

Korg- och krukmakeri samt träslöjd bedrivs i vissa trakter i relativt liten omfattning och torde knappast kunna anses lämna försörjningsmöjligheter. Några möjligheter att genom statliga stödåtgärder utveckla dylik verksamhet torde ej förefinnas.

I den mån så kan finnas lämpligt, vill förvaltningsutskottet lämna sin medverkan till beslutade åtgärders genomförande, varvid dock förutsättes, att sällskapet erhåller full ersättning för sin medverkan, då sällskapets ekonomiska resurser äro utnyttjade till det yttersta.

Om utflyttning från städerna till landsbygden, sådan som här avses, i någon större utsträckning skulle kunna tänkas, torde detta förutsätta ändrade fattigvårdsbestämmelser, då i annat fall här avsedda personer säkerligen icke skulle hälsas välkomna i respektive socknar å landsbygden med hänsyn till framtida eventuell försörjningsplikt.

Göteborgs och Bohus län.

Inom vissa delar av Göteborgs och Bohus län finnes en ganska högt utvecklad textil hemslöjd såväl bland den jordbrukande befolkningen som innevånarna i övrigt. Hemindustri och annan hemslöjd än textil sådan förekommer däremot i ringa utsträckning. Livskraften hos den textila hemslöjden synes vara mycket stor inom länet. För att ytterligare utveckla och förbättra denna verksamhet kommer från och med 1 juli 1936 att anställas en särskild hemslöjdskonsulent, som jämväl skall handhava den kursverksamhet, som landstinget och hushållningssällskapet hava för avsikt att igångsätta med påräknat understöd av statsmedel såsom till kommunal skola. Den inkomst, som vederbörande utöfvar inom länet av textil hemslöjd för närvarande kan komma i åtnjutande av, torde vara tämligen ringa. I viss mån lär detta sammanhånga med svårigheterna att finna lönande avsättning för produkterna. Förvaltningsutskottet har emellertid under övervägande att vid lämplig tidpunkt söka åstadkomma en förbättrad försäljning av hemslöjdsalster, i syfte att därigenom öka avsättningen av länets hemslöjdsalster.

I fråga om stödåtgärder från statsmakternas sida för utveckling av hemindustri m. m. inom länet torde särskilt böra framhållas betydelsen av *undervisningsverksamhet*. Förvaltningsutskottet vill härutinnan ansluta sig till vad de av Kungl. Maj:t på sin tid tillsatta sakkunniga för Bohusläns näringsliv anför i sitt till statsrådet och chefen för Handelsdepartementet avgivna betänkande.

Älvsborgs läns norra del.

Såsom hemindustri bedrivs korg- och spånflätning inom Hemsjö och Ödenäs socknar i Västergötland och halmflätning inom Ärtemarks socken i Dalsland. Denna senare hemslöjd har, sedan den många år legat nere, återupptagits genom Steneby hemslöjdsförening i Dalsland. Denna förening driver en omfattande verksamhet för tillverkning av hemslöjdsalster, sprider

kunskap i vida kretsar om deras tillverkning samt lämnar biträde vid hemslöjdsalstrens försäljning. Föreningen är värd all den uppmuntran, som kan komma den till del. I Steneby äro inrättade lärlingskurser för hemslöjd och hemindustri. Hemslöjdsalster tillverkas här i särskilda verkstäder, men i öfrigt utföres omskrivna tillverkning såväl på Dal som i Västergötland i hemmen och på från jordbrukets skötsel ledig tid av personer, som av intresse för viss hemindustri slagit sig på denna och därigenom skaffat sig biinkomster. Att sådant blygsamt betalat arbete skulle locka en stadsbo att bosätta sig på landet är väl, om ej i enstaka undantagsfall, högst osannolikt. Det kan med säkerhet i varje fall ej lämna sin utöware »skälig bärgning» med tanke på de timlöner, som betalas i städerna.

Stödåtgärder från statens sida till uppmuntran av dessa verksamhetsgrenar för att åstadkomma utflyttning till de trakter, som därav beröras, äro ej önskvärda. Efterfrågan på artiklarna är mycket begränsad, och staten bör avhålla sig från att stimulera konkurrens med ortsbefolkningen.

Däremot skulle man kunna tänka sig att tillkomst av smedjor i förening med hovslageri, snickeri i förening med glasmästeri, skomakarverkstad i förening med sadelmakeri m. m. skulle å olika platser kunna lämna skälig bärgning åt 2—3 yrkesutöware på varje plats. Brist råder nämligen på många ställen på för lantbefolkningen behövliga hantverkare. Så saknas även på ej så få platser murare, cementarbetare, målare, sotare m. fl. En del sådana yrkesutöware skulle kunna finna sin utkomst på landsbygden. Att sammankoppla denna verksamhet med eget jordbruk är däremot naturligtvis meningslöst. Trädgårdsskötsel och i synnerhet djuruppfödning fordra sådana särskilda betingelser, som sällan eller aldrig äro att finna hos en stadsbo. En duglig hantverkare — och endast om sådana är i detta fall fråga — bör ju syssla med sitt yrke och ej påtvingas med kostnader för det allmänna ett jordbruk, som han sannolikt ej passar för.

Det torde ej vara lämpligt att den nu omskrivna verksamheten tager sikte på annat än att i första hand tillfredsställa ortsbehovet. Skulle man däremot uppamma en vidare verksamhet, kommer denna kanske att ses med oblida ögon och motarbetas av andra utöware av samma yrke.

Skulle statsmakterna finna skäl inslå på denna väg, synes stödverksamheten böra utgöras av att staten lämnar förlagslån av statsmedel för uppförande av verkstad, dess inredning och utrustning. För erhållande av tomt och bostad hänvisas vederbörande till egnahemsnämnderna.

Hushållningssällskapet kan till sakens förverkligande biträda i första hand med anskaffande av lämpliga jordområden, varjämte dess förvaltningsutskott och tjänstemän äro i tillfälle lämna upplysningar, då det gäller bedömande av en planerad verksamhets lönsamhet m. m.

Älvsborgs läns södra del.

Sömnadsarbete och trikåstickning äro ganska utbredda på landsbygden inom sällskapets verksamhetsområde. Båda nämnda grenar av hemarbete synas vara ganska livskraftiga, dock torde sömnadsarbete i hemmen vara i

någon mån avtagande, då arbetet i fråga koncentreras till särskilda verkstäder både i samhällen och på landsbygden. Arbetena i fråga utföras åt särskilda förläggare, till största delen boende i Borås eller fabrikkssamhällena, men ett flertal personer ha under senare åren börjat förläggarverksamhet för sådana arbeten på rena landsbygden eller i mindre stationssamhällen. Detta är till fördel för hemarbetarna, dels på grund därav, att fraktkostnaderna för råmaterial och de färdiga varorna minskas, dels då härigenom en starkare konkurrens förläggarna emellan om arbetskraften uppstår. Inom sällskapets verksamhetsområde förekomma även andra slag av hemarbeten, fastän i mindre omfattning. I västra delarna av området tillverkas möbler, laggkärl, korgar och på senare tiden har tillverkning av sillådor blivit en icke oviktig binäring, varvid i regel råmaterial tages från egen skog. I östra och nordöstra delarna utgör bleckslageri en binäring, dock synes denna rörelse gått tillbaka under senaste årtiondena. Dessutom förekommer om ock i mindre utsträckning handvävning åt förläggare inom Marks härad, särskilt de södra och västra delarna.

Huruvida den bärgning, som av arbetarna ernås, kan anses skälig, är svårt att yttra sig om, då skälighetsbegreppet är synnerligen tänjbart, men för att i detta arbete finna försörjning fordras nog såväl flit som förnöjsamhet och en nedärvd förmåga av anpassning till just detta slag av förvärvsverksamhet.

Det torde vara ganska tvivelaktigt om stödåtgärder från statens sida skola kunna lända till bättre utveckling av redan utbredda binärningar eller framkalla nya sådana. Det synes förvaltningsutskottet vara lyckligast, om hemindustrien fortfarande finge utveckla sig själv, då den bättre kan anpassa sig efter rådande förhållanden, än om staten genom stödåtgärder ingriper häri.

Några åtgärder utöver egnahems- och arbetarsmåbruksrörelsen för anskaffande av mindre jordbrukslägenheter synas ej för sällskapets område behöfliga, då jorden inom området är betydligt sönderstyckad och ett obetydligt antal egendomar numera finnas, vilka lämpa sig för styckning. Angående upplysningsverksamhet i vad det rör jordbruket och dess binärningar, söker hushållningssällskapet i mån, som dess ekonomi det tillåter, bedriva dylik. Dock är det önskligt med ökad dylik verksamhet, vartill dock erfordras ökning i statsbidrag till hushållningssällskapet. Statliga stödåtgärder för anskaffande av inventarier o. d. synas lockande, men man måste dock tillse, att man härigenom icke överför personer till jordbruk och dithörande näringar, vilka icke lämpa sig härtill.

Angående efterlysta åtgärder för att bereda möjlighet för personer, vilka från landsbygden avflyttat till städer och samhällen, att återflytta till landsbygden, så är denna fråga icke för närvarande aktuell för bygden i vad det avser återflyttning till landsbygden av från denna till bygdens städer och industrisamhällen avflyttande personer. Efterfrågan på arbetskraft är nämligen för närvarande i dessa städer och industrisamhällen större än tillgången.

Vad åter angår statliga åtgärder för överflyttning av annan stadsbefolkning, ovan vid de nedärvda och säregna förhållanden, under vilka Sjuhäradsbygdens befolkning driver sin hemindustri, vill förvaltningsutskottet här-

ifrån bestämt avråda. En flyttning skulle säkerligen bereda missräkningar för flertalet inflyttade samtidigt som en skärpt konkurrens skulle inträda om de begränsade arbetstillfällena, vilka väl behövas för täckande av den nuvarande befolkningens anspråkslösa behov. Dessutom har jorddelningen gått ganska långt, varför det icke torde låta sig göra att placera något större antal arbetslösa vid nya jordbruk inom området.

Angående sällskapet medverkan för främjande av försörjningsmöjligheterna på landsbygden så bör denna som ovan omnämnts förutom egnahemsverksamheten gå ut på upplysningsverksamhet inom jordbruket och dess binärningar.

Skaraborgs län.

Inom länet drivas ännu, ehuru i obetydlig och vida mindre omfattning än förr, sådana näringsgrenar som snickeri, skrädderi, skomakeri, sadelmakeri och smide i förening med brukande av en mindre jordbrukslägenhet. Hemslöjd, särskilt kvinnlig sådan, förekommer också såsom binäring till mindre jordbruk. Att närmare angiva omfattningen av nämnda näringsgrenar, deras livskraft och ekonomiska lönsamhet är för utskottet icke möjligt. Endast så mycket torde kunna sägas, att något överflöd på verkligt yrkesskickliga hantverkare för närvarande icke råder på länets landsbygd men heller icke någon framträdande brist.

En inom länet relativt ny och ej alldeles betydelselös hemindustri, som understundom drives i förening med mindre jordbruk, är tillverkning av cementvaror (rör och tegel). Den uppgives vara ganska lönande och torde ha utvecklingsmöjligheter, särskilt på grund av den nuvarande stora omfattningen av avdikningsverksamheten i länet.

Beräffande frågan att överflytta en del av städernas och samhällenas försörjningsproblem på landsbygden kan förvaltningsutskottet med hänsyn till de intressen, det har att företräda, icke omfatta åtgärder i angivna syfte med någon entusiasm, detta så mycket mindre, som utskottet vågar starkt betvivla, att personer av ifrågavarande kategori vid återinflyttning till landsbygden i regel skulle ha större förutsättningar att försörja sig där än i städer och samhällen. Enligt utskottets mening är man benägen att överskatta försörjningsmöjligheterna på landsbygden. Det är tvivelsutan en villfarelse att tro, att personer med för liten yrkesskicklighet eller för ringa energi och ambition för att finna användning inom hantverk och industri i städerna skulle med hjälp av ett litet jordbruk, förvärvat genom egnahemslån e. d. och sålunda högt skuldbelastat, kunna reda sig som egna företagare i något hantverk eller någon hemindustri på landsbygden. Erfarenheten har, vad utskottet kan finna, visat, att den praktiskt taget medellöse kan på ovannämnda sätt finna sin bärgning endast om han är särskilt driftig och fullt yrkeskunnig, och, om han är gift, har en duktig hustru, som kan hjälpa honom med skötseln av jordbruket. Erfarenheten har också visat, att det hör till sällsyntheterna, att hustrun i en lantfamilj, som någon tid bott i stad och sedermera på grund av bristande utkomstmöjligheter där återflyttat till landet för att

bliva småbrukarehustru, har förmåga att finna sig till rätta i den nya miljön. Oftast äro dylika småbruksföretag dömda att misslyckas på grund av hustruns bristande förmåga att sköta de yttre och inre sysslorna i ett lanthem.

Utskottet vill framhålla, att enligt dess mening genom statliga åtgärder redan är så väl sörjt för anskaffande av småbruk åt mindre bemedlade och obemedlade, att något ytterligare i den vägen näppeligen kan anses påkallat eller ens tillrådligt.

Utskottet skulle med större tillfredsställelse hava sett, att uppmärksamhet ägnades frågan om åtgärder till förbättrande av den rena landsbygdsbefolkningens levnadsvillkor, varigenom utflyttningen från landsbygden komme att motverkas och de problem, som nu föreligga, sannolikt kunde finna en relativt enkel lösning.

Värmlands län.

Handaslöjd och hemindustri förekomma numera endast i mycket begränsad omfattning, och egentliga förutsättningar för dylik verksamhet såsom självständig näring eller till och med såsom väsentlig binäring synas vara svåra att åstadkomma, sedan till och med landsbygdens hantverkare, smeder, snickare, skomakare och skräddare m. fl., i stor utsträckning blivit utkonkurrerade av billigare fabriksvaror. Föreningen Värmlands Hemslöjd har under en följd av år genom omfattande upplysningsverksamhet, utställningar m. m. vidmakthållit intresset för och utvecklat färdigheten i såväl kvinnlig som manlig hemslöjd företrädesvis på landsbygden samt i särskild butikslokal i Karlstad förmedlat försäljningen av hemslöjdsalster. Föreningen angiver sig sålunda under år 1934 hava i detta syfte samarbetat med 181 hemslöjdare och i arbetslöner till dem utbetalt 31 560 kronor samt dessutom till försäljning mottagit arbeten från 107 personer. I vad mån denna verksamhet skulle kunna ytterligare utvecklas är visserligen svårt att med någon större grad av säkerhet bedöma, men sannolikt förefinnas möjligheter härtill, ifall de tillvaratagas. Hemslöjden torde sålunda såsom binäring till jordbruket även framdeles böra tillmätas ekonomisk betydelse, ej blott tillverkning för försäljning utan även för det egna behovets täckande. Ej minst i sistnämnda hänseende står mycket att vinna. Pälsdjurs- och fjäderfäavel förefalla att för närvarande utgöra beaktansvärda binärningar, som även utnyttjas av ganska många småbrukare. Även trädgårdsskötsel och speciellt fruktodling har på senare tiden tilldragit sig ett stort intresse från småbrukarnas och lägenhetsägarnas sida. Överhuvud taget torde nog landsbygdens befolkning ganska väl tillvarataga förekommande möjligheter att skaffa sig biinkomster. Man bör därför i detta sammanhang icke förbise, att med varje ny företagare, som med bidrag av allmänna medel eller eljest placeras i en så jämförelsevis starkt begränsad marknadsarbetande produktion, kunna försämrade utkomstmöjligheter inträda för dem, som genom eget initiativ och med egna resurser redan förut arbeta för dylik marknad.

De länsvis organiserade hemslöjdsföreningarna torde hava de bästa förutsättningar att bedöma, huruvida en utökad hemslöjdsverksamhet skulle kun-

na medföra arbete åt flera personer och skälig ersättning för detta arbete. Utskottet vill för sin del ifrågasätta, huruvida icke skolundervisningen borde mera än hittills inriktas på praktiska uppgifter, bl. a. för att utveckla färdigheter i hantverk och handaslöjd, samt att elever med utpräglade anlag därefter bereddes tillfälle att bevista yrkesskolor. Dessa böra utbyggas med särskild hänsyn till landsbygdens förhållanden. Ökad hantverksskunnighet bland jordbrukets arbetare skulle med säkerhet stärka jordbruksnäringen.

Anskaffning av mindre jordbrukslägenheter bör kunna ske genom nuvarande organ för egnahems- och arbetarsmåbruksrörelsen, därest skälig lindring i nu gällande bestämmelser finge i särskilda fall medgivas av vederbörande låneförmedlare. För anskaffande av inventarier och husdjur för jordbruksdriften skulle någon form av premielån kunna användas, och för anskaffande av inventarier för annan verksamhet torde lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare ävensom hemslöjdsfonden genom nödiga jämkningar i bestämmelserna kunna göras tillgängliga. Förefintliga föreningar för hemslöjd, trädgårdsodling och smådjursavel få väl anses bedriva upplysningsverksamhet var och en på sitt område, en del av dem genom utgivande av medlemsblad eller tidskrifter, och en del föreningar förmedla även inköp och försäljning åt sina medlemmar. Även beträffande jordbrukets förnödenheter och produkter finnas föreningar för inköp och försäljning. Dessa redan verksamma föreningar, som tillkommit på initiativ av för vederbörande näringsgren intresserade personer, äro — så vitt utskottet har sig bekant — fullt lämpliga för sina ändamål och torde böra utnyttjas. Medlemsanslutningen till de olika föreningarna är väl icke alltid tillfredsställande, och föreningarnas resurser då det gäller upplysnings- och annan verksamhet äro säkerligen i allmänhet starkt begränsade. Det torde dock kunna ifrågasättas, om någon annan organisation kan förväntas medföra bättre effekt med lika små medel. I den mån medel kunna ställas till förfogande, äro förvisso samtliga antydda föreningar ytterst villiga att effektivisera sin verksamhet.

Specialiseringen är utan tvivel värdefull, där en lämplig verksamhetsgren kan upptagas av ett flertal personer inom samma bygd.

Det är nog mera undantag än regel, att personer, som från landsbygden inflyttat till städer och samhällen, önska återvända till landsbygden. Åtminstone de dugligaste och mest företagsamma bereda sig säkerligen lättare utkomstmöjligheter i ett samhälle än på landsbygden. I de fall en dylik önskan om utflyttning emellertid kan förekomma, skulle troligen de förut angivna låneformerna vara av stort värde och även i huvudsak visa sig tillfyllest för beredande av omtalade möjlighet.

Hushållningssällskapet uppehåller sin nuvarande verksamhet i huvudsak med för olika ändamål anvisade statsbidrag. Genom anställda befattningshavares verksamhet och genom ekonomiska bidrag av skilda slag till jordbruksändamål, husdjursskötsel, trädgårdsodling, fiske m. m. äro sällskapets medel helt disponerade. De nuvarande befattningshavarnas arbetsförmåga är tillfullo tagen i anspråk, och sällskapet saknar ekonomiska resurser att

anställa nya befattningshavare. Utan att sällskapet erhåller ytterligare statsmedel, synes det därför icke möjligt att pålägga detsamma nya uppgifter.

Örebro län.

På länets landsbygd, särskilt i närheten av Örebro och Kumla, hava många lägenhetsägare sysselsättning med hemnätling och andra skomakeriarbeten. Inom en socken ha många beretts extra inkomst genom stickning, och länets hemslöjdsförening har sökt att i olika delar av länet upprätta centraler för tillverkning av hemslöjdsalster av sådan kvalitet, att de kunna försälgas genom föreningens hemslöjdsaffär i Örebro. Många småbrukare bedriva vid sidan av jordbruket hönsskötsel, kaninskötsel, biodling, uppfödning av marsvin m. m. och kunna härigenom skaffa sig ett välbehövt tillskott till inkomsterna.

Huruvida den bärning, som härigenom ernås, kan anses skälig, torde, på grund av de mångahanda faktorer, som inverka härpå, och de olika förhållanden, under vilka dessa näringar bedrivs, vara rätt svårt att avgöra, men så mycket torde man dock kunna säga, att företagaren härigenom beretts arbete och i många fall något så när skälig inkomst härför.

Genom statliga stödåtgärder kan man givetvis organisera och leda denna verksamhet in på lämpliga banor och grenar, men enligt förvaltningsutskottets mening torde för företagens ekonomiska genomförande den enskildes personliga förutsättningar för att på ett ekonomiskt sätt bedriva dessa binärningar till småbruket i de flesta fall spela den största rollen.

Huruvida staten genom lån eller bidrag skall bidra till anskaffande av för driften erforderliga inventarier, kan starkt ifrågasättas, då det torde bli synnerligen svårt att avgöra behovet och storleken av erforderliga lån och bidrag samt fastställa gränserna för statens hjälp i detta fall. Någon annan säkerhet än bidrags- och låntagarens egen vilja och förmåga att återbetala beviljat lån torde icke kunna förväntas. Förvaltningsutskottet vill här erinra om att medelst bidrag från Örebro läns allmänna understödsfond och under medverkan av vissa arbetslöshetskommittéer ha verkställts inköp av redskap och maskiner åt arbetslösa för att med tillhjälp härav bereda dem arbete, samt att resultatet härav blivit tillfredsställande.

Genom statens medverkan torde den hjälp till självhjälp, som är erforderlig för organisation av inköp och försäljning, kunna lämnas, och framför allt genom en rätt bedriven upplysnings- och undervisningsverksamhet torde dessa binärningar kunna organiseras och ledas in på rätta banor.

Här må även erinras om, att genom hushållningssällskapets förmedling anordnats mjölkkningskurser för arbetslösa, och om den kurs i mattvävning, som länets hemslöjdsförening medelst bidrag från nyssnämnda fond anordnat för arbetslösa ynglingar vid ett av bruken i länet.

För såväl tillverkningen av vissa varor som ock för avsättningen av dessa vore det givetvis lämpligt, om man inom en bygd kunde åstadkomma en viss specialisering av olika tillverkningar.

Några särskilda extra åtgärder för att bereda till landsbygden återvän-

dande yrkeskunniga personer försörjning torde nog ej vara behöfligt, ty de flesta torde nog, om de besitta tillräcklig energi och förmåga att vilja och kunna göra något av förhandenvarande möjligheter, kunna på egen hand slå sig fram.

Hushållningssällskapet, vars uppgift är att främja jordbruket och dess binärningar, är givetvis villigt att, i den mån dess ekonomiska resurser det medgiva, medverka för främjandet av i skrivelsen ifrågasatt utveckling av försörjningsmöjligheterna på landsbygden.

Hela detta problem om beredande av arbetstillfällen å landsbygden sammanhänger helt naturligt med rådande arbetstillgång och arbetslöshet.

Finnes vid industrien och i städerna tillräckligt med arbete, torde man i allmänhet icke behöva förvänta någon mera allmän återflyttning till landsbygden.

Västmanlands län.

I länets nordöstra del (norra Fjärdhundra) bedrives ännu handaslöjd (tillverkning av stolar, laggkärl och korgar) vid sidan av skötseln av mindre jordbruk. Men hemslöjden avtager i omfattning år från år, och tillverkningsgarna överföras till fabriksdrift. Orsakerna därtill äro många, men en av de mest bidragande är säkerligen en vid fabriksdrift underlättad försäljning. Fabriken har större möjligheter än den mindre företagaren att propagera för sin tillverkning och kan, då det gäller anbuds ingivande, offerera större partier. Att bringa handaslöjden åter till vad den var för endast ett 20—30-tal år tillbaka, en binäring till jordbruket, torde nu vara svårt, om icke helt omöjligt. Att möjligheterna till bärgning därav icke äro stora framgår bäst av att antalet hemslöjdare år från år minskar.

Kunde staten på något sätt medverka vid slöjdalstrens avsättning, skulle detta i hög grad bidra till att från förintande rädda den lilla rest av handaslöjd, som ännu finnes. En viss specialisering äger redan nu rum, så att i en trakt tillverkas stolar, i en annan korgar, i en tredje laggkärl o. s. v. Att införa någon helt ny tillverkning torde icke vara klokt, ty dels tager det tid innan yrkesskickligheten uppdrives, dels kanske varan i fråga tillverkas i någon annan del av landet i så stor omfattning, att överproduktion lätt kan uppstå.

Den utformning, de statliga stödåtgärderna för bildande av egna hem fått, torde uppfylla de flesta behov. En stor fara ligger dock däri, att staten intresserar sig i ett alltför stort antal former av verksamhet, med resultat att ingen gren blir fullt tillgodosedd med penningmedel för verksamhetens bedrivande.

Ett gott stöd vid uppbyggandet av jordbruksegnahemmen utgöra premielånen. Men dessa tillmätas de förmedlande organen i alltför ringa omfattning. Vill man driva nybildningen av jordbruksegnahem framåt, måste anslagssumman för tilldelning av premielån höjas, så att nödiga medel alltid stå till egnahemslåneförmedlarnas förfogande. Låntagarna äro fattigt folk. Då byggnaderna äro uppförda, återstår i flertalet fall intet för anskaffande

av kreatur och inventarier. Här måste en dyr och farlig kredit med avbetalningssystem och växlar m. m. anlitas. Kunde lån, i likhet med vad förhållandet är vid arrendeegnahemmen, utlämnas mot billig ränta, vore därmed mycket vunnet. Utan djur i ladugården blir hemmet aldrig bärkraftigt. Lån för inköp av verktyg och förlag vid handaslöjd torde icke vara erforderligt, men stöd kan behövas vid slöjdalstrens försäljning. Däremot erfordras ingen ytterligare organisation för jordbruksprodukternas avsättning, enär man förutsätter, att anslutning bör sökas till redan befintliga lantmannaaorganisationer.

De personer, som avflyttat från landsbygden till städer eller samhällen, ha i allmänhet större försörjningsmöjligheter där, än om de återflytta till landet, där redan nu för normalt behov finnes tillräckligt med yrkeskunnigt folk. Att det vid den intensiva byggnadsverksamhet, som nu bedrivs med hjälp av bostadsförbättringsbidrag, uppstår svårigheter att på dagen erhålla hjälp, är helt naturligt. Men nuvarande förhållanden äro icke normala; då bidragsmöjligheterna upphöra, uppstår säkerligen arbetsbrist för yrkesutövare på landsbygden. Framhållas må, att det icke är jordbruket eller industrien i och för sig som eftersträvas som arbetstillfällen, utan det är de bäst betalda arbetena som vederbörande söker sig till.

Vid återflyttning till landet finnes redan förut möjlighet att erhålla arbetarmåbrukslån. Men på enbart småbruk av den storleken kan icke en familj inom länet hava sin utkomst. Möjlighet till arbetsförtjänst vid sidan av småbruket måste stå att erhålla. Men blir den lösa arbetarstammen på landet för stor, torde extra arbete vara svårt att erhålla. Trädgårds-, höns- och kaninskötsel kan icke utan risk för överproduktion utökas utöver en viss gräns. Trädgårdsskötseln är i länet redan nu tillräckligt stor för att täcka behovet av trädgårdsprodukter.

Kopparbergs län.

På grund av att i stora delar av Kopparbergs län brukningsdelarna äro av så begränsad storlek, att de ej kunna giva sina brukare full bärgning, har jordbruksbefolkningen sedan gammalt varit hänvisad till biförtjänster. En betydande del av befolkningen inom vissa socknar har sålunda under vintertiden varit sysselsatt med körslor eller skogsarbete på statens domäner eller hos skogsbolagen. Ofta hava dessa arbetsplatser varit belägna långt avlägset från hemmet, icke sällan inom andra kommuner. Av samma anledning ha i en del socknar utvecklats olika grenar av handaslöjd. Sålunda förekommer allt fortfarande i rätt stor utsträckning hemvävning utom för eget behov även för avsalu i socknarna Nås, Floda, Gagnef (även bandtillverkning och spetsknyppning), Ål, Leksand, Siljansnäs, Rättvik, Boda, Mora och Orsa. Av mera utpräglad manlig handaslöjd är fortfarande inom vissa socknar av Ovansiljans fögderi laggkärlstillverkning och korgflätning rätt vanlig, ehuru i avtagande. Här och var inom länet förekommer sporadiskt tillverkning av slipstenar, brynen och liar samt av möbler och andra snickeriarbeten m. m. I Malungs socken har den sedan gammalt bedrivna

skinnberedningen och skinnskrädderiet utvecklats till hemindustri; samma är förhållandet i Bjursås socken beträffande skottillverkning. I de båda sistnämnda socknarna giver denna hemindustri ett avsevärt antal utöwarefull bärgning, men i övrigt torde i stort sett hemslöjden endast vara att anse som en binäring till jordbruket. I vissa socknar, t. ex. Floda och Boda, finnes visserligen ett flertal kvinnor, som uteslutande ägna sig åt vävning, vilket nog torde kunna giva en ensamstående kvinna en knapp utkomst, men i stort sett utövas hemslöjden endast under tider, då jordbruksarbetet ej tager all arbetskraft i anspråk.

Genom statsanslag till hushållningssällskapen för anordnande av kurser eller annan lämplig undervisning i handaslöjd, framför allt tillverkning av slöjdalster för användning i dagligt bruk — nyttoslöjd — skulle denna binäring kunna ytterligare utvecklas. En betydelsefull stödåtgärd från statens sida vore bidrag till ordnande och organisation av försäljningen av de tillverkade varorna.

Några ytterligare statsåtgärder, utöver vad som redan nu göres, för anskaffande av mindre jordbrukslägenheter synas hushållningssällskapet icke påkallade för Kopparbergs läns vidkommande. Organisation för inköp av råvaror, redskap och maskiner torde lämpligast ordnas på kooperativ väg av vederbörande yrkesutöware.

Arbetsstillfällena och försörjningsmöjligheterna å länets landsbygd äro i stort sett ej tillräckliga för den där redan bosatta befolkningen, utan många mindre jordbrukare måste söka skaffa sig bidrag till sin utkomst genom tillfällighetsarbeten på andra orter. Då någon ljusning i detta hänseende ej synes vara för handen, utan utvecklingen i stället pekar i riktning av ytterligare försämrade utkomstmöjligheter, kan hushållningssällskapet icke anvisa några särskilda åtgärder för beredande av försörjning av personer, som utflytta från städer eller andra samhällen.

Gävleborgs län.

»Inom Gävleborgs län bedrives sedan långt tillbaka genom förmedling av hemslöjdsföreningar en rätt omfattande, dock kanske i övervägande grad kvinnlig handaslöjd. — Genom densamma ha icke så obetydliga biinkomster kunnat beredas många fattiga hem. Egentlig hemindustri i förening med jordbruk förekommer icke. Hantverkare av olika slag hava oftast ett mindre jordbruk, i många fall med smådjursskötsel såsom ett väsentligt stöd.

Inom hemslöjdens område skulle säkerligen ytterligare arbets- och förtjänstmöjligheter kunna åstadkommas. Härför erfordras dock särskild propaganda och yrkesundervisning i samband med viss specialisering av tillverkningen för att hos befolkningen skall kunna vinnas mera allmänt intresse för saken. Förvaltningsutskottet förmenar också, att hemslöjdens värde för det egna hemmet och som binäring i lanthem, hos småbrukare, den ensamma slöjdaren och arbetaren knappast kan överskattas. De särskilda hemslöjdsorganen inom länet — fem st. hemslöjdsföreningar — genom vilkas försorg hemslöjdstillverkningen kan sägas upprätthållas, sakna

emellertid medel för erforderlig utökning av undervisningen samt för behövlig organisation av avsättningen, varför förstärkt stöd från det allmänna sidan synes med nödvändighet böra tillföras rörelsen.

Beträffande hantverkarna torde kunna sägas, att deras jordbruksdrift i huvudsak bör gå ut på att skaffa jordbruks- och husdjursprodukter för det egna behovet. Här bör dock fjäderfäskötsel och trädgårdsodling kunna ifrågakomma för avsalu.

För hantverkskunniga arbetslösa bör i viss utsträckning beredas möjligheter att intill städer och andra större samhällen förvärva mindre jordbruk, särskilt för bedrivande av trädgårds-, fjäderfä- och kaninskötsel.

Genom hemslöjdsföreningarna borde med bistånd av landsting och hushållningssällskapet en tillfredsställande hemslöjdsundervisning i mera fast form kunna ordnas, exempelvis genom kortare specialkurser, i likhet med vad som förekommer på jordbrukets område, och stödjas med statsbidrag. Då dylik undervisning visserligen avser att åstadkomma en vara av sådan kvalitet, som betingar hemslöjdsalstrens konkurrensduglighet, men samtidigt har till syfte att bereda arbetsmöjligheter för behövande, synes undervisningen icke kunna betraktas som helt en hemslöjdsföreningarnas egen angelägenhet. Föreningarna böra därför icke heller bära något ekonomiskt ansvar för undervisningen, men deras arbetskrafter torde böra i den mån så är möjligt utnyttjas härför.

För ordnandet av avsättningen från hemslöjden torde hemslöjdsföreningarna med sin långa erfarenhet på området vara väl skickade. Föreningarna äga dock icke erforderliga förlags- eller rörelsemedel härför och den organisationsform, som för dessa föreningar tillämpas, gör det alltför riskfullt för ledningen inom företagen att upplåna medel för affärsdriften. För avhjälpande av dessa förhållanden torde i första hand en omorganisation av föreningarna till ekonomiska föreningar vara nödvändig. Därefter skulle föreningarna lättare kunna förses med rörelsemedel i form av lån från t. ex. hemslöjdslånefonden.

För medellösa hantverkare torde arbetarsmåbrukslån främst kunna ifrågakomma eller egnahemslån med tillräckliga premielån. För uppsättning både i fråga om trädgårds- och smådjursskötsel synes någon form av blandat kommunalt och statligt stöd kunna tillgripas. Sådant stöd i olika former bör dock icke vara så beskaffat, att företagarnas självensvar blir borttaget. — Förvaltningsutskottet vill i detta sammanhang erinra om de uti inledningen framförda synpunkter i fråga om industriens och städernas eller stadsmannanäringarnas möjligheter i vissa fall att medverka vid rationellt ordnande av försörjningen för sina arbetslösa.

Förvaltningsutskottet har tidigare framhållit, att småbruk för här avsedda mer eller mindre yrkeskunniga personer böra förläggas i städernas eller samhällenas närhet. För åstadkommande därav synes vederbörande samhälle eller industri kunna taga initiativ tillika med viss självrisk. För dylikt jordbruk skulle för övrigt, som förut sagts, egnahemslån och annat tillgängligt statligt stöd kunna användas.

För att en blivande småbrukare skall hava någon utsikt till framgång med sitt företag, kräves emellertid viss vägledning första tiden och upplysning. Att bispringa i detta avseende tillkommer främst hushållningssällskapen. — Här fordras dock en mycket försiktigt lagd, rent teknisk vägledning till en början.

I fråga om specialisering är det av vikt, att t. ex. en nybliven trädgårds- och smådjursodlare intill ett större samhälle inskränker sig till en början och väljer att producera, vad han lättast kan sälja med förtjänst. Beträffande avsättningen borde visserligen ett ordnat samarbete förekomma mellan producenterna, men detta är ännu endast fallet beträffande några få produkter. Vad fjäderfäskötseln angår, så pågår för närvarande inom detta område ett visst organisationsarbete för ordnandet av gemensam avsättning. — Här finnes också ännu ett utrymme för ökad produktion. På kaninskötseln område är också redan någorlunda sörjt för ordnad avsättning.

Från odlingsverksamheten bland jordbrukareungdomen inom länet har förvaltningsutskottet funnit, att det snart i en trakt med duktiga odlare av trädgårdsalster blir trångt för avsättningen. Detta har emellertid föranlett försök med konservering av trädgårdsalster för försäljning. Därvid har det visat sig, att god marknad finnes för dylika alster. Ett samarbete mellan de smärre trädgårdsodlarna i en trakt för konservering och avsättning av trädgårdsprodukter är därför någonting att tänka på.

Beträffande samarbete för gemensam avsättning av produkter från hantverk av olika slag har förvaltningsutskottet ingen erfarenhet.

Av det förestående framgår, att förvaltningsutskottet icke kan tänka sig lämpligheten av att i vidare utsträckning försörjningsmöjligheter beredas på den rena landsbygden åt personer med viss yrkeskunskap, vilka från landsbygden avflyttat till städer och samhällen men icke kunnat försörja sig där. I de fall återflyttning sker, böra de sålunda förflyttade placeras i städernas eller samhällenas närhet, så att de lätt kunna nå dit, vare sig av den orsaken att de såsom småbrukare behöva god avsättning för vad de kunna sälja eller att de vid förändrade konjunkturförhållanden lättare skola kunna helt återgå till sitt huvudyrke. Förvaltningsutskottet utgår också ifrån, att landsbygden icke rymmer ytterligare utöfning av de vanliga yrken, som i stort sett kunna ifrågakomma.

För yrkesundervisning på jordbrukets, trädgårdsskötseln och husdjurskötseln områden står hushållningssällskapet med sina arbetskrafter till buds. Detsamma gäller organiserandet av avsättningen från dessa näringar och, i viss grad, undervisningen inom hemslöjden, där dock hemslöjdsföreningarnas arbetskraft måste tagas i anspråk för själva undervisningsarbetet.

Med hänsyn till att hushållningssällskapets arbetskrafter äro mycket strängt tagna i anspråk måste dock sällskapet för en utvidgning av sin verksamhet anlita ytterligare arbetskraft. En förutsättning för att detta skall kunna ske är dock, att medel i viss utsträckning ytterligare ställas till sällskapets förfogande.

Då från sällskapets sida bedrives en omfattande undervisning i jordbruks-, trädgårds- och smådjursskötsel bland jordbrukareungdomen, vill förvaltningsutskottet framhålla som sin åsikt, att denna undervisningsgren har stor betydelse för främjande av ungdomens på landsbygden intresse för jordbruksnäringen. De unga få därvid under god ledning pröva sina krafter för praktiska uppgifter och den ekonomiska vinst, de därvid kunna göra, blir för dem en sporre. Då det synes förvaltningsutskottet önskvärt, att dylik ungdomsundervisning kunde utsträckas till hela landsbygdsungdomen, har utskottet velat nämna denna undervisningsform till Sociala Jordutredningens beaktande.

I fråga om yrkesundervisningen för landsbygdens ungdom, enkannerligen jordbrukareungdomen, vill förvaltningsutskottet till sist framhålla, att denna ungdom härutinnan är sämre lottad än städernas ungdom, för vilken numera är väl sörjt i yrkesundervisningshänseende. Med bättre yrkesundervisning för jordbrukareungdomen skulle helt säkert kunna skapas större social trevnad inom jordbrukets befolkningsgrupp och därav följa större självförtroende och vilja till samverkan och ekonomiskt oberoende.»

Västernorrlands län.

»Av arbetslöshetskommissionens rapport för september månad år 1935 över arbetslösheten inom landet angives, att 1·8 % av länets befolkning var arbetslös, vilket tal endast överträffas av motsvarande tal för Göteborgs och Bohus län, som — när staden Göteborg frånräknas — redovisar 2 % arbetslösa. Medeltalet för riket i sin helhet utgjorde 0·7 %. Arbetslösheten inom länet var sålunda cirka 2·6 gånger större inom Västernorrlands län än inom riket i dess helhet. En annan väsentlig olikhet är att länets arbetslöshet i övervägande grad är till finnandes på landsbygden samt vissa därstädes belägna industrisamhällen. Av länets arbetslösa åbelöpa endast 2·45 % på städerna, vilket innebär att arbetslösheten icke har någon särskilt onormal omfattning därstädes. Motsvarande siffra för riket i dess helhet uppgår till icke mindre än 33·2 % av totalantalet arbetslösa.

För närmare belysande av arbetslöshetsförhållandena inom länet torde följande böra anföras. Trävaruindustriens uppkomst och utveckling har haft och har som bekant ett betydande inflytande på det ekonomiska livet i Norrland. Detta inflytande är särskilt markant inom Västernorrlands län, som blivit centrum för en mycket betydande trävaruindustri delvis baserad på råvarutillförsel från vissa andra län. Under ett par mansåldrar före världskriget kunde landsbygdens befolkningsöverskott därför finna sin utkomst vid trävaruindustrien därstädes eller vid småbruk å landsbygden i förening med arbetsinkomster från skogsavverkningar och flottningar.

Nämnda förhållanden hava i så måtto inverkat på jordbruket, att befintliga odlingsmarker inom de mera centralt belägna delarna av länet tagits i anspråk samtidigt som de föreliggande inkomstmöjligheterna utom jordbruket stimulerade till en mycket stor uppdelning av förut befintliga jordbruk. Inom länet föreligga därför ej blott ett mycket stort antal s. k. ofullständiga

jordbruk utan även ett betydande antal brukningsdelar med så ringa areal »jordbruksjord», att något saluöverskott av jordbruksprodukter ej finnes. Ej mindre än 72·23 % av hela antalet brukningsdelar inom Västernorrlands län hava sålunda under 5 har åker. Antalet brukningsdelar med en åkerareal av 10 har och däröver uppgår till icke fullt 6 %. Motsvarande medeltal för hela landet är 22·1 %.

Det för Västernorrlands län utmärkande är dels att en avsevärd del av den direkta landsbygdsbefolkningen har sin ekonomi baserad på arbetsinkomster, som direkt eller indirekt härflyta från skogshanteringen och därav avhängiga industriföretag, dels att länet har en relativt stor industriebefolkning på landsbygden, vars utkomstmöjligheter äro direkt baserade på arbete i trävaruindustriens tjänst. De allt sedan fredskrisen försämrade konjunkturerna för trävaruindustriens produkter ha som bekant medfört att ett avsevärt antal sågverk måst nedläggas, samt att trävarubolagen genom olika rationaliseringsåtgärder måst inskränka på antalet arbetsanställda. Ifrågavarande rationaliseringssträvanden fortgå fortfarande samt omfatta jämväl flottningsarbetet. Genom den fortgående övergången från uteslutande vinteravverkning till avverkning jämväl under sommaren, minskas totalantalet behövliga skogsarbetare. Förhållandena torde i korthet kunna karakteriseras så, att trävaruindustrien håller på att konsolideras och kan därmed skänka säkrare utkomstmöjligheter än tillförne åt i dess tjänst anställda samtidigt som antalet såväl av dessa arbetaregrupper som av skogs- och flottningsarbetare, som kunna beredas någorlunda tillfredsställande arbetsmöjligheter, minskas eller stagnerar.

Hushållningssällskapets egnahemslånerörelse har en stor erfarenhet av de försvårade utkomstmöjligheterna för länets övertaliga stock av skogs- och flottningsarbetare, enär huvudparten av länets jordbrukslån utlämnas till dylika. Endast cirka 30 % av egnahemslåntagarna kunna betala sina annuiter under den fastställda uppbördsterminen, vilket procenttal till följd av de i viss mån förbättrade konjunkturerna för år 1935 stigit till cirka 35 %.

Från det allmännas sida hava betydande arbeten för lindrande av arbetslösheten eller skapandet av nya arbetstillfällen igångsatts och understötts, varjämte viss forcering i samma syfte skett av vissa ordinarie arbeten. Sedan några år tillbaka ha sålunda inom länet bedrivits mycket omfattande vägbyggnadsarbeten varjämte den pågående bostadsförbättringsverksamheten i stor utsträckning skapat nya välbehövliga arbetstillfällen under socialt gynnsamma förhållanden. I mån som de direkta väganläggningsarbetena bliva utförda och bostadsförbättringarna verkställda är en betydande ökning av arbetslösheten eller i varje fall minskning av fria arbetstillfällen i fria marknaden att emotse.

Av det anförda framgår att medan arbetslösheten i städerna ej är särskilt framträdande är densamma svårartad vad landsbygden beträffar, och bristen på arbetstillfällen i allmänna marknaden hotar att nedpressa betydande befolkningsgruppers levnadsstandard till en alltför låg nivå. Då emellertid här ifrågavarande utredning endast tar sikte på vissa delar av ifrågavarande

här anförda ärende samt frågan om beredande av förbättrade utkomstmöjligheter för befolkningen å länets landsbygd samt i vissa av dess samhällen skulle kräva en omfattande och vittgående särskild utredning, vill förvaltningsutskottet i detta sammanhang inskränka sig till att framhålla några allmänna synpunkter.

Då en av huvudorsakerna till arbetsbristen härflyter från trävaruindustriens rationaliseringsåtgärder ligger det nära till hands undersöka om ej ökade utkomstmöjligheter kunde beredas för vissa grupper skogs- och flottningsarbetare bland annat genom ökning av skogsvårdande åtgärder. Detta ärende ligger emellertid något vid sidan av hushållningssällskapets verksamhetsområde. Utskottet anser sig dock icke böra underlåta att framhålla att betydande ökning i arbetstillfällena skulle kunna ernås, om sådana anordningar kunde vidtagas, att större procent sulfat- och sulfitvirke med ekonomisk fördel kunde uttagas inom länets älvars flottningsområden. (Jämför 1933 års skogssakkunnigas betänkande angående råvaruförsörjning, produktion och arbetarantal m. m. vid skogsindustrierna, Statens off. utredn. 1935: 36.)

Den betydelsefullaste vägen till ernående av förbättrade utkomstmöjligheter är säkerligen att vidtaga ökade åtgärder för att i största möjliga utsträckning sätta »husbehovsjordbrukarna» i tillfälle att genom jordbruket eller binärningar till detta förskaffa sig ersättning för de minskade inkomsterna utom jordbruket. En utveckling i denna riktning pågår visserligen men tyvärr i alltför ringa utsträckning. En forcering av denna skulle jämväl indirekt verka förmånligt i så måtto, att antalet arbetssökande komme att i så väsentlig grad minskas, att tillgängliga arbetstillfällen åtminstone i huvudsak kunde förbehållas sådana å landet bosatta arbetare, som äro i oundgängligt behov därav.

För befrämjande av en dylik utredning böra de jordpolitiska åtgärderna särskilt taga sikte på att genom tilläggskolonisation, där så ske kan, öka de produktiva arealerna vid småbruk och övriga ofullständiga jordbruk samt att för ernående av högre avkastning befrämja införandet av intensivare och mångsidigare drift vid desamma. Den direkta nybildningen av jordbruk borde helst avse jordbruk av sådan storlek, att jordbruket efter uppodling kan skänka brukaren hans huvudsakliga bärgning. Till följd av det stora överskottet på arbetaresmåbruk inom länet böra nya dylika inrättas med stor urskillning och i huvudsak endast på orter, där tillgång till arbetsförtjänster utom jordbruket i skäligen omfattning föreligger.

Ett fullföljande i ökad utsträckning av nämnda program förutsätter att avsättning kan erhållas för den ökade produktionen. Otvivelaktigt kommer det att möta betydande svårigheter att föra ut produkter från ifrågavarande småbruk i marknaden, varför särskilda åtgärder till underlättande härav torde erfordras. Å andra sidan underlättas den här avsedda utvecklingen i väsentlig grad därav att Västernorrlands län är ett betydande underskottsområde för alla lantbruksprodukter med undantag av konsumtionsmjölk och matpotatis. Åkerarealen per 100 invånare räknat uppgår för Västernorrlands

län allenast till 58 % av medeltalet för hela landet och skördens storlek i skördeenheter räknat (enligt byråchefen Höijer) till ungefär hälften av riksmedeltalet.

Vidkommande de av Sociala Jordutredningen framställda frågorna vill förvaltningsutskottet framhålla, att hem- och småindustri bedrives i några socknar i norra Ångermanland. Den nu i tillbakagång stadda linodlingen och linberedningen i länet har haft sitt huvudsäte därstädes, varjämte därvarande befolkning sedan gammalt såsom binäring till jordbruket drivit handel med s. k. lappmarksvaror samt i samband därmed vidare bearbetat desamma. Ortens hemindustri har anpassats efter de förändrade förhållandena samt omfattar numera i huvudsak tillverkning av pälsar, handskar m. m. (av i huvudsak importerade skinnvaror), varemot förutvarande tillverkningen av lappskor, grövre pälsar, filtsockor o. d. avtagit. Med tillhjälp av nämnda hemindustri har därvarande landsbygdsbefolkning nått en ganska tillfredsställande bärgning.

Inom länet i övrigt förekommer hemindustri såsom binäring i relativt ringa omfattning eller har övergått till mera industrimässig drift, såsom beträffande förutvarande tillverkning av slädar, skakverk till tröskverk, laggkärl och skidor.

Såsom binäring till jordbruket och i vissa fall jämväl som fullt självständig förvärvsgren har pälsdjursaveln börjat vinna insteg. Till följd av de relativt höga anskaffningskostnaderna för avelsdjur har pälsdjursaveln ännu ej kunnat vinna insteg hos småbrukare. Enligt vad erfarenheten givit vid handen lämpar sig pälsdjursavel synnerligen väl såsom binäring till ett mindre jordbruk.

Ifrågasatta stödåtgärder från statens sida för befrämjandet av handaslöjd och hemindustri måste särskilt avse att befrämja avsättningen, att lämna råd och anvisningar för själva tillverkningen samt att, i den mån så erfordras, bereda möjligheter till lån för inköp av råvaror, redskap och maskiner. De båda förstnämnda uppgifterna torde icke kunna lösas på annan väg än att staten direkt eller indirekt anställer lämpligt antal väl kvalificerade instruktörer.

Lämpligheten av att viss specialisering av hemindustrien på en viss trakt sker har tydligt ådagalagts av erfarenheterna från norra Ångermanland. Därvarande småindustri är jämväl baserad på en lämplig samverkan mellan större företagare eller handlande i respektive bransch samt de enskilda utövarna av hemslöjden i fråga. På andra håll, där tillgången på ledande fackmän och affärsmän är mindre god, låter det mycket väl tänka sig, att affärsverksamheten bedrives kooperativt med förut omförmälda instruktörer såsom rådgivare. I dylikt fall torde det vara ofrånkomligt, att det allmänna bidrager jämväl till kostnaderna för nödvändig propaganda.

Av vad förvaltningsutskottet förut framhållit framgår, att någon återutflyttning till landsbygden av personer, som äga viss yrkeskunskap, endast i undantagsfall, då behovet av dylik yrkesutövare föreligger, synes böra ifrågakomma.

Vidkommande eventuell medverkan från hushållningssällskapets sida måste förvaltningsutskottet framhålla, att sällskapets verksamhet för närvarande är utsträckt i den grad tillgängliga ekonomiska resurser medgiva. Endast med viss svårighet kan hushållningssällskapet med nuvarande arbetspersonal medhinna att utföra redan föreliggande arbetsuppgifter. I förhållande till antalet bruksningsdelar är även antalet vandringsrättare inom detta hushållningssällskaps område väsentligt mindre än inom Norrland i övrigt. Med det anförda har förvaltningsutskottet emellertid icke velat uttala, att hushållningssällskapet icke skulle vara villigt att lämna medverkan utan endast understryka, att dylik medverkan är möjlig endast under förutsättning, att sällskapet beredes skälig ersättning för de härav föranledda, särskilda utgifterna.»

Jämtlands län.

Hemindustri i egentlig mening, om däri skall innefattas tillverkning och försäljning av produkter till andra orter än inom länet, har aldrig haft nämnvärd betydelse. Svårt är även inse, att sådan under närmaste framtiden skall kunna anordnas med utsikt till framgång. Beträffande hem- och handaslöjd bör erinras, att i och med att självhushållningsprincipen på 1870-talet utbyttes mot penningehushållning, upphörde så småningom i jordbrukarhemmen hem- och handaslöjden. Man började finna det bekvämare att förse sig och fylla sina behov av slöjdalster från industrier och fabriker från annat håll. Det är först i senare tid, sedan brist på arbetstillfällen börjat göra sig gällande, som man åter med något större intresse börjat vända sina blickar mot hem- och husslöjd att där söka stöd för sina utkomstmöjligheter. För att söka stimulera detta nyvaknande intresse för hemslöjden har såväl länets hushållningssällskap som i länet verkande hemslöjdsföreningar i mån av förmåga sökt öva en rätt ivrig propaganda för höjande av hemslöjdsintresset. Detta har skett dels genom anslag av hushållningssällskapet för anordnande av hemslöjdskurser i länets skilda delar, dels genom slöjdskolekurser för utbildande av lärarinnor för ändamålet, dels slutligen genom att föreningen Heimbygdas hemslöjdsförsäljningsförening ordnat så, att till egnahems- och mindre jordbrukares hustrur och döttrar utlämnas garner för utförande av vävnader för föreningens räkning. För ändamålet äro 100 väverskor anställda ute i länet och utgår i avlöningar till dessa cirka 15 000 kronor, något år mer, andra år något mindre. Dessutom finnas i åtskilliga socknar en del kvinnor anställda, som sysselsättas med handstickning av ylleveror, vantar och strumpor etc. Den förtjänst, som genom dessa arbeten erhålles, är givetvis att betrakta endast som ett gott stöd, men ingalunda att anse som det huvudsakliga i de mindre jordbrukarnes bärgning. Föreningen har vidare vissa hantverkare anställda som leverera konstsmiden i metaller, vilkas årsinkomst härav uppgår till cirka 10 000 kronor, men torde möjligen dessa stå på sidan om vad Jordutredningen vill veta, då ingen av dessa i egentlig mening syssla med jordbruk.

Av dessa upplysningar torde framgå, att hem- och handaslöjden inom lä-

net ännu så länge är så att säga i uppvaknande och att strävandena först och främst måste inriktas på, att de små jordbrukarna minska sina utgifter genom att själva återgå till tillverkning av slöjdalster för eget behov och låta tillverkning av slöjdalster för försäljning komma först i andra rummet. För att en tävlan på försäljningsmarknaden i allmänhet med hopp om framgång skall kunna upptagas, torde böra förutsättas att de levererade produkterna inneha en högre standard såväl i materialets beskaffenhet som konstskicklighet än vad de stora industrierna presterar. En utveckling i den riktningen tar tid och arbete.

De stödåtgärder, som från statens sida för närvarande äro erforderliga, torde kunna begränsas till anslag till hushållningssällskap och slöjdskolor ävensom till upplysningsverksamhet genom redan existerande organisationers medverkan.

Någon särskild specialisering torde knappast i länet vara lämplig.

Västerbottens län.

Med hänsyn till den relativt ringa stads- och samhällsbildningen inom länet är det sannolikt endast ett mindretal personer, som kunna vara villiga och lämpliga att återutflytta på landsbygden, men sannolikt kan också detta förhållande bliva i en framtid mera aktuellt, särskilt vad rör Skellefteå, sedan industriutbyggnaden där blivit mera stabiliserad. Då emellertid hem- och småindustrien inom länet intager en alltför blygsam omfattning och den delvis mycket starka jordstyckningen på landsbygden äventyrar nöjaktig försörjning på endast jordbruket, synes det angeläget att ökade förvärvsmöjligheter öppnas, helst den relativt stora folkökningen i länet gör denna fråga år från år allt mera aktuell. Förvaltningsutskottet hyser visserligen den uppfattningen, att det varken är önskvärt eller lyckligt, om ens möjligt att direkt ingripa för att få utflyttning från stad och samhällen till landsbygden till stånd men förmenar att, därest gynnsamma utkomstmöjligheter finnas på landsbygden, den önskvärda grupperingen ändock kommer till stånd genom krafternas fria spel. Också kan det sägas att en reglering av inflyttningen till städer och samhällen vore lättare att åstadkomma, om nu ett direkt ingripande skulle anses erforderligt.

Förvaltningsutskottet vill sålunda bedöma den föreliggande frågan ur den vidare synvinkeln än endast gällande vissa yrkeskunniga personers utflyttande på landsbygden, nämligen att överhuvud taget förbättra utkomstmöjligheterna på landsbygden, därvid olika binärningar till de små jordbruken synas bliva betydelsefulla.

I föreningen med brukande av mindre jordbruk ha inom länet företrädesvis följande verksamhetsgrenar varit betydelsefulla, nämligen:

- byggnadssnickeri*, som bedrives inom många orter;
- smidesverksamhet*, mera sparsamt förekommande;
- tegelbränning i fältugnar*, företrädesvis lokaliserad kring städerna;
- cementgjutning*, mera sparsamt förekommande;

tjärbränning, rätt spridd inom länet;
vävning, endast mera sparsamt förekommande för avsalu;
tillverkning av getdoningar, laggekärl och husgeråd, i ringa omfattning
 samt

pälsdjursuppfödning, relativt utbredd inom hela länet.

Som regel kan sägas att icke ens dessa verksamhetgrenar bedrivs tillräckligt för länsbehovets fyllande, än mindre för avsalu utåt; och ändock äro dessa näringars livskraft relativt god liksom den bärning de giva utövarna. Det torde måhända ligga i befolkningens kynne att förbise de små inkomstkällornas betydelse för försörjningen att icke länets befolkning mer än som skett ägnat sig åt förenämnda eller jämförliga yrkesutövningar. Därför har hushållningssällskapet under den genomlidna kristiden ansett nödvändigt att visa på nödvändigheten av att öva företagsamhet jämväl på detta område, dock hittills utan särskilt stor framgång.

Möjligheterna att genom statliga stödåtgärder utveckla och framkalla sådan förvärvsmöjlighet böra emellertid på lång sikt vara relativt goda. En propaganda- och upplysningsverksamhet, som härvidlag bliver erforderlig, kan nämligen påverka allmänhetens syn på frågan, varigenom den bibringas insikt om att den själv kan förbättra sina utkomstmöjligheter, om den blott vill söka nya vägar. Också kan ett visst nödtvång tänkas driva utvecklingen därhän.

De statliga åtgärderna för anskaffande av mindre jordbrukslägenheter, som hittills skett huvudsakligen genom egnahemslåne- och arbetarsmåbruksrörelsen, böra kunna ytterligare befrämjas genom den under detta år ifrågasatta jordanskaffningsrörelsen. Någon ändring i villkoren vid låneförmedlingen syns ej erforderlig, ändock att det kan sägas, att från städer och samhällen utflyttade understundom kanske endast kunna påräkna det stöd, som egnahemslånerörelsen giver, enär kommunerna måhända icke vilja bevilja arbetarsmåbrukslån. Denna självbestämmanderätt måste emellertid förbehållas dem och utgör en garanti för en sund utveckling. Anskaffningen av husdjur och inventarier för jordbrukets bedrivande vill man tro skall i de flesta fallen kunna ske utan det allmännas hjälp. Understundom kan dock anskaffningen av kor vålla svårigheter, varför en lånemöjlighet bör lämnas öppen. Jordbruksinventarierna utöver de körredskap, som torde hållas av den, som utför hästkörslorna, böra kunna successivt anskaffas av företagarna själva.

Vidare synes anskaffningen av maskiner, verktyg och förlag för hemindustrien eller därmed jämförligt icke kunna ske utan det allmännas stöd. Här är en viss engångsuppsättning ofrånkomlig. Understundom fordras också ett rätt stort kapital. En särskild lånefond bör därför inrättas till stödjande av dylik verksamhet. Lånen böra lämnas intill inköpsvärdet, vara under minst 2 år ränte- och amorteringsfria samt sedan löpa med lägsta möjliga ränta, högst 4 %, samt amorteras med en femtedel årligen.

Den upplysningsverksamhet, som är nödvändig, synes böra bedrivs av hushållningssällskap och landsting. Inom länet finnes en hushållningssäll-

skapets produktionskommitté i samarbete mellan landsting och hushållningssällskap och ett liknande organ är ifrågasatt för att åstadkomma en utveckling och uppkomst av lämpliga småindustrier för länet.

Organisationen för inköp av råvaror, redskap och maskiner samt försäljningen finnes redan, kan man säga, inom länet i den förmedlingsbyrå, som försöksvis upprättades under år 1934 av hushållningssällskapet med stöd av landstinget, och vilken som allmänt program har att föra producenter och köpare tillsammans, att gynna produktion och avsättning av västerbottniska alster och sålunda befordra kommersiell verksamhet. Kostnadsfritt för båda parterna strävar denna byrå för avsättning av producenternas alster och vinnande av köparnas intresse för länets produktion. Den arbetar även för marknadsundersökningar, anskaffar till självkostnad soliditetsupplysningar och tillhandagår med önskade informationer av kommersiell natur. Meningen har varit att, om försöket visar sig lyckligt, utbygga denna verksamhet till en mera fast gren av sällskapets verksamhet men i samförstånd med landstinget, varför även småindustriens avsättningsspörsmål och dylikt utanför sällskapets verksamhetsområde skulle ingå i arbetsuppgiften.

Särskilt för småindustrien synes lämpligt med en viss specialisering inom samma bygd, vilket kan befrämjas såväl genom propagandaverksamheten som genom låneförmedlaren vad rör redskaps- och förlagslånen, tidigare omnämnda.

Genom propagandaverksamheten såväl som genom låneförmedlarens upplysningsverksamhet befrämjas den ifrågasatta utflyttningsverksamheten och öppnas möjligheter för ett bättre tillvaratagande av landsbygdens försörjningsmöjligheter, vilket sistnämnda åtminstone för detta läns vidkommande synes betydelsefullast

I fråga om låneförmedlingen synas hushållningssällskapens organ, om egnahemsnämnden eller särskild nämnd må lämnas därhän och beroende av lokala förhållanden, vara lämpliga och för statsmakterna billigast. Också torde propagandauppgiften kunna fyllas av dem, men synes ett samarbete med landstingen därvidlag önskvärt, där sådant ej såsom här redan äger rum. Kostnaderna för verksamheten synas emellertid icke kunna finansieras av hushållningssällskapen, varför förutom ett skäligt förvaltningsbidrag också ett anslag för upplysnings- och propagandaverksamheten bör ställas till hushållningssällskapens förfogande. Också synes böra framhållas, att verksamheten bör givas möjligast fria former så att länsorganen kunna anpassa den efter förhållandena och jämväl efter erfarenheterna under den första försökstiden kunna omlägga verksamheten, därest så visar sig önskvärt och nyttigt. Frånsett låneförmedlingen bör sålunda icke författningssvägen lägga hinder för en fri anpassning av verksamheten på sätt länsorganen finna lämpligt, varjämte redovisningsskyldigheten bör vara enklast möjlig till förekommande av en tyngande och dyrbar förvaltningsapparat. En större självständighet för det förvaltande organet än som vanligen tillåtes inom statsförvaltningen skulle sålunda ytterligare befordra den avsedda verksamheten.

Norrbottnens län.

För länets vidkommande är det otvivelaktigt så, att en viss permanent arbetslöshet råder, och synes för den skull angeläget, att effektiva åtgärder vidtagas i syfte att så småningom råda bot för densamma. Rådande arbetslöshet har i första hand drabbat städernas och samhällenas befolkning, men i viss mån även landsbygdens. Frågan är då i vad mån det är möjligt att avhjälpa rådande missförhållanden av ekonomisk och social natur och vilka åtgärder som kunna förordas.

Återflyttning från stad till land kan endast i undantagsfall tänkas ifrågakomma och att i varje fall dylik förflyttning av folk icke på längre sikt kan anses få någon nämnvärd praktisk betydelse för arbetslöshetens lindrande. Man bör nämligen ihågkomma, att de personer, som inflyttat till städer och samhällen, ha kommit in i helt andra levnadsförhållanden än de, som äro rådande på landsbygden, och därför torde ha ganska ringa intresse av att bosätta sig på landet med dess i regel lägre levnadsstandard. Därtill kommer, att även andra omständigheter motverka en dylik återflyttning från stad till land. Först och främst äro det allmännas anordningar för bringande av hjälp till oförvållat arbetslösa betydligt mindre utvecklade på landet än i städerna. Detta förhållande torde avskräcka många stadsbor att flytta till landet. Vidare torde för länets vidkommande uppmärksammas, att å länets landsbygd s. k. hemindustrier äro ganska sparsamt förekommande. I den mån de förekomma, torde de på grund av begränsade avsättningsmöjligheter för tillverkade alster m. m. icke lämna större arbetstillfällen, än att dessa helt tagas i anspråk av de befolkningsgrupper, som redan äro bosatta på landsbygden. Erinras må i detta sammanhang, att i länet även stora grupper av landsbygdens befolkning varit drabbade av den under senare år rådande arbetslösheten. Detta sammanhänger utan tvivel med det förhållandet, att jordbruken i Norrbotten äro förhållandevis små och följaktligen även de s. k. jordbrukarna ej kunna helt leva av jorden. I genomsnitt torde brukningsdelarna ej föda mer än c:a 3 kor vardera. Härav följ, att det stora flertalet jordbrukare inom Norrbottens län ej kunna helt och hållet leva av jorden utan äro ganska beroende av arbetsinkomster utom jordbruket. Detta gäller i särskild grad i skogsbygderna, där »småbrukare» till väsentlig del äro för sin försörjning beroende av arbetsförtjänster. Detta behov av arbetsförtjänster kan också i viss utsträckning tillgodoses tack vare att i andra yrken än jordbrukarnas arbeten stå till buds, framför allt i skogs- och flottningsarbete, byggnadsarbete samt slöjd men även i en hel del andra arbeten, som kunna skänka jordbrukets utöfvare tillskott till försörjningen. — Alltnog, i den mån s. k. hemindustrier, såsom handaslöjd, trädgårdsskötsel, djuruppfödning och dylikt förekomma eller kunna skapas på Norrbottens läns landsbygd, torde alltså landsbygdens eget folk ha behov av desamma. Man kan knappast tänka sig att ytterligare befolkningsgrupper, innefattande exempelvis personer, som utflytta från städerna, skola kunna erhålla nöjaktig försörjning av de knappa arbetstillfällen, som härvidlag förefinnas på landsbygden.

Statsmakterna och det allmänna böra tills vidare inrikta sina strävanden till att söka kvarhålla landsbygdens folk på landet, d. v. s. motverka folkets inflyttning till städer och samhällen. Lyckas man i dessa strävanden, torde man ha vunnit praktiskt allt, som på hithörande område såvitt nu kan bedömas står att vinna. Indirekt lindras härigenom arbetslösheten inom städer och samhällen.

Förverkligandet av här ovan uttalat önskemål, landsbygdsbefolkningens kvarhållande vid jorden, gagnas givetvis i samma mån som jordbrukets utveckling samt allmänna lönsamhet främjas. Erforderliga äro varjehanda åtgärder inom jordbruket och egnahemsverksamheten, som äro ägnade att skapa ökade utkomstmöjligheter av jordbruk. Detta gäller vare sig det är fråga om att genom rationellare bruksmetoder eller genom tilläggsodlingar förkovra redan bestående alltför små jordbruk eller att tillskapa helt och hållet nya jordbruk. Beträffande egnahemsverksamheten så går denna fram på båda dessa linjer, och har egnahemsnämnden genom förmedlingen av de s. k. egnahemslånen redan uträttat en hel del för tillvaratagandet av jordbrukets möjligheter. Mycket återstår emellertid ännu att uträtta, beroende icke minst på den kraftiga befolkningstillväxten på länets landsbygd.

Frågan om att utveckla länets jordbruk och skapa ökade utkomstmöjligheter inom nämnda näring är i väsentlig grad även en fråga om att väcka befolkningens, framför allt den uppväxande ungdomens, intresse för jordbruk med binärningar, ävenså öka yrkesskickligheten hos nämnda näringsutövare. Det allmännas i övrigt vidtagna åtgärder för tillvaratagande av jordbrukets möjligheter böra sålunda gå hand i hand med en målmedveten upplysnings- och undervisningsverksamhet på området. Nuvarande bildningsmöjligheter för jordbrukarungdomen inom Norrbottens län synas ej tillräckliga, utan kräves otvivelaktigt härstädes en utvidgad och för länets speciella förhållanden rätt avpassad jordbruksundervisning, icke minst praktisk sådan.

Jämte hemslöjd förekommer inom Norrbottens län tillverkan det av byggnadssnickerier vid små snickerifabriker i en eller annan by. Genom det offentliga stödandet av byggnadsverksamheten på landsbygden medelst nybyggnadslån och bostadsförbättringsbidrag och dylikt ha dessa småföretag haft rent av högkonjunktur. En och annan av dessa byars innebyggare har härigenom beretts arbete icke blott i det lilla företaget utan även med körningar och dylikt för densamma. Byggnadsyrket är ganska väl representerat på landsbygden. En viss specialisering förekommer sedan gammalt inom detta yrke, i det att inom vissa byar befolkningen huvudsakligen ägnat sig åt detta. Emellertid äro dessa yrkesmän även i stort behov av teoretisk yrkesutbildning. Behovet av byggnadskurser är därför mycket stort, men saknas medel härtill. Båthyggeri förekommer även, dels som hemslöjd invid kusten och sjöar, men dels ock såsom hemindustri i vissa byar. En utveckling av denna senare torde ej vara otänkbar, men erfordras då tillgång till billigt kapital för ändamålet. Ävenså förekommer en eller annan smides- och reparationsverkstad, ehuru det är glest mellan dem

på landsbygden. Emellertid torde man kunna säga, att det råder brist på en del hantverkare ute på landsbygden. Smeder och hovslagare behövdes flera ute i bygderna och detsamma kan sägas även om skomakare. Där- emot synes skraddareyrket vara förhållandevis mera representerat på landsbygden. Nämda arbetstillfällen äro dock icke flera än att bygdens egen befolkning är i behov av dem. Någon utflyttning av yrkesmän från städerna för tillvaratagande av dessa möjligheter anses utesluten, då dessa icke nöja sig med de små inkomster, som sådana yrkesmän på landsbygden måste nöja sig med. I stället böra utbildningskurser för dem av landsbygdsbefolkningen, som intressera sig för dessa yrken, anordnas. Genom hushållningssällskapets slöjdnämnd ha kurser i skomakeri anordnats med understöd av arbetslöshetsmedel. Dessa kurser äro väl värda att göras permanenta, men erfordras medel, om slöjdnämnden skall kunna fortsätta med dem. Rörande hovslageriutbildningen har Jordbrukare-Ungdomens Förbund anordnat sådan på medel, som anskaffats från institutioner och enskilda, som intresserat sig för denna nyttiga rörelse. Ävenså har Lantbruksstyrelsen anordnat instruktionskurser i detta yrke. Behovet av ytterligare utbildning är givetvis stort, men erfordras medel även härför. Då smeder och mekaniker tyckas icke blott kunna få arbete på landsbygden utan så mycket mera i industrien, där högkonjunktur för närvarande synes råda inom denna yrkesgren, och då dessa yrkesutövare även under dåliga tider hava lättare än många andra yrkesutövare att skaffa sig något »jobb» i detta mekanismens tidevarv, vore det i hög grad önskligt, att verkstads-skolor inrättades inom länet vid exempelvis någon av folkhögskolorna eller jordbruksskolorna. Då folkökningen inom länet gör folkförsörjningen här till ett mycket allvarligt problem, kan en utbildning i nämnda yrken underlätta för denna del av befolkningen att söka sig utkomst på andra orter, där behov av dylikt yrkesutbildat folk finnes. Under nuvarande högkonjunktur råder enligt officiella uppgifter brist på dylik arbetskraft flerstädes söderut. För trädgårdsskötseln, som gått ganska raskt framåt inom länet, hava stora svårigheter yppat sig med avseende på avsättningen. Konkurrensen från södra delarna av landet med sitt för denna näringsgren avsevärt gynnsammare klimat utgör en stark hämsko på denna. Utvecklingen på detta område är även i hög grad beroende av, att befolkningen lär sig använda mera produkter från denna näring. De enda av dessa yrken, som kunna giva en skäligen bärning åt sina utövare, torde vara snickeri- och byggnadsyrket samt smides- och mekanikeryrket, ehuru i mycket begränsad utsträckning. De flesta yrkesutövarna av här nämnda yrken bedriva dem som binäringar till mindre jordbruk.

De möjligheter att med statsåtgärder utveckla och framkalla ökad livaktighet på dessa områden ligga förnämligast i att anordna undervisning och upplysning på dessa olika områden, såsom påpekats, ävensom att understödja organiserandet av avsättning och inköp medelst undervisning, hjälp och vägledning. Behovet av billiga lån för nybörjare i yrkena till mindre verkstäder och utrustning med maskiner, inventarier och dylikt gör

sig ock gällande, då penningbristen på landsbygden är särskilt framträdande. Men sådana åtgärder böra handhas med den största försiktighet, så att ej med konstlade medel yrkena utvecklas i större omfattning än avsättningsförhållandena medgiva. Direkta understöd böra icke ifrågakomma av skäl, som här ej behöva motiveras, annat än då i form av premielån. Särskilt är denna form av understöd synnerligen lämplig vid egnahemslånerörelsen. Kostnaderna för uppförandet av de oräntabla byggnaderna på ett eget hem medföra alltid utomordentliga försakelser för familjen. Förvaltningsutskottet vill därför föreslå, att omedelbara åtgärder vidtagas för höjandet av premielånenens maximibelopp samt anslaget till desamma, så att dessa kunna utdelas i större utsträckning och till högre belopp. Varje jordbruksegnahemslåntagare, som nybygger eller ombygger, bör kunna komma i åtnjutande av dylika premielån till något så när tillfredsställande belopp. Samma understödsform bör vara synnerligen lämplig för stödjande av hantverk och hemindustri för uppförandet av mindre smides-, snickeri-, båtbyggeri- m. fl. verkstäder.

Avsättningsproblemet är en utomordentligt svårlöst sak i detta vidsträckta och glest befolkade län, där så gott som samtliga jordbruk äro att hänföra till mindre jordbruk. Organisation av försäljning såväl som inköp är därför utomordentligt viktig i länet. I fråga om försäljningen av mjölk är organisationen rätt tillfredsställande, även för inköp av jordbrukarens viktigaste förnödenheter och försäljningen av deras hö, spannmål och potatis är någorlunda sörjt, men är ännu mycket att göra på det området. För äggförsäljningen är endast delvis organiserat ännu och för försäljningen av trädgårdsprodukter finns endast en tidvis fungerande organisation för försäljning av J. U. F.-medlemmarnas produkter. För försäljning av slöjdföremål fungerar hushållningssällskapets slöjdaffär. Man torde kunna utgå från att det är minst lika viktigt att taga hand om och organisera försäljningen av alla dessa småfolkets produkter som att man skaffar dessa utkomst genom småbruk, trädgårdsbruk, hantverk och dylikt, ty kan denna produktion ej säljas, så att den lämnar utkomst åt producenten, är anordnandet av desamma meningslöst. Endast en väl organiserad avsättning kan förhjälpa producenterna till utkomst av sin produktion. Hushållningssällskapet har nedlagt betydande arbete för organiseringen av avsättningen, mera arbete än hushållningssällskapet med hänsyn till sina övriga åligganden egentligen kunnat utan olägenhet offra härför. Men hushållningssällskapet har insett, att i detta län med endast mindre jordbruk är sådan organisation ett livsvillkor för de av långvarig kristid hårt beträngda jordbrukarna-producenterna. Det erfordras ändock oerhört mycket mera arbete på detta område för att producenterna skola få den hjälp de måste hava för sin avsättning, om de skola hava utsikter att reda sig.

Hushållningssällskapet har tidigare vid flera tillfällen framfört behovet av en särskild person, som kan taga hand om ledningen, upplysningen och hjälpen vid ordnandet av avsättningen och organisera densamma. Hushållningssällskapet har fortfarande den uppfattningen, att en konsulent för hand-

havandet av denna verksamhet är oundgängligen nödvändig. En jordbrukskonsulent medhinner ej att ägna sig åt dessa frågor som sig bör, då han är överhopad av andra göromål. Han får även alldeles för liten tid till förfogande för att följa med dessa frågor och utvecklingen på området. Möjligen kunde ju något specialområde inom jordbruket förenas med en dylik konsulentbefattning. De områden, som då ligga närmast till hands för dylik kombination, är husdjursskötseln och mejeriväsendet, inom vilka områden organisation i stor utsträckning redan förekommer. Men det förutsätter, att vederbörande husdjurs- eller mejerikonsulent är intresserad för och har sin läggning åt hithörande frågor. I varje fall bör sådan konsulent hava genomgått den ekonomiska linjen vid högskolan eller äga motsvarande handelsutbildning. Man torde kunna våga påstå, att statsmakterna fäst alltför litet avseende vid denna viktiga detalj i sitt stödjande av jordbrukarnas organisationer. I en landsända, där endast mindre jordbrukare finnas, säger det sig självt, att det är ytterligt svårt att finna föregångsmän och ledare, som kunna offra tillräckligt med tid och medel — resor bliva alltid kostsamma i detta vidsträckta län — för de förarbeten samt skötsel, som dessa organisationer kräva till dess de uppnått den anslutning och omfattning, att de kunna anställa särskilda personer för deras ledning. Och när väl organisationen kommit i full verksamhet, kräves allt fortfarande ett förmedlande organ för utjämning av uppstående skiljaktigheter och konkurrens och reglering av marknaden samt teknisk expert för utredningar och dylikt. Liknande stöd bör givetvis även lämnas hemslöjdens och hemindustriens utöfvere. Förvaltningsutskottet anser därför, att hushållningssällskapen böra beredas tillfälle att på detta område anställa behöflig arbetskraft genom förhöjt allmänt anslag i tillräcklig utsträckning.

Rörande åstadkommande av viss specialisering för vissa bygder tyckas förhållandena åstadkomma en sådan specialisering i stor utsträckning. Detta torde väl sammanhånga med exemplens makt eller inflytande över omgivningen. En ledning och rådgivare på sätt förvaltningsutskottet ovan föreslagit torde få stort inflytande i hithörande avseende.

De särskilda åtgärder, som kunna anses lämpliga för att bereda möjlighet för personer att vid återflyttning till landsbygden erhålla försörjning av mindre jordbruk i förening med hemindustri eller dylikt, böra väl i främsta rummet gå ut på att underrätta de intresserade om vart de skola hänvända sig för erhållande av upplysningar och hjälp. Arbetsförmedlingar och fackföreningar böra sålunda åläggas lämna upplysning om att för erhållande av egnahem eller arbetarsmåbruk hänvändelse skall göras till hushållningssällskapets egnahemsnämnder och kommunernas kommunalnämnder samt även lämna upplysningar om villkoren.

Det säger sig självt, att hushållningssällskapet är villigt göra allt det förmårr för att mildra den ekonomiska och sociala kris vi fortfarande nödgas leva i trots den pågående högkonjunkturen. Och av vad som ovan meddelats framgår, att hushållningssällskapet så långt i dess förmåga stått och inom dess område sökt att medverka till förbättrade förhållanden. Men då

hushållningssällskapets resurser äro begränsade såväl i ekonomiskt avseende som med hänsyn till arbetskraften, kan hushållningssällskapet icke påtaga sig ytterligare arbeten utan medel och arbetskraft därtill. En ytterligare belastning av hushållningssällskapet utan motsvarande utökning av arbetskrafter och medel för ändamålet skulle endast medföra en försumpning av sällskapets hittills bedrivna verksamhet, vilket givetvis skulle mera skada än gagna jordbruket.

I detta sammanhang kan förvaltningsutskottet knappast undgå att erinra om att förvaltningsutskottet vid flera olika tillfällen under det senaste decenniet framhållit, att enligt förvaltningsutskottets mening kan såväl den ekonomiska som sociala krisen icke lösas — så långt detta låter sig göra — med mindre än att jordbruksnäringen i ekonomiskt avseende jämföras med övriga näringar. Att förvaltningsutskottet också haft rätt i detta sitt påstående vittnar bäst det förhållandet, att myndigheterna nödgats under de senare åren genomföra omfattande statsåtgärder till jordbrukets hjälp för att ej jordbrukets nödläge skulle förorsaka en ödeläggande katastrof för hela vårt land. Det är bara att beklaga, att dessa åtgärder tillkommit så sent, att jordbruksnäringens ekonomi redan fullständigt undergrävs, varför en sanering av dess ekonomi nu kräver avsevärt större uppostringar, än om de vidtagits tidigare, på samma gång som den skada och det lidande, detta förorsakat med otaliga jordbrukares ruin och arbetslöshet blivit större än om ingripande skett i tid. Om man är på det klara därmed, måste man ju då också förstå, att den ekonomiska och sociala kris, som vi tyvärr fortfarande leva i trots pågående högkonjunktur, icke kan lösas med mindre än att jordbruksnäringen i ekonomiskt avseende jämföras med andra näringar. Den utplundring av jordbruksnäringen till förmån för andra samhällsgrupper, som skett under efterkrigstiden, har visat sig så vådlig för hela samhället, att man vid detta laget bör vara fullt på det klara med, att jordbruksnäringens sanering i ekonomiskt avseende måste forceras, så att jordbruket vid nästa vågdal i konjunkturen kan tjänstgöra som den säkra grundval och den regulator och säkerhetsventil, den utgör i samhället under kristider.

Jordbrukarna begära ej heller några allmosor utan vad de begära är att få betalt för sitt arbete, så att de i likhet med andra näringsidkare kunna reda sig. Då vårt land är ett underskottsområde i fråga om jordbruksprodukter, är denna fråga ett lättlost problem under den förutsättningen, att statsmakterna vilja skipa rättvisa mellan de olika näringarnas utövere. Ty genom en lämplig reglering av den nödvändiga importen på jordbruksprodukter och surrogat för dessa kan prisläget på jordbruksprodukterna regleras utan alla kristidsåtgärder med åtföljande tvång och ingrepp på olika områden av näringslivet. Det kan ju varken vara rimligt eller rättvist, att den i ekonomiskt avseende sämst ställda näringen skall betala fördelarna för de i detta avseende avsevärt bättre ställda näringarna. En rättvisare fördelning av rikets produktionsresultat medelst en rättvisare närings-, ränte- och skattepolitik är sålunda den enda lösningen för krisen och är den enda sunda och solida politiken.

I skrivelse den 31 oktober 1935 till styrelsen för Sveriges Hantverksorganisation anhöll Sociala Jordutredningen om upplysningar rörande:

1. de näringsgrenar, vilka redan drivas såsom handaslöjd, hemindustri, småindustri eller dylikt i förening med brukande av mindre jordbrukslägenhet, den omfattning, vari detta sker, livskraften hos dylik rörelse samt huruvida den bärgning, som på detta sätt ernås, kan anses skälig;

2. de möjligheter, som finnas att genom stödåtgärder från statens sida utveckla dylik verksamhet samt framkalla sådan inom nya grenar;

3. den utformning av de statliga stödåtgärder, som eventuellt anses lämpliga, t. ex. för anskaffande av mindre jordbrukslägenhet (utöver vad som nu göres för att stödja egnahems- och arbetarsmåbruksrörelsen), för anskaffande å dylik lägenhet av arbetslokaler, för anskaffande av inventarier såväl för jordbruksdriften som för annan verksamhet, såsom husdjur, verktyg, maskiner och förlag, för organisation av upplysningsverksamhet, organisation för inköp av råvaror, redskap och maskiner samt för organisation av försäljningen;

4. lämpligheten att söka åstadkomma en viss specialisering så att man söker åstadkomma att i vissa fall en och samma verksamhetsgren utövas av ett flertal personer inom samma bygd;

5. de särskilda åtgärder, som kunna anses lämpliga för att bereda möjlighet för personer, vilka från landsbygden avflyttat till städer och samhällen samt äga viss yrkeskunskap, att vid återflyttning till landsbygden erhålla försörjning genom förening av mindre jordbruk med arbete inom hantverket, hemindustrien, småindustrien eller dylikt;

6. den medverkan, som från Hantverksorganisationens sida kan vara att påräkna för att främja här ifrågasatta utveckling av försörjningsmöjligheterna på landsbygden och de villkor, under vilka denna medverkan kan erhållas;

7. upplysningar, som i övrigt kunna vara av värde för Sociala Jordutredningen vid uppgörande av förslag i ovan angivet syfte.

Styrelsen för *Sveriges Hantverksorganisation* avgav yttrande i skrivelse den 10 december 1935 och anförde däri följande:

»De hantverksutövare och mindre industriidkare, som till ett antal av c:a 17 000 äro via lokala hantverksföreningar anslutna till Sveriges Hantverksorganisation, utöva allesammans — måhända med något enstaka undantag — enbart hantverk eller småindustri utan att ha denna yrkesutövning kombinerad med mindre jordbruk. Dessa yrkesutövare ha i regeln sitt hemvist i städerna och samhällena men även i någon mån på landsbygden.

Hur det i föreliggande avseende förhåller sig med de utanför organisationen varande yrkesutövarna, till större delen boende och utövande yrke på landsbygden, undandrager sig för närvarande organisationens bedömning. I anslutning till behandling av till organisationen från Kommerskollegium för utlåtande remitterade ansökningar om lån ur lånefonden för ackords- och förlagslån åt hantverkare har organisationen dock bemärkt, att i några fall

sådana lånesökande uppgivit att de vid sidan av sin yrkesutövning även innehaft mindre jordbruk. Detta har dock, så vitt vi nu kunna erinra oss, endast förekommit i undantagsfall. Emellertid torde kombinationen förekomma i viss utsträckning på landsbygden.

Det torde vara Sociala Jordutredningen bekant att i enlighet med 1935 års riksdags beslut en utredning kommer att av Kungl. Maj:t verkställas beträffande frågan om legala kompetensvillkor för rätt att utöva hantverk samt beträffande hantverkets högre yrkesutbildning. Av 1934 års riksdag beslöts utredning beträffande lärlingsutbildningen inom hantverket. I och med utredning av dessa tre frågor rullas hantverkets frågekomplex upp i sin helhet. Det är ett betydelsefullt och för denna näringsgren livsavgörande skede, som i och därmed inträder.

Vidare må framhållas, att för att bli en yrkesskicklig hantverkare erfordras en grundlig lärlingsutbildning antingen hos enskilda härtill kompetenta hantverksmästare eller hos av stat och kommuner understödda verkstadsskolor (lärlings- och yrkesskolor). För olika yrken är lärotidens längd angiven och av Sveriges Hantverksorganisation samt resp. yrkesförbund fastställd växlande mellan 3—7 år. Först därefter kan ett gesällprov avläggas, och efter ytterligare några års praktik bör etablering såsom egen yrkesutövare kunna ske. Dessa betingelser böra enligt vårt förmenande vara oeftergivliga villkor icke enbart för hantverkets eget vidkommande utan ännu mer för att skydda den beställande och hantverksproduktsköpande allmänheten från att bli betjänad av illa kvalificerade s. k. hantverkare.

Sett mot denna bakgrund: den blivande statliga allomfattande hantverksutredningen och de svenska hantverkarnas principiella yrkesutbildningsinställning, är det givet att Sveriges Hantverksorganisation med det allra största intresse tagit del av det här framförda projektet och kommer att följa dess vidare utveckling med stor uppmärksamhet.

Organisationen kan icke frigöra sig från den uppfattningen, att förslaget evad detsamma avser föreningen jordbruk-hantverk innebär en del mycket allvarliga faror för det svenska hantverkets sedan många år målmedvetet bedrivna och i vissa avseenden framgångsrika arbete för kvalitetsproduktion samt för näringsgrenens höjande i bl. a. socialt, ekonomiskt och tekniskt avseende.

Den första och största faran ligger däri, att de här ifrågasatta yrkesutövarna på grund av sin delvis framför andra i viss mån gynnade position skulle kunna tänkas komma att utöva en illojal konkurrens med städernas och de större samhällenas hantverksutövare liksom och med förutvarande hantverksidkare å den ort, dit de hänvisas.

En annan fara ligger i att man genom den föreslagna åtgärden skulle kunna tänkas komma att uppmuntra illa kvalificerade yrkespersoner att etablera sig som självständiga företagare, varigenom man skulle komma att främja underhålligt arbete.

Ytterligare må pekas på de olägenheter, som kunna tänkas uppkomma av en sådan kombination som den här ifrågasatta, då det med sannolikhet

kan inträffa att endera näringsutövningen blir lidande på den andras bekostnad.

Vad den första faran beträffar, så kan den givetvis neutraliseras genom vissa åtgärder, som förmå vederbörande att iakttaga ett lojalt uppträdande. Det kan ju icke gärna tänkas att förslagsställarna till föreliggande projekt medvetet vilja medverka till och uppmuntra en förödande priskonkurrens, vilket ovillkorligen skulle komma till stånd om man icke på ett tidigt stadium garderade sig häremot.

Den andra påpekade faran kan likaledes i viss mån neutraliseras dels genom att yrkesidkareförbunden och de lokala hantverksföreningarna via Sveriges Hantverksorganisation höras beträffande möjligheten och behovet av samt lämpligheten för varje ort och yrkesområde att genomföra idén i varje särskilt specialfall, dels ock att dessa blevo i tillfälle att avge utlåtande angående vederbörandes lämplighet för yrket i fråga. För hantverkets vidkommande är det, såsom redan förut framhållits, ett oavvisligt krav, att han är en yrkesskicklig och lojal hantverkare.

Vad eventuella olägenheter vid kombinationen jordbruk-hantverk beträffar så vore det måhända bättre om densamma undvekes, så att man i stället lade upp småbruken så att de kunde försörja sin innehavare. Om emellertid kombinationen skall tillämpas, bör man nog uteslutande se till att det blir hantverkets utöware, som bleve hjälpta genom att erhålla ett mindre jordbruk; däremot bör icke den principen vinna tillämpning, att en jordbrukare erhåller understöd för att etablera sig i och för utövning av hantverk eller småindustri. Därmed är icke menat, att man på något sätt skulle hindra jordbrukareungdom att utbilda sig inom ett hantverksyrke. Finns hos sådan ungdom intresse och håg för hantverk, bör detta tillvaratagas och möjlighet beredas för sådan utbildning. I detta hänseende skulle styrelsen vilja hänvisa till det uppslag som kommit från Örebro läns landsbygging beträffande beredande av yrkesutbildningsmöjligheter för landsbygdens ungdom vid en centraliserad yrkesutbildningsanstalt i staden Örebro, vilket uppslag synes styrelsen värt all uppmärksamhet icke minst i anslutning till det här framförda förslaget. Som mycket viktigt i denna frågas realiserande torde vidare vara att man tager sikte på beredande av möjligheter åt landsbygdens redan varande hantverksutöware att erhålla vidare yrkesutbildning, och torde detta i första hand kunna ske genom att hänvisa dem till de kurser av skilda slag, som anordnas vid och av Hantverksinstitutet i Stockholm. Landsbygdens hantverksutöwares besök vid sådana kurser borde på allt sätt stödjas genom statliga reseunderstöd, och tillåta vi oss i detta avseende hänvisa till vår underdåniga framställan till Kungl. Maj:t om proposition inför nästkommande års riksdag beträffande anvisande av kr. 40 000:— för sådant ändamål. Vidare kan man i detta samband tänka sig en utveckling av Hantverksinstitutets verksamhet med ambulerande kurser i landsbygden.

Den princip, som man enligt organisationsstyrelsens uppfattning helst bör gå in för är således den att man *dels* genom stödåtgärder av lämplig art och

omfattning hjälper landsbygdens hantverksutövare att stanna kvar och förebygga lockelser att inflytta till städerna och de större samhällena för att där söka en oviss försörjning, *dels ock* att man, förslagsvis i enlighet med uppslaget från Örebro läns landsting, bereder möjlighet för landsbygdens ungdom att vinna fullgod utbildning inom olika yrkesområden; därvid är det ock av största betydelse att de av de olika yrkesförbunden föreslagna samt av Sveriges Hantverksorganisation fastställda lärotiderna iakttagas, enär eljest endast ett ökat hantverksproletariat frammanas. Eventuella stödåtgärder för nyetablering böra i varje särskilt fall bli föremål för omsorgsfull prövning och tillämpas med stor försiktighet.

Det är emellertid ett annat produktionsområde, som organisationen skulle vilja erinra om, inom vilket en kombination med jordbruk skulle kunna tänkas lättare realiserbar än i fråga om hantverk. Vi åsyfta kombinationen jordbruk-hemslöjd. Denna kombination, som har gamla anor och för vilken förutsättningar alltfört torde förefinnas, förmodar organisationen vore lämplig ägna särskild uppmärksamhet. Emellertid saknar organisationen anledning att här närmare gå in på denna fråga.

För undvikande av varje missförstånd vilja vi fria oss från att den uppfattningen måhända skulle kunna göra sig gällande, att organisationen rider spärr mot utvecklingen i fråga om åtgärder för avhjälpande av arbetslösheten. Detta är ingalunda förhållandet. Tvärtom, organisationen har på olika sätt nedlagt mycket arbete för och på allt sätt uppmuntrat rekryteringen till hantverksyrkena. Organisationen ser med stor tillfredsställelse olika statliga, kommunala och enskilda åtgärder för hävande av arbetslöshetens, speciellt ungdomsarbetslöshetens vådor och följder. I detta arbete vill organisationen gärna vara med. Men vad organisationen absolut och kraftigt reagerar emot är alla de olika försök, som göras, och de åtgärder, som vidtagas, för att på hantverkets skuldror vältra över lejonparten av arbetslöshetens bördor. Bland sådana åtgärder märkas exempelvis de korta s. k. yrkeskurser, som tid från tid utan hörande av hantverkets organisationer anordnas på olika platser i landet, och varigenom hantverksnäringen tillföres mycket otillräckligt utbildade arbetskrafter till skada för de verkligt yrkesutbildade kollektivavtalsbundna hantverksarbetarna såväl som hantverksmästarna liksom ock för den produktionsköpande allmänheten. Organisationen befarar, som redan sagts, att genom det här föreliggande projektets realiserande otillräckligt utbildade personer skola komma i tillfälle att etablera sig, om ej redan från början det hela länkas in på för hantverksnäringen, samhällena och staten riktiga och sunda banor.

Det bör nog ock i detta samband framhållas, att även hantverksnäringen lider av en icke ringa arbetslöshet. Det finns många exempel på hurusom en hantverksmästare, som tidigare haft flera arbetare hos sig anställda och kunnat bereda dem sysselsättning, nu för tiden med knapp nöd kan försörja sig själv. Inom ett yrke sådant som beställningsskrädderiet är detta förhållande ganska vidsträckt, helt enkelt därför att konfektionsindustrin fått en oerhörd utveckling. Inom ett annat yrke, snickeriområdet, finns det en

uppsjö av småföretagare, vilka inbördes bedriva en sådan prispolitik, att otaliga yrkesutövare stå på ruinens brant. Därom vittna bl. a. talrika ansökningar om ackords- och förlagslån från snickeriföretag. Det är därför en missuppfattning — denna felaktiga inställning är tyvärr djupt rotad hos såväl vida befolkningsgrenar som ock hos myndigheter — att tro det hantverket kan bereda försörjning för skaror av arbetslösa i enlighet med olika projekt, som tid från tid framkomma härvidlag.

Med hänvisning till vad som här anförts få vi dock slutligen framhålla, att om de här av oss framförda synpunkterna vinna tillbörligt beaktande, organisationen för sin del är beredd att lämna den medverkan vartill den är i stånd för utredning av projektet och dess eventuella realiserande evad i första hand avser *förebyggande* åtgärder mot landsbygdens avfolkning.»

IV. Sociala Jordutredningens yttrande.

A. Inledning.

I det allmänna uppdrag, som Sociala Jordutredningen erhöll vid sin tillsättning, ingår att verkställa utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna för bärighet av mindre jordbruk och rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att er-hålla egna jordbruk. Härförutom har Sociala Jordutredningen den 3 maj 1935 erhållit ett särskilt uppdrag, som avser i första hand en undersökning rörande möjligheterna att från statens sida medverka därtill, att sådana till städer och samhällen från landsbygden inflyttade yrkeskunniga personer, som ej lyckats att anpassa sig efter de i städer och samhällen rådande för-hållandena och på grund därav hade svårt att draga försorg om sig och de sina, beredas möjlighet att återflytta till landsbygden.

Anledningen till att landsbygdens befolkning, särskilt ungdomen, avflyttar till städer och stadsliknande samhällen i den stora utsträckning som sker, torde huvudsakligen vara att söka däri, att landsbygdens näringsliv ej är tillräckligt utvecklat och ej heller så mångskiftande att det kan bereda sys-selsättning och utkomst för befolkningen. Den ännu rådande arbetslös-heten inom åtskilliga orter i t. ex. Bohuslän, Blekinge och Västernorrlands län utvisar särskilt tydligt de svårigheter, som härigenom kunna uppkom-ma. Det förhållande, som här anmärkts, är ur social och jordbrukspoli-tisk synpunkt att beklaga. En följd av detta förhållande måste även bliva, att landsbygden icke utan vidare kan mottaga något befolkningsöverskott

från städer och stadsliknande samhällen. Av de yttranden, som Sociala Jordutredningen fått mottaga i ärendet, framgår nödvändigheten av att i första hand vidtaga kraftiga åtgärder för utveckling av landsbygdens näringsliv, om man vill förebygga en alltför stark inflyttning därifrån till städer och stadsliknande samhällen och främja en återflyttning från dessa till landsbygden.

I fråga om en isolerad lösning av återflyttningsproblemet hava vid den undersökning, som verkstälts av Sociala Jordutredningen, följande synpunkter framförts av hörda myndigheter och korporationer.

Rent principiellt lärer mot ett statligt ingripande för att nå den ifrågasatta återflyttningen kunna resas starka betänkligheter. Verkligt yrkeskunniga personer, som från landsbygden inflytta till städer och stadsliknande samhällen, torde i de flesta fall där finna sin bärning. Hava de icke lyckats härutinnan, torde man vara berättigad att utgå ifrån, att de ej heller skola kunna finna sin bärning genom återflyttning till landsbygden, där försörjningsmöjligheterna äro betydligt färre än i städer och stadsliknande samhällen, utan förr eller senare falla det allmänna till last. Enstaka undantag kunna givetvis finnas. Det må icke förtänkas landskommunerna, som redan äro hårt belastade, om de under sådana förhållanden icke gärna medverka till en återflyttning. Själva hava de för närvarande stora svårigheter att kämpa med för att skapa försörjningsmöjligheter för de personer, som trots städernas och de stadsliknande samhällenas bättre konjunkturer likväl vilja kvarbo och försörja sig på landet, och de komma med säkerhet att göra allt för att i sitt hägn slippa mottaga dem, som lämnat landsbygden men ej haft framgång i sitt försök att vinna bärning i en stad eller ett stadslikande samhälle. Arbetstillfällena och försörjningsmöjligheterna på landsbygden äro ofta nog ej tillräckliga för den där bofasta befolkningen och på sina håll förekommer det i icke ringa utsträckning, att landsbygdens folk söker sig extra förtjänst genom arbete i städer och likande samhällen. Det torde därför vara självklart, att landsbygdens kommuner komma att tveka, då det gäller att ikläda sig förbindelser och risker för personer, vars existensmöjligheter inom kommunen de betvivla. Man får ej heller bortse därifrån, att de statliga åtgärderna för att främja återflyttning kunna tänkas få en icke önskvärd verkan jämväl på det sätt, att de yrkesutövare, som å landsbygden hava sin bärning, kunna komma i en svår situation genom konkurrens i fråga om de fåtaliga arbetstillfällena, som givas, från de personer, vilka med statens hjälp etablerat sig i yrket. Slutligen måste man räkna med den risk, som föreligger, att den, som en gång sökt sig från landsbygden till stad eller stadsliknande samhälle, kan befaras åter söka sig dit, då konjunkturerna ljusna. Det lilla jordbruk, som han med statens och kommunens hjälp utan egna ansträngningar förvärvat, kommer säkerligen ofta nog icke att utgöra något återhållande moment i hans strävan att på lättare sätt erhålla sin bärning. Erfarenheten visar också, att den, som en gång vant sig vid stadslivet, i allmänhet har svårigheter att finna sig till rätta med landsbygdens mera enkla levnadsvillkor.

Enligt departementschefens uttalande skulle det förslagsvis kunna tänkas att en jordanskaffnings- och låneverksamhet för nu ifrågavarande klientel lämpligen kunde anknytas till den år 1933 startade arbetarsmåbrukslåneverksamheten. Häremot må erinras följande. En av de grundläggande principerna för denna verksamhet är att den skall handhavas av kommunerna själva på det att staten skall erhålla garanti att ett riktigt urval sker såväl vid fastighetsbildningen som vid valet av småbrukare. Därest icke avsteg skall göras från denna princip, torde med visshet kunna förutsägas, att möjligheterna för utsocknes boende att erhålla arbetarsmåbruk äro ytterst begränsade om ens några. Under de år, varunder arbetarsmåbrukerverksamheten pågått, har det visat sig, att efterfrågan på lån är avsevärd och att endast ungefär en tredjedel av ansökningarna kunnat beviljas. Under år 1933 söktes sålunda 1 401 lån. Av ansökningarna blevo 394 bifallna, 333 avslagna (återtagna) och 674 förklarade vilande. Under år 1934 förelågo 3 035 ansökningar, av vilka 1 007 blevo bifallna, 776 avslagna (återtagna) och 1 252 förklarade vilande. Att märka är, att under ifrågavarande två år arbetarsmåbrukerverksamheten ännu ej utsträckts till mellersta och södra Sverige. Dessa siffror torde klart giva vid handen, att behovet av arbetarsmåbruk är för landsbygdens folk mycket stort och att intresset för arbetarsmåbrukrörelsen är i stigande. För år 1935 saknas ännu uppgifter, men enligt vad Sociala Jordutredningen inhämtat finnes anledning att antaga, att antalet ansökningar överstiger de föregående årens. Det torde med dessa siffror för ögonen utan vidare vara klart, att därest man överhuvud taget vill att möjlighet skall beredas invånare i städer och stadsliknande samhällen att å landsbygden erhålla arbetarsmåbruk, lånens beviljande och ansvaret för desamma måste överlämnas till andra myndigheter än landsbygdens kommunala organ. Enligt Sociala Jordutredningens mening kan emellertid befaras, att en sådan anordning skulle kunna menligt inverka på hela denna såväl socialt som jordbrukspolitiskt lyckliga rörelse. Det kan nämligen med skäl antagas, att svårigheter skulle uppstå om jämsides med kommunernas verksamhet för arbetarsmåbrukrörelsen även andra organ skulle bevilja arbetarsmåbrukslån.

Enligt Sociala Jordutredningens mening torde det föreliggande spørsmålet bäst finna sin lösning i sammanhang med ett större och mera betydelsefullt problem, nämligen frågan om förbättrande överhuvud taget av utkomstmöjligheterna på landsbygden, ett problem, som i dessa tider är i trängande behov av sin lösning. Genom klokt avvägda åtgärder för att leda och understödja sådana vid sidan av mindre jordbruk bedrivna binärningar som handaslöjd, hantverk, småindustri, kaninskötsel, pålsdjuruppfödning, fruktodling m. m., skulle ej blott en icke önskvärd flyttning till städer och stadsliknande samhällen av landsbygdens ungdom kunna förhindras utan även hjälp lämnas ett stort antal yrkeskunniga småbrukare att erhålla dragligare levnadsförhållanden. De små jordbrukens bärighet skulle genom dylika åtgärder kunna höjas i icke ringa mån, och man skulle även öka möjligheterna för uppkomsten av ett större antal småbruk. Därest utkomst-

möjligheterna på landsbygden överhuvud taget förbättras, skapas även uppenbart förutsättningar för att i många fall till landsbygden återföra sådana till städer och stadsliknande samhällen inflyttade personer, som önska återvända till landet och hava förutsättningar för att där finna sin bärgning. Till frågan om de åtgärder, som böra vidtagas för att göra den enskilda individen delaktig av dylika möjligheter, återkommer Sociala Jordutredningen i det följande.

Vid industriens genombrott i vårt land blevo många alster, som förut förfärdigats av hantverkare och hemslöjdare, föremål för massproduktion. Industriens snabba utveckling framkallade till en tid den föreställningen, att densamma skulle helt undanskjuta hantverket och hemslöjden såsom en ekonomisk faktor i vår nationella hushållning. Under de senaste årtiondena synes emellertid en omsvängning i tänkesättet hava ägt rum och ett stegrat intresse gjort sig gällande för hantverkets och hemslöjdens uppblomstring. I huvudsak hava vi härför att tacka enskilda personer och sammanslutningar av hantverkare och hemslöjdare, vilka nedlagt ett berömvärt och uppoffrande arbete för att visa hantverkets och hemslöjdens berättigande och betydelse även i nuvarande ekonomiska tidsskede. Men även från statens sida har visats ett ökat intresse för hantverkets och hemslöjdens livsbetingelser. Sålunda hava, såsom tidigare omnämnts, anslag av olika slag av staten ställts till hantverkets och hemslöjdens förfogande. Verksamhet i undervisande syfte har även under de senaste årtiondena erhållit understöd av landsting och kommuner.

B. Ökad effektivitet för organisationerna.

Av största betydelse för höjandet av intresset för utvecklingen av landsbygdens binäringar vore om en förbättrad organisation och en ökad praktisk upplysningsverksamhet kunde åstadkommas. En ökad praktisk upplysningsverksamhet kan i hög grad komma att bibringa de befolkningsgrupper, varom här är fråga, insikt om, att de själva kunna förbättra sina utkomstmöjligheter. Det ligger nog i allmänhet i befolkningens kynne att förbise de små inkomstkällornas betydelse för försörjningen. Icke minst för försäljningen av de alster, som kunna åstadkommas av småbrukare och hantverkare på landet, skulle åtgärder i dessa syften vara av stor betydelse. Utan tillräckliga statsbidrag för ändamålet torde en dylik verksamhet svårligen kunna nå den omfattning och intensitet, att den blir verkligt effektiv. Upplysning erfordras rörande hantverkets och hemslöjdens rätta anpassning efter tidens krav både med hänsyn till arbetsmetoderna och i fråga om själva arbetsprodukten. Av vikt är att intresset höjes för specialisering och koncentration i fråga om småindustri, hantverk och hemslöjd, dels för att åstadkomma samlad erfarenhet och kunskap inom respektive fack, dels för att under-

lätta anskaffande av redskap och råvaror samt produkternas avsättning. En dylik specialisering har redan framträtt i vissa län och visat sig medföra stora fördelar. Sociala Jordutredningen vill erinra om tillverkningen av slipstenar i Gotlands län, ståltrådsarbeten i Jönköpings län, träslöjd och korgmakeri i Blekinge och Kristianstads län, halmhattar i Ärtemarks socken i Älvsborgs län, trikåvaror i Sjuhäradsbygden i samma län samt skinnvaror i Malungs socken i Kopparbergs län och Själevads socken i Västernorrlands län. Ledning och hjälp för åstadkommande av sammanslutningar för inköp av råmaterial och för de tillverkade varornas avsättning är givetvis av stor betydelse. En god försäljningsorganisation är för all produktion av mycket stor vikt. För små företagare, som ej ha råd att arbeta på lager eller att lämna långtidskredit eller underhålla egna försäljningsagenter, är en försäljningsorganisation, byggd på en sammanslutning dem emellan, alldeles särskilt gagnelig. En sådan organisation, som direkt satte dem i förbindelse med större avnämare och exportorganisationer, skulle ej blott undanröja de antydde hindren för produktion i liten skala, utan även befria den lille företagaren från erläggandet av mellanhandsprovision i flera eller färre led. Sociala Jordutredningen har även ägnat uppmärksamhet åt avsättningsfrågan. Under sitt utredningsarbete har Sociala Jordutredningen trätt i förbindelse med vissa större avnämare av varor från småindustrien och hantverket. Härunder har konstaterats, att naturliga förutsättningar förefinnas för tillverkning inom landet av ett stort antal artiklar, som för närvarande importeras. Intresse för att genom export tillvarataga småindustriens och hantverkets produktionstillfällen har jämväl framträtt på senare tid. Verksamma på detta område äro bland annat Kooperativa Förbundet och Sveriges Hantverksorganisation. Under det förras medverkan har bildats en förening, benämnd »Produkter från Sverige, förening u. p. a.» vilken utgör en sammanlutning av hantverkare och näringsidkare inom småindustrien. Föreningen har till ändamål att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom att avsätta alster av medlemmarnas verksamhet och genom att i samverkan med organisationer, som vilja främja föreningens ändamål, verka för export av hantverkets och småindustriens produkter. I detta sammanhang torde även böra omnämnas den verksamhet, som bedrives av Riksorganisationen Småindustriens Centralförbund. Sociala Jordutredningen har av Sakkunniga för utredning angående enhetsprisföretag fått taga del av vissa inkomna uppgifter angående Enhetspris Aktiebolaget Epas och Tempo Aktiebolags svenska leverantörer. Dessa uppgifter utvisa, att av Epas svenska leverantörer närmare halva antalet tillhör kategorierna »småindustri» och »hantverk». Hos Tempo representerar gruppen »småindustri» ungefär $\frac{1}{3}$ av hela antalet leverantörer med ett leveransbelopp, överstigande 10 000 kronor. Ett stort antal företagare, hänförliga till kategorien »hantverk», har levererat varor till Tempo för mindre årligt belopp än 10 000 kronor.

Det synes Sociala Jordutredningen vara lämpligt att propaganda drives för undersökning av möjligheterna att förlägga småindustrien till landsbygden i större utsträckning än vad för närvarande är fallet. Många skäl tala härför,

såsom billigare tomtpriser och levnadskostnader samt i fråga om t. ex. trä- och järnvaror närheten till råmaterialets produktionsort.

Genom utgivande av broschyrer, läroböcker, mönsterböcker samt anordnande av föreläsningar och propagandautställningar ute i orterna bör en resultatgivande verksamhet för hantverkets och hemslöjdens vidmakthållande och utvecklande kunna åstadkommas.

I fråga om hantverk och småindustri bör den ovan skisserade verksamheten lämpligen anförtros åt hushållningssällskapen, vilka därvid böra söka samarbete med landstingen. Såsom framgår av de i ärendet inkomna yttrandena finnas inom många län goda traditioner att tillvarata och utveckla. Intresse synes redan nu förefinnas inom många hushållningssällskap för en dylik verksamhet, såsom framgått av deras yttranden till Sociala Jordutredningen, och det är att hoppas, att dessas föredöme skall medföra att även övriga hushållningssällskap arbeta livligare för det ändamål, varom här är fråga, om blott anslag ställas till förfogande. För att erhålla en handlingskraftig organisation inom sitt område bör varje hushållningssällskap tillsätta en särskild kommitté för att arbeta för de uppgifter, som här angivits. Det kan nämligen icke vara lämpligt, att verksamheten överlämnas till ett förvaltningsorgan, som redan är upptaget av andra huvuduppgifter. Inom en sådan småföretagarnas näringskommitté böra finnas representanter för småindustrien, hantverket och handeln ävensom för lantbruket. Kommittén bör med hänsyn till länens olika struktur kunna hava växlande sammansättning och bör hava mycket stor rörelsefrihet. Kommittén bör hava till sitt förfogande en avlönad organisatör (sekreterare, konsulent e. d.). Särskild vikt bör läggas vid valet av denna tjänsteman. Förefintligheten av en dylik för nu ifrågavarande ändamål tillsatt särskild kommitté bör icke verka hindrande på den verksamhet för samma ändamål, som redan nu bedrives av föreningar och andra sammanslutningar. Snarare är det lämpligt, att ett intimt samarbete bedrives mellan dem och kommittén. Kommittén bör ej blott självständigt verka för höjandet av näringslivet utan även tjänstgöra såsom rådgivande organ, då det gäller att förhjälpa den enskilde individen till erhållande av lån och andra bidrag för rörelsens igångsättande och utvecklande, inköp av råvaror och avsättning av tillverkade alster. De olika länskommittéerna böra givetvis i sitt arbete söka och upprätthålla förbindelse med varandra ävensom med de olika myndigheter, som hava hand om låneanskaffningen och om jordförmedlingen. Samarbete med arbetsförmedlingsorganen är givetvis även av stor betydelse. Om verksamheten skall kunna få den av Sociala Jordutredningen avsedda omfattningen, torde det vara ofrånkomligt att lämna statsbidrag för densamma. Sociala Jordutredningen hyser för sin del den uppfattningen, att högre statsbidrag än 5 000 kronor årligen till varje hushållningssällskap icke behöver ifrågakomma. Statsverkets kostnad för den verksamhet, som skulle komma att utövas av hushållningssällskapen, skulle således icke överstiga ett årligt anslag å 130 000 kronor.

I fråga om handaslöjden, såväl den manliga som den kvinnliga, bör den här angivna verksamheten handhavas av Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund samt de särskilda hemslöjdsföreningarna, vilka senare ju i regel äro inordnade i hushållningssällskapens förvaltningsorganisation. Riksförbundet och hemslöjdsföreningarna hava sedan gammalt utövat dylik verksamhet, men denna har av brist på tillräckliga medel icke kunnat bliva av den omfattning, som önskvärt vore. I detta sammanhang vill Sociala Jordutredningen i korthet redogöra för Riksförbundets och hemslöjdsföreningarnas organisation och verksamhet. Den nutida svenska hemslöjdsrörelsen tog sin början på 1860- och 1870-talen. Den första slöjdförsäljningslokalen, som ännu består, upprättades år 1863 i Kalmar. Hemslöjdsorganisationer finnas numera i alla Sveriges landskap. Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund stiftades år 1912. Enligt förbundets stadgar har detsamma till ändamål att utgöra ett centralt organ för och ett föreningsband mellan landets hemslöjdsföreningar och andra hemslöjdsorganisationer. I sådant syfte skall Riksförbundet söka vidmakthålla och utveckla hemslöjden på folkkonstens gamla grund, sammanföra landets hemslöjdsidkare och hemslöjdsvänner till överläggningar om frågor, som beröra hemslöjden, och till gemensamt uppträdande utåt, verka för höjandet av undervisningen i hemslöjd, samt underlätta utbytet mellan föreningarna av vunna erfarenheter rörande vidtagna åtgärder för hemslöjdens främjande. Till förbundet äro anslutna 32 av landets hemslöjdsföreningar. Förbundet verkar för hemslöjdens vidmakthållande i bygderna allt efter deras egenart och för dess utveckling på fäderneärvd grund samt för undervisning i olika grenar av hemslöjd, för tillvaratagande och förädling av inhemska råvaror ävensom för anordnande av utställningar samt annan försäljning av och propaganda för hemslöjdsalster. Såsom organ för hemslöjdsrörelsen utger Riksförbundet tidskriften Hemslöjden. De lokala hemslöjdsföreningarnas ändamål är såväl ideellt-kulturellt som ekonomiskt. Den ideellt-kulturella verksamheten åsyftar främjande av folkets nedärvda förmåga till handaslöjd, insamling av vackra mönster och modeller av gammal hemslöjd samt utveckling av slöjdskickligheten genom undervisning och propaganda. Hemslöjdsföreningarna utgöra, var och en inom sin landsdel, centralpunkter för det kulturella och praktiska hemslöjdsarbetet därstädes. Flertalet hemslöjdsföreningar hava egna försäljningsorganisationer. I syfte att främja avsättningen av hemslöjdens alster har såsom ett dotterföretag till Riksförbundet grundats Hemslöjdsförbundet för Sverige, försäljningsförening u. p. a., vilken förening i egen affär i Stockholm driver försäljning av hemslöjdsalster från hela landet. En fristående försäljningsorganisation är den i Stockholm verksamma föreningen Svensk Hemslöjd u. p. a. Enligt vad Sociala Jordutredningen inhämtat föreligger förslag om organiserande av samarbete i lämplig omfattning mellan denna förening och Riksförbundet.

För höjande av effektiviteten av upplysnings- och propagandaverksamheten har Riksförbundet ifrågasatt vissa nya respektive ökade anslag till förbundet och föreningarna. Sålunda föreslås såsom understöd till Riksförbun-

dets allmänna verksamhet ett till 10 000 kronor förhöjt årligt anslag. Till understöd åt hemslöjdsföreningarna för dessas organisationsarbete bland slöjdarna ute i bygderna föreslås ett årligt anslag å 6 000 kronor. Till stipendier åt hemslöjdsföreningarnas personal för deltagande i särskilt anordnade fortbildningskurser i modern försäljningsteknik, materialkännedom m. m. föreslås ett årligt anslag av 2 000 kronor. Slutligen föreslås ett årligt anslag av 5 000 kronor för utgivande av mösterböcker, läroböcker och broschyrer ävensom för uppläggande av mönster och modeller m. m. Det årliga anslag av statsmedel, som Riksförbundet anser erforderligt för att förbundet och föreningarna skola kunna upprätthålla och vidare utveckla sin verksamhet, utgör sålunda 23 000 kronor.

Med hänsyn till den stora betydelse för folkförsörjningen som en ökad verksamhet på hemslöjdens område otvivelaktigt måste anses innebära, synes det Sociala Jordutredningen att det föreslagna beloppet, 23 000 kronor, måste anses mycket rimligt.

C. Ökad undervisningsverksamhet.

Ovan har lämnats en redogörelse för huvuddragen av den organisation, som för närvarande är gällande i fråga om undervisning och utbildning i hantverk och hemslöjd. I sakens natur ligger, att de kommunala och enskilda undervisningsanstalterna i städer och stadsliknande samhällen till huvudsaklig del komma att besökas av dessa orters befolkning. Den fattiga befolkningen på landsbygden torde däremot endast i undantagsfall komma i tillfälle att åtnjuta undervisning i dessa anstalter. Något annorlunda ställer sig förhållandet beträffande den under Kommerskollegiums inseende stående praktiska lärlingsutbildningen hos hantverksmästare ävensom vid den ambulerande undervisningen i hemslöjd.

I fråga om den nyssnämnda praktiska lärlingsutbildningen föreligger för närvarande förslag om ökning av det understöd, som från statens sida lämnas hantverksmästare. Såsom ovan nämnts utgår understödet för närvarande med 300 kronor för varje lärling. Av detta belopp utbetalas 100 kronor efter första läroårets utgång, 75 kronor efter andra och 50 kronor efter tredje läroårets utgång, varjämte 75 kronor utbetalas så snart det blivit styrkt, att lärlingen kan anses utlärd i yrket. För budgetåret 1935/1936 har beviljats statsunderstöd för utbildande av högst 100 lärlingar. I sina anslagsäskanden till 1935 års riksdag hade Kommerskollegium med hänsyn till den minskade efterfrågan på understöd för ifrågavarande utbildning, vilken minskning var föranledd av understödets ringa belopp, föreslagit en höjning av understödet till 400 kronor för varje lärling. Föredragande departementschefen hade emellertid funnit, att anslaget under nuvarande förhållanden borde bibehållas vid det tidigare utgående beloppet 300 kronor för varje lärling. Frågan om höjning av beloppet torde emellertid återkomma vid 1936 års riksdag. Sveriges Hantverksorganisation har nämligen i skrivelse till

Eders Kungl. Maj:t hemställt om anslagets höjande till 600 kronor för varje lärling och har såsom motivering för det ökade anslaget anført:

»Av de 100 lärlingsplatser, för vilka statsunderstöd anvisades för budgetåret 1934/1935, ha endast omkring 70 tagits i anspråk. När man frågar sig efter orsaken till att det fulla antalet statsunderstödda lärlingsplatser icke utnyttjats, ehuru det kraftigt framhållits, att detta antal vore alldeles för ringa för att ens tillnärmelsevis fylla behovet, så framstår i alldeles särskild grad en orsak såsom den huvudsakligaste.

Att utbilda en lärling ställer sig nämligen ganska dyrbart för en hantverksmästare. Inom de flesta yrken, som ha fasta och väl organiserade mästare- och arbetaresammanslutningar, föreskriver avtalen mellan de båda parterna den avlöning, som skall utgå till lärling, i regeln efter stigande skala allteftersom läroåren fortskrida. Härvid bör också ihågkommas den princip, som allmänt godtagits och ävenledes tillämpas, nämligen att en lärling icke må användas till sådana göromål, som skola utföras av en spring- eller drängpojke, liksom en sådan av sistnämnda kategori ej må utnyttjas i det rena yrkesarbetet. Man bör också räkna med, att en lärling, i varje fall under den första lärotiden, kan komma att förorsaka mer eller mindre skada å material, verktyg och maskiner inom yrket, innan han lärt sig att rätt umgås och handskas med sådant. Den till lärlingen utgående avlöningen blir således lätt en utgift för mästaren utan någon vidare motprestation från lärlingens sida, i varje fall icke till en början. Likaså bör man fästa i minnet, att hantverksmästaren — läromästaren — helt naturligt måste ägna åtskilligt av sin i övrigt strängt upptagna tid åt lärlingens undervisning och handledning, under alla omständigheter i fråga om den yrkestekniska utbildningen. Den teoretiska kunnigheten kan lärlingen måhända däremot i de flesta fall ha tillfälle att inhämta i å platsen möjligen varande lärlingsskola.

Skulle man således kalkylera med lärlingens avlöning, förstörd materiel o. dyl., läromästarens beräknade timpenning under den tid, han direkt handleder lärlingen o. s. v., så kommer man till rätt så avsevärda kostnader för en lärlings utbildning. Det belopp, som av riksdagen anvisats, kr. 300: — för en kontrakterad 3-årig läroperiod, täcker således i själva verket icke mer än bråkdelen av de med lärlingsutbildningen förenade verkliga utgifterna. Därtill kommer att det icke alls är säkert, detta händer för övrigt ytterligt sällan, att lärlingen är utlärd efter den kontrakterade 3-åriga lärotidens utgång. Inom de flesta yrken är lärotiden fastställd att omfatta 4 till 5 år, inom några till 6 à 7 år. Av det beviljade statsunderstödet, kr. 300: —, utbetalas kr. 100: — efter första läroårets utgång, 75 kr. efter andra och 50 kr. efter tredje läroårets utgång. Återstående 75 kr. utbetalas däremot först när det blivit styrkt, att lärlingen kan anses utlärd i yrket. Det händer då — med nyss angivna lärotids längd — att det kan gå både ett, ja flera år efter det att den kontrakterade 3-åriga läroperioden är till ända, innan lärlingen kan avlägga gesällprov och således kan styrka, att han är utlärd. Först där- efter erhåller läromästaren restbeloppet. Givet är att lärlingen, efter som läroåren fortgå, allt mer gör skäl för en avlöning, som i gällande kollektiv-

avtal föreskrives. Det ligger för övrigt i mästarens eget intresse, att så snabbt som möjligt få lärlingen allt mer kunnig och skicklig för att få största möjliga valuta tillbaka. Men lika naturligt är, att läromästaren under hela lärotiden får avskilja viss del av sin tid för direkt undervisningsändamål, för vilket han under den senare delen av lärotiden, där denna överskrider 3 år, icke kan påräkna något bidrag utöver eventuellt nyss angivna del, 75 kronor, av det statsunderstöd, 300 kronor, som han eventuellt tilldelats.

Det ena med det andra, kostnader, tyngande ansvar, besvärligheter, tidsupppoffring m. m., har medfört att lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna får allt mindre omfattning, om inte rent ut sagt står inför en katastrof. I stället ha olika slag av verkstadsskolor omhändertagit yrkesutbildningen, vilka skolor, sedan den första misstron mot dem från hantverkarnas sida övervunnits, numera omfattas med stort förtroende av hantverkarna själva. Utbildning av en lärling i en sådan verkstadsskola kostar dock staten — förutom den kommun där skolan bedrives — många gånger mer än tidigare nämnda understödsbelopp, 300 kronor. För skolorna måste ju ock iordningställas särskilda verkstadslokaler, dyrbar utrustning i vissa fall anskaffas, lärarekrafter anställas o. s. v., allt medförande stora utgifter för stat och kommun.»

Med hänsyn till den stora betydelse, som denna undervisningsform har, särskilt för landsbygdens befolkning, anser Sociala Jordutredningen, att Hantverksorganisationens hemställan så långt möjligt är bör tillmötesgås.

Att göra yrkesundervisningen i de kommunala anstalter, som inrättats i städer och samhällen, mera tillgänglig för landsbygdens befolkning torde möta stora svårigheter. Anstalterna upprätthållas till stor del med kommunala anslag, varav följer, att vederbörande städer och samhällen vilja reservera skolorna och kurserna i största möjliga utsträckning för kommunernas egna inbyggare. Endast om platsbrist uppstår, kan man tänka, att landsbygdens befolkning kan mottagas för utbildning därstädes. I sådant fall måste utgiften för eleven helt eller delvis bekostas av den kommun, till vilken han hör. Att i fattiga landskommuner erhålla anslag för sådant ändamål kommer säkerligen ofta att visa sig svårt.

Under innevarande år har i åtminstone tre landstingsområden (Skaraborgs, Örebro och Västernorrlands län) uppkommit fråga om anordnande av yrkesutbildning direkt genom landstingets försorg. Sociala Jordutredningen vill giva sin livliga anslutning till en sådan anordning, då denna undervisningsform i lika hög grad kan komma landsbygdens som städernas befolkning till godo. Sociala Jordutredningen vill härjämte ifrågasätta, om icke dessutom statliga anstalter borde inrättas, exempelvis en i Götaland, en i Svealand och en i Norrland, vilka anstalter skulle utgöra ett välbehövligt komplement till de kommunala anstalterna. Dessa anstalter kunde i främsta rummet inrättas för sådana yrkesgrenar, som icke lämpligen kunna erhålla specialutbildning i de kommunala anstalterna. De statliga anstalterna kunna förväntas bli av särskild betydelse för de landsdelar, där ett befolkningsöverskott

förefinnes. Det torde nämligen knappast kunna förväntas, att landstingen skola i tillräcklig omfattning bekosta utbildningen av den ungdom, som förutsattes skola söka sin utkomst inom främmande landstingsområden.

Det stora sociala och ekonomiska värde, som undervisning i hemslöjd i förening med organiserad hemslöjdsutövning otvivelaktigt har, framgick på ett övertygande sätt under den senaste kristiden. I de delar av landet, där hemslöjden, utvecklad genom en rätt lagd undervisning, bedrivits såsom saluslöjd, var försäljningen av hemslöjdsalster en värdefull extra inkomstkälla. Även för avhjälpande av ungdomsarbetslösheten har hemslöjden visat sig vara en framkomlig väg. Som exempel härå vill Sociala Jordutredningen erinra om den mattillverkning, som våren 1935 igångsattes vid Aspa bruk. Inom denna ort fanns sedan ett flertal år tillbaka ett 20-tal ynglingar, som gingo fullständigt sysslolösa. Någon ändring av förhållandena syntes icke vara att vänta, utan man måste inom orten utgå från att en viss arbetslöshet bland ungdomen för lång tid framåt komme att finnas. Genom samarbetet mellan en inom samhället bildad förening för arbetslös ungdom och Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund ordnades en vävkurs för den arbetslösa manliga ungdomen. Ledningen av densamma handhades av länets hemslöjdsförening. Enligt vittnesbörd från flera håll har denna verksamhet utfallit till synnerlig belåtenhet. Även inom Stockholms län anordnades på sin tid en kurs för manlig ungdom i vävning och även här befanns det, att ynglingarna inom kort tid förvärvade anmärkningsvärd skicklighet i yrket.

Det stora antal förfrågningar, som tid efter annan inkomma till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund och till de särskilda föreningarna, utvisa tydligt, att ett ökat behov av undervisning gör sig gällande. Det torde vara uppenbart, att svårigheter föreligga för Riksförbundet och dess föreningar att ens i nuvarande omfattning upprätthålla undervisningsverksamheten, då den till avsevärd del måste bestridas av medel från föreningarnas försäljningsverksamhet. Såsom av det föregående framgår förekommer det även, att hemslöjdsföreningar nödgas upptaga betydande elevavgifter. Att detta måste vara betungande för de fattiga ynglingar och flickor, varom här är fråga, torde vara uppenbart. För mången torde avgifters upptagande helt omöjliggöra planer på utbildning i hemslöjd, särskilt i de fall, då undervisningen måste inhämtas å annan ort än där vederbörande har sitt hem. Någon ökning av undervisningen är utan statens mellankomst utesluten. I sitt till Sociala Jordutredningen avgivna yttrande har Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund föreslagit, att av statsmedel måtte utgå ett årligt anslag av 60 000 kronor till understöd åt hemslöjdsföreningarna för dessas undervisande och konsulterande verksamhet.

Under erinran om de förut återgivna bestämmelserna i 1921 års kungörelse torde man utan överdrift kunna säga, att ingen undervisningsgren numera är i så hög grad hänvisad till det enskilda initiativet och till understöd från enskilt håll som undervisningen i hemslöjd och praktiska yrken. Denna undervisning är dock en både kulturellt och ekonomiskt betydelsefull faktor. Från de synpunkter, som närmast böra läggas på frågan från Sociala Jord-

utredningens sida, måste framhållas, att hemslöjden, denna för Sveriges jordbrukande befolkning viktiga binäring, på många håll icke kan nå önskvärt uppsving, då tillräcklig insikt och handaskicklighet saknas på grund av bristande undervisningsmöjligheter. Att avhjälpa dessa brister måste vara såväl socialt som ekonomiskt av stor betydelse. Det årliga anslag, 60 000 kronor, som begäres för ändamålet, anser Sociala Jordutredningen i betraktande av storleken av de anslag, som utgå för andra undervisningsändamål, icke vara för högt tilltaget.

D. Förlagslån för materialanskaffning och för försäljningsverksamheten.

Ett viktigt led i åtgärderna att förhjälpa landsbygdens småindustriidkare, hantverkare och hemslöjdare till en bättre levnadsstandard är enligt Sociala Jordutredningens mening organiserandet av materialanskaffningen och försäljningsverksamheten.

Därest den av Sociala Jordutredningen föreslagna anordningen för förbättrad organisation och ökad praktisk upplysningsverksamhet kommer till stånd, kan, såsom nämnts, förväntas att inom denna verksamhetsgren även inordnas arbetet för upplysning åt hantverkare och slöjdare om lämpliga sättet för inköp av maskiner och råmaterial ävensom lämpliga avsättningsorter. Med hänsyn till den svaga ekonomiska ställning, som dessa personer oftast hava, torde jämväl vara erforderligt att bereda dem ekonomiskt stöd genom tillhandahållande av billiga lån för inköp av maskiner och råmaterial m. m.

För hantverkets vidkommande har denna fråga bragts under Eders Kungl. Maj:ts prövning genom en framställning den 31 oktober 1935 från Sveriges Hantverksorganisation. Styrelsen för denna organisation har i sin nämnda framställning föreslagit, att lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare, vilken inrättats såsom en tillfällig stödåtgärd för hantverksutövare och varå enligt uppgift finnes disponibelt ett belopp av 759 000 kronor, skulle sedan krisen numera lättat kunna tagas i anspråk för tillgodoseende av hantverkets normala kreditbehov. Styrelsen har i ämnet anfört följande.

»Frågan om hantverkets kapitalförsörjning har under årtionden sysselsatt hantverkarna och hantverkets organisationer. Denna fråga har ock vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas intresse. Redan år 1910 inrättades sålunda statens hantverkslånefond för utlämnande av lån till hantverkare för inköp av maskiner och andra dyrbara arbetsredskap. Även har från hantverkets håll framställning tidigare gjorts om inrättande av en allmän statlig förlagslånefond för hantverkare, dock utan att denna framställning ledde till något positivt resultat. Såväl i motioner i riksdagen som i samband med statliga utredningar ha gång efter annan påvisats hantverkets kreditsvårigheter, med yrkande att åtgärder skulle vidtagas för tillgodoseende av hantverkets kreditbehov. Svårigheterna för hantverkarna att erhålla för rörelsen nödigt driftskapital ha de senaste åren undan för undan skärpts. De dåliga tiderna ha givetvis inom hantverket såväl som inom andra områden

inverkat menligt på kapitalbildningen. Härtill kommer att de senaste årens utveckling å det tekniska området föranlett, att inom hantverksföretagen ökade kapitalmedel kommit att bindas i de fasta anläggningarna, arbetsmaskiner, redskap m. m., varför mindre blivit över till rörelsekapital. Även torde det moderna näringslivet överhuvud ställa anspråk på ökade rörelsemedel. Den skärpta konkurrensen har gjort, att från allmänhetens sida ökade fordringar kommit att ställas i fråga om såväl lagerhållning som lämnande av krediter. För hantverkarna själva har det däremot ofta stött på hinder att erhålla erforderlig kredit. Från affärsbankernas sida har intresse saknats för kreditgivning åt de mindre företagen. I den mån krediter där erhållits, ha dessa varit kortfristiga och huvudsakligen utgjorts av betungande växelengagemang. Vid diskontering av kundväxlar har ofta tillämpats den praxis att vederbörande icke utfått mer än en del av växelbeloppet, medan återstoden spärrats å giro.

I de strävanden, som de senaste åren pågått för hantverkets befrämjande och utveckling, har det ock för hantverkets målsmän framstått som ett önskemål av stor vikt och betydelse, att anstalter kunde träffas för möjliggörande av mera långfristig kredit för utövare av hantverk och småindustri till rimlig ränta.

Enligt Styrelsens mening skulle ifrågavarande lånefond med fördel och utan nämnvärda ändringar i fråga om organisationen av låneverksamheten kunna läggas om till en allmän statlig förlagslånefond för hantverk och småindustri. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om de ändrade bestämmelser, som utfärdats beträffande den statliga kreditverksamheten till förmån för jordbrukare.

Låneverksamheten torde såsom hittills böra omhänderhavas av Kommerskollegium. Beträffande den närmare utformning av de nya bestämmelser, som komma att bli erforderliga härför, är Styrelsen icke i tillfälle att framlägga förslag. Styrelsen vill dock uttala, att verksamheten enligt Styrelsens mening bör grundas å sunda ekonomiska principer. Härigenom torde ock de bästa garantier erhållas mot förluster å verksamheten. Framför allt vill Styrelsen dock understryka vikten av att verksamheten icke lägges så, att den för hantverket blir mera till skada än till nytta. Angeläget är att långivningen icke skötes så, att genom lån åt ett företag vållas menliga verkningar för andra företag. I första hand torde sålunda böra tillses, att lån endast utlämnas till sådana företagare, som ha tillräckliga yrkeskvalifikationer och förutsättningar i övrigt för att kunna bedriva sin rörelse. Som regel synes böra gälla, att lån icke beviljas andra än sådana företagare, som under viss, icke alltför kort tid, förslagsvis minst tre år före ansökningstillfället, bedrivit sin rörelse. Endast i sällsynta undantagsfall synes böra ifrågakomma, att lån utlämnas för startande av rörelse eller för nystartade företag. Att omnämna är i detta sammanhang, hurusom det inom hantverket ingalunda är ovanligt, att personer efter anställning inom yrket för kortare tid etablera sig såsom egna företagare för att därefter, om rörelsen går mindre väl eller bättre utkomstmöjligheter yppa sig å annat håll, återgå till

tidigare anställning inom facket och nedlägga den egna rörelsen. Svårigheterna i dylika fall att utöva kontroll över vederbörande ligga i öppen dag.

Av vikt är vidare, att lån icke utlämnas till sådana företag, beträffande vilka grundad anledning är att antaga, att företaget bedriver osund prispolitik eller eljest gör sig skyldig till en på mindre hållbar kalkylation grundad prissättning till förfång för andra företagare i branschen. Då i förekommande fall lånebehovet kan förmodas vara förorsakat av en tack vare dylik prispolitik erhållen, i förhållande till företagets kapitalresurser alltför högt uppdriven omsättning, bör enligt Styrelsens mening detta utgöra hinder för beviljande av lån. Överhuvud torde vara lämpligt att föreskrifter lämnades om viss proportion mellan lånebeloppens storlek och det i rörelsen nedlagda egna kapitalet. Lånebeloppet torde vidare böra såsom enligt nu gällande bestämmelser anpassas efter årsomsättningen i rörelsen.

Beträffande förfarandet i låneärendena synas några förändringar av bestämmelserna i stort sett icke erforderliga. Av flera orsaker är det önskvärt, att ansökningshandlingarna remitteras till Sveriges Hantverksorganisation för att bereda organisationen tillfälle avge yttrande. Detta förfaringssätt har hittills praktiserats i fråga om ackords- och förlagslånehandlingar.

Ändrade föreskrifter ifrågasättas icke i fråga om de säkerheter, som skola ställas för lån ur fonden. Ej heller påyrkas av Styrelsen ändrade bestämmelser angående amorteringstid och räntefot för de lån, som komma att i fortsättningen utlämnas. Då emellertid för de lån, som under de gångna krisåren utlämnats, nog i åtskilliga fall torde komma att för låntagarna uppstå svårigheter att inom den föreskrivna lånetiden, sju år, till fullo inlösa lånen, vill Styrelsen föreslå, att möjligheter beredas vederbörande myndighet att i ömmande fall medgiva utsträckning av amorteringstiden utöver denna tid. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om att beträffande de lån, som av Kungl. Maj:t (Socialdepartementet) utlämnats till olika företag ur anslaget till lån till främjande av enskild företagsverksamhet amorteringstiden i regeln satts till tio år.»

Sociala Jordutredningen vill giva sin anslutning till förslaget att taga ifrågavarande medel i anspråk för att tillgodose småindustriens och hantverkets normala lånebehov. Enligt Sociala Jordutredningens mening böra emellertid lån såsom regel utgå jämväl för ifrågasättande av ny rörelse och såsom hjälp för utvecklande av nystartade företag. Om Sociala Jordutredningens förslag beträffande ökning av landsbygdens försörjningsmöjligheter skola kunna genomföras, erfordras givetvis lånemöjligheter framför allt till nya småföretagare. Någon fara för att lån härigenom kunna komma att utlämnas till sådana företagare, som ej hava tillräckliga yrkeskvalifikationer och förutsättningar i övrigt för att bedriva sin rörelse, torde ej behöva uppstå. Det är nämligen givetvis meningen, att den statliga hjälpen skall komma endast sådana personer till godo, som efter noggrann prövning befinnas hava tillräckliga kvalifikationer för att kunna livnära sig på yrket, och lämnas endast i sådana fall, då de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten äro gynnsamma.

Lånen böra emellertid tillhandahållas ej blott hantverkare utan även små-industriföretagare. Till de senare böra räknas jämväl de, som vilja yrkes-mässigt driva kaninuppfödning, pälsdjursavel o. dyl. Lånen böra till en början vara amorteringsfria, erbjuda fördelaktiga betalningsvillkor och löpa med låg ränta. I fråga om lämnande av säkerhet för återbetalningen böra fordringarna icke ställas alltför höga. Före lånens utlämnande bör undersökning verkställas rörande sökandens kvalifikationer. Lånefonden bör hand-havas av Kommerskollegium, som i fråga om principerna för lånerörelsens handhavande bör samarbeta med Statens egnahemsstyrelse. Därest sökan-den ärnar att jämsides med utövande av hantverk eller småindustriellt arbe-te driva mindre jordbruk bör samarbete allt efter föreliggande förhållanden sökas med vederbörande egnahemsnämnd, arbetarsmåbruksnämnd eller, där sådan ej inrättats, kommunalnämnd.

I fråga om hemslöjden har nu ifrågavarande spörsmål varit föremål för in-gående dryftande redan av 1912 års hemslöjdskommitté.

I sitt ovannämnda betänkande har hemslöjdskommittén anförut (sid. 67 ff.): »Var och en, som i någon mån sysslat med hemslöjdsfrågor, vet att ett av de förnämsta hindren för en lönande saluslöjd i vårt land är den bristan-de organisationen för hemslöjdsalstrens försäljning liksom för slöjdarnas tillhandahållande med gott och billigt råmaterial. Lämnad åt sig själv är det för slöjdaren så gott som omöjligt att på drägliga villkor försälja sina varor. Då han, som numera vanligen sker, sitter hemma i sin avlägsna stuga och väntar på köpare till sina slöjdalster, måste han nöja sig med de under-pris, som fattiga grannar eller mer eller mindre samvetslösa uppköpare vilja bjuda honom. Låta köparna vänta på sig, och lagret är stort, måste han slutligen sälja till snart sagt hur låga priser som helst. Väljer slöjdaren den utväg, som förr var vanlig, och som ännu i rätt stor utsträckning praktiseras, nämligen den att på marknader och torgdagar själv försälja sina varor, torde resultaten oftast ej bliva mycket gynnsammare, han måste för försäljningen offra mycket av sin dyrbara tid och därtill pengar för resor och dylikt och äger dock ingen garanti för att försäljningen skall lyckas. Det är ju ett känt faktum, att den skickliga arbetaren ofta nog är en dålig affärsman. Mark-nads- och torgpubliken vill köpa billigt, följderna blir dålig förtjänst och dålig vara och därmed hemslöjdens förfall. Sänder slöjdaren sina alster till en affär att av densamma försäljas i kommission, måste han betala en dryg provision, och, vad som nästan är värre, han måste ofta vänta på betal-ningen, tills varan är försäld. Våra hemslöjdare äro ej kapitalister, de hava ej råd att ligga ute med summor för råmaterial och redskap och i månadtal vänta på betalning för den färdiga varan. Ett system, som därför i rätt stor utsträckning praktiseras och ännu tyvärr måste praktiseras av våra fattiga hemslöjdare, är, att de taga råmaterialen på kredit från den affär, till vilken de sedan sälja den färdiga varan. Vid betalningen för denna göres avdrag för levererat råmaterial och resten av betalningen gäldas kanske in natura med varor från affären. Resultatet av dylikt kreditsystem bliver vanligen

för hemslöjdaren dyr och dålig råvara samt låg betalning för den färdiga varan, varjämte det ligger nära till hands, att han kommer i en alltmera beroende ställning till affärsinnehavaren och löper fara att från att vara en oberoende hemslöjdare nedsjunka till en ofta samvetslöst exploaterad hemindustriarbetare med affärsinnehavaren såsom arbetsgivare-förläggare. En avart av sistnämnda sätt för slöjdalstrens försäljning är det utbyte av slöjdalster mot livsförnödenheter, som ännu på några ställen praktiseras. I Gagnefs socken i Dalarna får sålunda en viss sorts band, som där förfärdigas i stor utsträckning, rent av göra tjänst som gångbart mynt. Banden buntas i olika stora buntar var och en med sitt bestämda pris, och för dessa buntar tillbyter man sig så hos närmaste lanthandlare vad man behöver för sig och sitt hus. Att ej heller dylikt bytessystem länder till slöjdarens bästa, är tydligt nog. För övrigt kunna småhandlarna blott mottaga begränsade kvantiteter av hemslöjdsalster. Från hemslöjdshåll har för en ordnad slöjdförsäljning uppställts kravet, att hemslöjdaren, i den mån han får sina alster färdiga, skall kunna sända dem till ett försäljningsmagasin och då genast erhålla kontant betalning för varan. Försäljningsmagasinet bör ej tillgodogöra sig högre vinst på försäljningen än som fordras för att de egna kostnaderna bliva täckta. Men för att hemslöjdaren skall få högsta möjliga betalning för sitt arbete fordras, att han genom försäljningsmagasinet skall bibringas kunskap om huru varorna skola vara beskaffade för att tillfredsställa allmänheten samt understundom även handledas något i sättet för dylika varors tillverkning. Han måste läras att leverera välgjord och homogen vara. Ofta måste arbetet av hemslöjdarens kanske genom ålderdom eller vanförhet något fumliga hand erhålla en sista retouch av en mera konstförfaren för att vinna köparens godkännande; inlämnade möbler måste målas och stoppas o. s. v. Hemslöjdsmagasinet bör även tillhandahålla slöjdaren lämpliga mönster och modeller samt vara honom behjälplig med anskaffandet av god och billig råvara. För förstnämnda ändamål bör magasinet äga en rik samling av för orten karakteristiska mönster och modeller, ty den gamla ortskarakteristiska slöjden är icke blott den ur estetisk och kulturell synpunkt mest tilltalande utan även den, som ekonomiskt bäst bär sig, den som har de största förutsättningarna att bestå i konkurrensen med storindustrien. Nästan överallt i utlandet, där en blomstrande saluslöjd finnes, är den byggd på den gamla ortskarakteristiska slöjden.»

Vad hemslöjdskommittén sålunda anfört torde i huvudsak alltjämt äga sin giltighet. Även vid den försäljning, som handhaves av hemslöjdsföreningarna i de olika orterna, torde kommissionsaffärssystemet delvis förekomma. Att detta måste vara till stor olägenhet för den fattige hemslöjdaren och hos honom skapa en viss obenägenhet för hemslöjdsarbetet är uppenbart. Från hemslöjdshåll har, såsom ovan nämnts, för en ordnad slöjdförsäljning uppställts det önskemålet, att hemslöjdaren, i den mån han får sina alster färdiga, skall kunna sända dem till en hemslöjdsförening och då genast erhålla kontant betalning för varan. Hemslöjdsföreningarna beräkna visserligen icke någon privatvinst på de varor, som de sälja i kommission,

men önskvärt vore, att ej högre vinst beräknades än som oundgängligen fordras för att de egna kostnaderna bliva täckta. Från denna utgångspunkt är det därför synnerligen olämpligt, att hemslöjdsorganisationerna måste beräkna vinsten på sådant sätt att försäljningsverksamheten delvis skall finansiera organisations- och undervisningsarbetet. Det förlagskapital, hemslöjdsorganisationerna kräva för att åtminstone i viss mån inskränka kommissionssystemets användning och för att fylla sina uppgifter beträffande hemslöjdsförsäljning, materialanskaffning och slöjdalstrens komplettering och retouchering bör naturligtvis anpassas efter den beräknade omsättningen. En del av detta förlagskapital böra hemslöjdsföreningarna själva kunna anskaffa, en annan del torde i likhet med vad som sker kunna anskaffas genom lån från hushållningssällskap och landsting, men för erhållande av erforderligt fyllnadsbelopp bör statsmedel stå till förfogande. 1912 års hemslöjdskommitté beräknade behovet till i runt tal 350 000 kronor, varav 100 000 kronor beräknas komma på en då planerad försäljningscentral i Stockholm. Enligt denna kommittés mening skulle det högsta förlagskapital, som skulle kunna lämnas hemslöjdsförening av statsmedel, utgöra 20 000 kronor. Det från staten lämnade förlagskapitalet borde enligt samma kommittés mening få form av lån att på viss tid amorteras. Efter omständigheterna borde för nystartat företag lånet lämnas räntefritt under en tid icke överstigande 9 år samt sedermera efter en i varje fall fastställd plan amorteras under en tid icke överstigande 20 år och dragande så låg ränta, som lämpligen kunde medgivas.

Riksförbundet har i sitt nu till Sociala Jordutredningen avgivna yttrande föreslagit ändrade bestämmelser för hemslöjdslånefonden i syfte att bereda möjligheter för hemslöjdsföreningarna att erhålla förlagslån ur fonden mot förmånlig ränta och utan att behöva ställa säkerhet utöver sina tillgångar för lånets återbetalning. Samtidigt har föreslagits en ökning av fonden, som för närvarande uppgår till cirka 120 000 kronor, upp till 350 000 kronor.

Enligt Sociala Jordutredningens mening är det av Riksförbundet framställda förslaget av sådan beskaffenhet, att detsamma i huvudsak borde kunna vinna statsmakternas bifall.

E. Utställningslokaler för hantverks- och hemslöjdsalster.

Ett icke oviktigt led i strävandet att förbättra försörjningsmöjligheterna för hantverkare och hemslöjdare utgör anordnandet av utställningar. För hantverkets vidkommande plägar Hantverksorganisationen årligen anordna utställningar i ett stort antal städer och större samhällen. Utställningarna omfatta såväl hantverksalster som arbetande verkstäder. Såsom lokaler för utställningarna pläga användas gymnastiksalar, högtidssalar och andra lokaler, som kunnat vara disponibla. På några ställen har man uppfört särskilda tillfälliga byggnader. I fråga om hemslöjdsalster pläga hemslöjdsföreningarna anordna utställningar i samband med avslutade kurser. Des-

sa utställningar hava omfattat såväl elevarbeten som typiska förebilder ur inventariematerialet. Vid Riksförbundets årsmöten, vanligen under lantbruksveckan, i Stockholm hava anordnats speciella studieutställningar behandlande en viss teknik eller viss grupp av hemslöjdsalster. Riksförbundet har även under sin tillvaro deltagit i respektive anordnat ett stort antal större utställningar såväl inom landet som i flertalet europeiska stater även som i Amerika. Styrelserna för lantbruksmöten och för större samhällens jubileumsutställningar bruka an hålla, att Riksförbundet anordnar en hemslöjdsutställning såsom en särskild avdelning och Riksförbundet anser det vara sin skyldighet att tillmötesgå dylika önsksningar. Bland de senare årens utställningar märkas särskilt 1925 års Parisutställning, 1930 års Stockholmsutställning samt hemslöjdsutställningarna åren 1932 och 1933 i Liljewalchs konsthall och år 1934 i Ostermans bilhall ävensom Härnösandsutställningen år 1935. Härjämte torde böra omnämnas den utställning, som på initiativ av kommittén för främjande av inhemsk produktion anordnades i Södra Kungstornet i Stockholm under senare hälften av april 1935. Utställningen avsåg att omfatta prover på artiklar, som för närvarande importerades men som ansågos kunna tillverkas i Sverige till konkurrensmässiga priser.

Enligt Sociala Jordutredningens mening vore det önskvärt, om permanent utställningslokal vore tillfinnandes för småindustrien, hantverket och hemslöjden. Förefintligheten av sådana utställningsmöjligheter skulle säkerligen bidra till dessa verksamhetsgrenars förkovran och utveckling.

Med hänsyn till de stora kostnader, som permanent utställningslokal skulle draga, vill Sociala Jordutredningen för närvarande icke ifrågasätta statsmedels utanordnande för detta ändamål. Delvis torde denna fråga också ligga utanför Sociala Jordutredningens utredningsuppdrag.

För landsbygdens befolkning skulle emellertid mycket vara att vinna, om staten kunde träda hjälpende emellan för att i fråga om hemslöjdsalstren bidra till tillkomsten av en ordentlig utställnings- och försäljningslokal i huvudstaden. Detta torde kunna ske för en relativt ringa kostnad. Riksförbundet har för ifrågavarande ändamål föreslagit ett årligt anslag av 10 000 kronor. Sociala Jordutredningen finner framställningen behjärtansvärd och föreslår, att lämpligt statsbidrag utgår för ändamålet.

F. Jordanskaffningsfrågan.

De hjälpåtgärder, som Sociala Jordutredningen föreslagit för att öka försörjningsmöjligheterna på landsbygden, skulle tydligen komma till godo ej blott dem, som redan nu innehava en mindre jordbruks- eller bostadslägenhet och vilja öka sina utkomstmöjligheter genom sysslande med hemindustri, hantverk, hemslöjd, kaninskötsel eller pälsdjursavel m. m., utan även mindre bemedlade eller obemedlade personer, vilka äro utbildade eller genomgå utbildning i nyssnämnda förvärvsgrenar och vilja slå sig ner

i sin hemort eller å annat ställe på landet för att där vid sidan av någon av nämnda förvärvsgrenar sköta ett mindre jordbruk.

Någon åtskillnad i fråga om rätten att erhålla hjälp torde ej böra göras mellan å ena sidan dem, som redan bo å landsbygden, och å andra sidan sådana till städer och stadsliknande samhällen inflyttade personer, som av en eller annan anledning vilja återvända till landet. Ingendera kategorien bör hava rätt till företrädare inom samma hjälpform framför den andra. Givet är emellertid, att icke alla hjälpformer böra stå lika öppna för samtliga de sökande, om vilka här kan bli fråga, oavsett olikheterna i deras personliga förhållanden. För dem, som äro i den ekonomiska situationen att de kunna med egnahemslånehjälp förskaffa sig ett jordbruks- eller ett bostads-egnahem, torde särskilda åtgärder icke behöva vidtagas för jordanskaffningen. Gällande anordningar inrymma utan nya eller ändrade direktiv sådana jordsökande. Om de vid ansökningstillfället bo på landet eller i stad eller stadsliknande samhälle saknar betydelse för möjligheten att erhålla egnahemslån. Annorlunda ställer det sig för dem, som endast hava den goda viljan att slå sig fram i livet på ovan nämnt sätt, men sakna medel att bidraga till förvärv av eget hem. För sådana jordsökande måste andra utvägar anvisas. Sociala Jordutredningen har redan i det föregående framhållit de skäl, som tala mot att vidtaga ändringar i huvudgrunderna för det system, som fastställts för arbetarsmåbruk. Det synes emellertid ej möta betänkligheter att i viss mån vidga den yrkeskrets, som kan få åtnjuta arbetarsmåbrukslån. Den stödverksamhet, som finansieras genom arbetarsmåbrukslånefonden, står för närvarande endast öppen för den skogs- och lantarbetande befolkningen, till vilka kategorier enligt direktiv vid 1934 års riksdag skola räknas jämväl stenhuggare och fiskare. Däremot kan arbetarsmåbrukslån enligt nu gällande bestämmelser icke komma i fråga beträffande sådana personer, som vilja förena brukandet av ett litet jordbruk med sådan verksamhet som hemindustri, hantverk eller hemslöjd m. m. Enligt Sociala Jordutredningens mening vore det en lycklig utveckling av arbetarsmåbrukslånerörelsen, om denna låneform öppnades jämväl för nu ifrågavarande slag av hjälpbehövande. Sociala Jordutredningen förutsätter, att kostnaden för sådan lägenhet, varom nu är fråga, skall kunna hållas inom den gräns, som är bestämd för arbetarsmåbrukslån, även om de byggnader, som behöva uppföras, delvis äro av annan typ än de förut brukliga. Vid beviljande av lån för anskaffning av jord och lån för maskinell utrustning m. m. bör ett intimt samarbete äga rum mellan de lånebeviljande myndigheterna.

Med de av Sociala Jordutredningen föreslagna ändringarna i direktiven för utlämnande av arbetarsmåbrukslån, beredas visserligen möjligheter för landskommunerna att bevilja arbetarsmåbrukslån jämväl åt sådana till städer och stadsliknande samhällen inflyttade personer, som vilja återvända till landsbygden, men, såsom Sociala Jordutredningen inledningsvis omnämnt, torde man äga anledning att antaga, att landskommunerna i allmänhet icke vilja ikläda sig förbindelser i ekonomiskt hänseende för denna kate-

gori hjälpsökande. Den hjälp, som det är önskvärt att dessa personer erhålla, bör enligt Sociala Jordutredningens mening lämnas på följande sätt. De centrala organ, som skola arbeta för att åstadkomma ökade arbetsmöjligheter på landsbygden inom småindustri, hantverk och hemslöjd, böra hava till uppgift att då någon ny förvärvsmöjlighet uppkommer inom en dylik verksamhetsgren på något ställe, tillse att en dylik person, som är lämplig, får tillfälle att tillgodogöra sig denna möjlighet att vinna sin utkomst. De centrala organen böra vara honom behjälpliga ej blott med upplysningar utan också med förmedling av det lån, som kan vara nödvändigt för att han skall kunna starta sin verksamhet. Denna får kanske ofta till en början bedrivas i en förhyrd lokal eller på en arrenderad liten jordbrukslägenhet. Givetvis kan det också mången gång hända, att vägen till hjälp öppnas genom den offentliga arbetsförmedlingen, som giver anvisning på en anställning inom en landskommun. Sedan den nyinflyttade någon tid arbetat inom en landskommun och där gjort sig känd för skötsamhet, torde han på samma sätt som övriga likställda inom kommunen kunna påräkna, att dess arbetarsmåbruksnämnd eller kommunalnämnd intresserar sig för att åt honom förmedla ett arbetarsmåbrukslån. En sådan person, varom här är fråga, skulle alltså nå fram till detta mål i två etapper.

Statens offentliga utredningar 1936.

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. [4]
Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. [17]
Utredning ang. revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten. [37]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande om socialstyrelsens organisation. [29]

Kommunalförvaltning.

Förslag till vissa ändringar i kungl. byggnadsstyrelsens normalförslag till gatukostnadsbestämmelser enligt 49 § stadsplanelagen. [33]

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. [18]
Promemorior ang. ändring av bestämmelserna rörande kommunernas underställningsfria lånerätt. [35]

Politi.

Betänkande med förslag ang. revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till ånkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. [6]
Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. [7]
Ur socialiserings »europiska» idékrets. [8]
Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. [9]
Betänkande ang. förlossningsvården och barnmorskewäsendet samt förebyggande mödra- och barnavård. [12]
Betänkande ang. familjebeskattningen. [13]
Betänkande ang. dels planmässigt sparande och dels statliga bostättningslån. [14]
Betänkande ang. moderskapspenning och mödrahjälp. [15]
Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. [21]
Betänkande ang. åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader som därav kunde föranledas m. m. [23]
Svensk arbetslöshetspolitik åren 1914—1935. [32]

Hälso- och sjukvård.

Betänkanden rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. [1]

Allmänt näringsväsen.

Ang. kontrollen över elektriska starkströmsanläggningar. [27]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. [3]
Sociala jordutredningens betänkande med förslag till revision av lagstiftningen ang. avstyckning m. m. [26]
Betänkande med förslag rörande jaktlagstiftningsfrågor. 1. Förslag till lag om rätt till jakt samt jaktstadga ävensom andra därmed sammanhängande författningar. [38]
Sociala jordutredningens betänkande med förslag till åtgärder för att bereda ökade möjligheter för den mindre bemädlade befolkningen på landsbygden att förena småbruk med hemindustri, hantverk, hemslöjd, pålsdjuruppfödning m. m. [39]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. skyddsskogar m. m. [19]
Betänkande med förslag till lagstiftning ang. skogar & städer och enskilda tillhöriga flygsandsfält i Hallands län. [30]

Industri.

Handel och sjöfart.

Statligt kaffemonopol. [10]
Den svenska sjöfartsnäringen. Statistisk-ekonomisk undersökning. [22]

Kommunikationsväsen.

Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. [16]
Betänkande med förslag i anledning av verkställighetsgranskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning ang. allmän automobiltrafik. [20]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande med förslag till lag ang. ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m. [25]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [11]
Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid. [28]
Betänkande med utredning och förslag ang. åtgärder för särskild undervisning och utbildning av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren. [31]
Utredning rörande de svenska universitets- och högskolestudenternas sociala och ekonomiska förhållanden. Bilaga till betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena. [34]
Psalmbok för svenska kyrkan. Förslag avgivet den 29 febr. 1936, överarbetat av inom ekklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga. [36]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. [2]
Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och boutredning m. m. [24]